

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**MEİJİ VE TANZİMAT DÖNEMLERİNDEKİ
MİMARİ DEĞİŞİMLERİN KARŞILAŞTIRILMASI**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
Kerim KÜRKÇÜ**

Anabilim Dalı : Mimarlık

Programı : Mimarlık Tarihi

EYLÜL 2009

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**MEİJİ VE TANZİMAT DÖNEMLERİNDE
MİMARİ DEĞİŞİMLERİN KARŞILAŞTIRMALI OKUMASI**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
Kerim KÜRKÇÜ
502061105**

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 04 Eylül 2009

Tezin Savunulduğu Tarih : 28 Eylül 2009

**Tez Danışmanı : Doç. Dr. Zeynep Kuban (İTÜ)
Diğer Jüri Üyeleri : Prof. Dr. Afife Batur (İTÜ)
Dr. Miyuki Aoki Girardelli (BÜ)**

EYLÜL 2009

ÖNSÖZ

Japonya'ya olan ilgim beş yaşımdayken izlediğim Shogun dizisiyle başladı. Bu ilgim zamanla Tanzimat ve Meiji Dönemleri'ndeki mimari değişimleri inceleyerek, benzelikleri ve farklılıkları yorumlamaya çalıştığım oldukça zahmetli fakat keyif verici bir sürece dönüştü.

Çalışmamın başından beri verdiği destek, sabır ve yol göstericiliği için danışmanım Doç. Dr. Zeynep Kuban'a, mimarlık tarihine olan ilgimi ortaya çıkarmama yardımcı olan değerli arkadaşım Gül Neşe Doğusan'a, desteklerini sürekli hissettiren Biber Mimarlık ekibine, tüm olanaklarını benimle paylaşan İ.T.U. Mimarlık Fakültesi Mimarlık Tarihi Kürsüsü'nde görevli araştırma görevlisi arkadaşlarıma ve hayatım boyunca gösterdikleri sabır ve destek için aileme teşekkürlerimi sunarım.

Eylül 2009

Kerim Kürkçü

Mimar

İÇİNDEKİLER

SÖZLÜK	VII
ÇİZELGE LİSTESİ	VIII
ŞEKİL LİSTESİ	XI
ÖZET	XIII
SUMMARY	XV
1. GİRİŞ	1
1.1. Amaç	4
1.2. Kapsam	4
1.1. Yöntem	5
2. MEIJI DÖNEMİ VE MİMARİ DEĞİŞİMLER	7
2.1. Tokugawa Bakufu Dönemi ve Japon Mimarlığı	7
2.1.1. Tokugawa Bakufu Döneminde Kültürel ve Siyasi Gelişmeler	7
2.1.2. Tokugawa Bakufu Döneminde Japon Mimarlığı	17
2.2. Meiji Dönemi ve Siyasi Gelişmeler	30
2.3. Meiji Dönemi ve Japon Mimarlığı	33
2.3.1. Meiji Döneminde Faaliyet Gösteren Mimarlar	36
2.3.1.1. Shimizu Kisuke II	38
2.3.1.2. Josiah Conder	38
2.3.1.3. Thomas James Waters	39
2.3.1.4. R. P. Bridgens	39
2.3.1.5. Tadaihiro Hayashi	39
2.3.1.6. H. Caplon	41
2.3.1.7. Tateishi Seiju	41
2.3.2. Meiji Döneminde Yapılar	41
2.3.2.1. Tsukiji Oteli	41
2.3.2.2. Darphane Binası	43
2.3.2.3. Sempukan	46
2.3.2.4. Takebashi Kışlası	47
2.3.2.5. Mitsui Bank	49
2.3.2.6. Simbashi tren İstasyonu	52
2.3.2.7. Ginza Caddesi	53
2.3.2.8. Sapporo Öncü Yönetim Binası	55
2.3.2.9. Kaichi İlkokulu	56
2.3.2.10. Rokumeikan	58
2.3.2.11. Tokyo Hokkaido Öncü Bürosu (Japon Bankası)	60
2.4. Meiji Dönemi Japon Mimarlığı'nda Değişimler	64
3. TANZİMAT DÖNEMİ VE MİMARİ DEĞİŞİMLER	69
3.1. 18. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu ve Mimari Gelişmeler	69
3.1.1. 18. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nda Kültürel ve Siyasi Gelişmeler	69
3.1.2. 18. Yüzyılda Osmanlı Mimarlığı	72
3.2. Tanzimat Fermanı ve Dönemin Siyasi Ortamı	75
3.3. Tanzimat Döneminde Osmanlı Mimarlığı	77
3.3.1. Tanzimat Döneminde Faaliyet Gösteren Mimarlar	78
3.3.1.1. Garbet Balyan	79
3.3.1.2. Stefan Kalfa	79
3.3.1.3. Gaspare Fossati	79

3.3.1.4. William James Smith.....	80
3.3.1.5. Giovanni Battista Barborini.....	81
3.3.1.6. A. Bourgeois.....	81
3.3.2. Tanzimat Döneminde Yapılar	82
3.3.2.1. Limon İskelesi Karakolu	82
3.3.2.2. Bab-ı Seraskerat Hastanesi	83
3.3.2.3. Hazine-i Evrak.....	86
3.3.2.4. Darülfünun.....	87
3.3.2.5. II. Darülfünun.....	90
3.3.2.6. Baltalimanı Sahil Sarayı	92
3.3.2.7. Tophane Kasrı.....	93
3.4. Tanzimat Dönemi Osmanlı Mimarlığı'nda Değişimler.....	95
4. DEĞERLENDİRME VE SONUÇLAR.....	101
KAYNAKLAR	107
ÖZGEÇMİŞ	113

SÖZLÜK

Bakufu	: Shogun yönetimi. Başkomutanlık.
Daimyo verilen isim	: Derebeyi. Feodal düzende Shogun'dan sonra gelen feodal beylere verilen isim
Edo	: Japonya'nın bugünkü başkenti Tokyo'nun 1868 yılından önceki adıdır.
Fudai	: Tokugawa Dönemi'nde Sekigahara savaşı öncesinde de Tokugawa Klanı'nının yanında olan daimyolara verilen isim.
Fusuma	: Japon Mimarlığı'nda mekânları birbirinden yırmak için kullanılan kayar panelleri verilen isimdir. Genellikle 90cm genişliğinde 180cm yüksekliğinde Tatami ölçüleriyle örtüşecek şekilde uygulanırlar. Üzeri desenle ya da düz olarak kullanılır.
Han	: Feodal Japonya'da Daimyo yönetimindeki idari bölge. Derebeylik
Karahafu	: Geleneksel Japon Mimarsı'nde kale yapıları, Budist tapınakları ve Şinto türbelerinde kullanılan eğimli kalkan duvarı.
Kyoto	: İmparatorluk Japonya'sının başkenti
Samuray	: Eski Japonya'da soylu asker sınıfı için kullanılan bir terimdir.
Shimpan	: Tokugawa Dönemi'nde Tokugawa Klanı'ndan olan daimyolara verilen isim.
Shishi	: Tokugawa Dönemi'ndeki muhalif siyasi eylemcilere verilen isim.
Shogun	: Samuray sınıfının en üst kademesindeki kişidir. Ülkenin askeri lideri olan Shogun doğrudan İmparator'a bağlıdır.
Shōji	: Japan Mimarlığı'nda kullanılan ahşap ya da bambudan oluşturulmuş karoljların içine yarı saydam kağıt kaplanarak oluşturulan bölücü paneller, kapılar veya pencerelere verilen isim.
Tairō	: Bakufunun en yüksek rütbeli üyesine verilen isim.
Tatami	: Geleneksel Japon mimarisinde kullanılan hasır yer kaplamalarıdır. Standart ölçülerde yapılır fakat bölgelere göre ölçüleri farklılık gösterebilir. Edoma Tatami 88cm ye 176cm iken Ainoma Tatami 91cm ye 182cmdir.
Terakoya	:Mabed Okulu anlamına gelen, Tokugawa Dönemi'nde halk tabakasından olanların çocukların okuma ve yazma öğrendikleri eğitim kurumlarına verilen isim.
Tozoma	: Tokugawa Dönemi'nde Sekigahara savaşı sonrasında Tokugawalara katılan daimyolara verilen isim.

ÇİZELGE LİSTESİ

Sayfa

Çizelge 2.1 : Tokugawa ve Meiji Dönemi Japaon İmparatorları’nın Listesi.....	8
Çizelge 2.2 : Tokugawa Dönemi Shogun Listesi.....	10
Çizelge 2.3 : Erken Meiji Döneminde (1868-1883) mimarlar ve yapıları.....	37

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa

Şekil 2.1 : 1860 yılında Japonya'daki toprak dağılımı.....	10
Şekil 2.2 : Inuyama Kalesi, Inuyama, Gifu Bölgesi.....	19
Şekil 2.3 : Himeji Kalesi, Hyōgo, Osaka yakınlarında.....	20
Şekil 2.4 : Shoin üslubunda bir odanın kesit perspektifi.....	21
Şekil 2.5 : Kuwatake Keisai'nin Japon Marangozlar İllüstrasyonu.....	22
Şekil 2.6 : Tōji Pagodası Güncel Fotoğraf.....	24
Şekil 2.7 : Tōshōgū Türbesi'nin Planı.....	25
Şekil 2.8 : Tōshōgū Türbesi'nin İbadet Salonu'nu Gösteren Fotoğraf.....	26
Şekil 2.9 : Tōshōgū Türbesi çatı detayı.....	26
Şekil 2.10: Tōshōgū Türbesi'nin dış kapı çizimi.....	27
Şekil 2.11: Taku Kōshibyō'su.....	27
Şekil 2.12: Taku Kōshibyō'sunun Planı.....	28
Şekil 2.13: Katsura Müstakil Sarayı.....	28
Şekil 2.14: Katsura Müstakil Sarayı ve bahçesini gösteren fotoğraf.....	29
Şekil 2.15: Modern Japonya Haritası.....	32
Şekil 2.16: Sosyal Bilimler Akademisi (Kaisei Gakko).....	40
Şekil 2.17: İletişim Bakanlığı Binası.....	40
Şekil 2.18: Tsukuji Oteli.....	42
Şekil 2.19: Tsukuji Oteli.....	43
Şekil 2.20: 1872 yılından bir fotoğrafta Tsukuji Oteli.....	43
Şekil 2.21: Darphane Binası.....	44
Şekil 2.22: Darphane Binası.....	44
Şekil 2.23: Darphane Binası.....	45
Şekil 2.24: Darphane'nin açılış töreni fotoğrafı.....	45
Şekil 2.25: Sempukan yapısının cephe çizimi.....	46
Şekil 2.26: Sempukan yapısının yakın tarihli bir fotoğrafı.....	47
Şekil 2.27: Takebashi Kışlası giriş yapılarını gösteren fotoğraf.....	48
Şekil 2.28: Takebashi Kışlası'nın kent içindeki konumu.....	48
Şekil 2.29: Mitsui Bankası'nın giriş cephesinin çizimi.....	49
Şekil 2.30: Mitsui Bankası.....	50
Şekil 2.31: Mitsui Bankası ve Kaiun Köprüsü'nü gösteren fotoğraf.....	50
Şekil 2.32: Mitsui Bankası ve Kaiun Köprüsü S. Renjo albümünden fotoğraf.....	51
Şekil 2.33: Misui Bankası'nı gösteren fotoğraf.....	51
Şekil 2.34: Shimbashi Tren İstasyonu S.Renjo albümünden fotoğraf.....	52
Şekil 2.35: Shimbashi Tren İstasyonu.....	53
Şekil 2.36: Ginza Caddesi'ni gösteren fotoğraf.....	54
Şekil 2.37: Ginza Caddesi'ni gösteren fotoğraf.....	54
Şekil 2.38: Ginza Caddesi'ni gösteren fotoğraf.....	55
Şekil 2.39: Sapporo Öncü Yönetim Binası.....	55
Şekil 2.40: Kaichi İlkokulu'nun giriş verandasını gösteren fotoğraf.....	56

Şekil 2.41: Kaichi İlkokulu giriş cephesinin çizimi.....	57
Şekil 2.42: Kaichi İlkokulu.....	57
Şekil 2.43: Kaichi İlkokulu'nun yakın tarihli fotoğrafı.....	58
Şekil 2.44: Rokumeikan.....	59
Şekil 2.45: Rokumeikan.....	59
Şekil 2.46: Rokumeikan.....	60
Şekil 2.47: Rokumeikan'ın maket fotoğrafı.....	60
Şekil 2.48: Japon Bankası.....	61
Şekil 2.49: Japon Bankası'nın 1923 depreminden sonr çekilmiş fotoğrafı... ..	62
Şekil 2.50: Japon Bankası, güney ve doğu görünüşleri ve kat planları.....	62
Şekil 2.51: Japon Bankası, kuzey ve batı görünüşleri.....	63
Şekil 2.52: Japon Bankası, kesitler.....	63
Şekil 3.1 : III. Ahmed Çeşmesi.....	73
Şekil 3.2 : Nuruosmaniye Camii.....	74
Şekil 3.3 : G.Fossati'nin Limon İskelesi Karakolu'nu gösteren resmi.....	83
Şekil 3.4 : T. Allom'un gravüründe Limon İskelesi Karakolu.....	83
Şekil 3.5 : Bab-ı Seraskerat Hastanesi'nin reddedilen tasarımı.....	84
Şekil 3.6 : Bab-ı Seraskerat Hastanesi	85
Şekil 3.7 : Bab-ı Seraskerat Hastanesi cephe eskizi, Fossati.....	85
Şekil 3.8 : Bab-ı Seraskerat Hastanesi, Fossati.....	85
Şekil 3.9 : Hazine-i Evrak Binası'nın Fossati'ye ait plan ve cephe çizimi.....	86
Şekil 3.10: Hazine-i Evrak Binası, 1870-1910 yılları arasından fotoğraf.....	87
Şekil 3.11: Hazine-i Evrak Binası.....	87
Şekil 3.12: Darülfünun Binası ve Ayasofya Camii.....	88
Şekil 3.13: Darülfünun Binası'nın denize bakan cephesi.....	88
Şekil 3.14: Darülfünun Binası perspektifi.....	89
Şekil 3.15: Darülfünun Binası Sultanahmet cephesinde giriş.....	90
Şekil 3.16: II. Darülfünun Binası genel görünüm.....	91
Şekil 3.17: II. Darülfünun Binası genel görünüm.....	91
Şekil 3.18: Baltalimanı Sahilsarayı.....	92
Şekil 3.19: Baltalimanı Sahilsarayı, Ahmet Kuzik fotoğrafı.....	93
Şekil 3.20: Tophane Kasrı'nın eski bir fotoğrafı.....	94
Şekil 3.21: Tophane Kasrı, Yetişkin Kubilay Koleksiyonu'ndan.....	94
Şekil 3.22: Tophane Kasrı güncel fotoğraf.....	95
Şekil 3.23: Tophane Kasrı giriş cephesi güncel fotoğraf.....	95

MEİJİ VE TANZİMAT DÖNEMLERİNDEKİ MİMARİ DEĞİŞİMLERİN KARŞILAŞTIRILMASI

ÖZET

Bu çalışmada, Meiji Restorasyon Dönemi ve Tanzimat Dönemi'nde geleneksel kökleri çok kuvvetli olan Osmanlı ve Japonya Mimarlığı'nda meydana gelen değişimler araştırılmıştır. İki toplumda da var olan geleneksel mimari biçimlerin farklı altyapıları ve tarihsel süreçleri olan iki kültürde yaklaşık aynı tarihlerde, modern bir dille yeniden yorumlanmasındaki benzer ve farklı yaklaşımlar irdelenmiştir.

Çalışma, dört bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde, amaç, kapsam ve yöntem ele alınmıştır. İkinci bölümde, Meiji Restorasyon Dönemi, bu dönemdeki gelişmeler ve mimari değişimler araştırılmıştır. Ayrıca, Tokugawa Dönemi'nden başlayarak Japonya'daki siyasi ve kültürel gelişmelerle geleneksel Japon Mimarlığı incelenmiş Meiji Restorasyonu'na yol açan etkenler ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Bu bölüm Meiji Dönemi'ndeki mimari değişimlerin ortaya konması ve irdelenmesi ile sonlandırılmıştır.

Çalışmanın üçüncü bölümünde ise Tanzimat Dönemi, bu dönemdeki gelişmeler ve mimari değişimler araştırılmıştır. Bu bölümde ayrıca, Tanzimat Dönemi'ne yol açan etkenlerin anlaşılabilmesi için 18. yüzyıldan itibaren Osmanlı İmparatorluğundaki siyasi ve kültürel gelişmeler ve mimari ortam da incelenmiştir. Bu bölüm de Tanzimat Dönemi'ndeki mimari değişimlerin ortaya konması ve irdelenmesi ile sonlandırılmıştır.

Dördüncü bölümde, Meiji Restrosyonu ve Tanzimat Dönemlerinin erken tarihlerinde mimarlık alanında görülen değişimlerin karşılaştırılması olarak değerlendirilmesi yapılmaktadır. Ele alınan dönemlerde iki ülke mimarlığında yapı tipolojilerinde, inşaat tekniklerinde ve malzemelerinde değişimler görülmektedir. Ayrıca bu bölümde söz edilen dönemlerde faaliyet gösteren mimarlar ve kentsel boyuttaki değişimlerde irdelenmiş ve sonuçlar ortaya konmuştur.

A COMPERATIVE STUDY ON THE TRANSFORMATION OF ARCHITECTURAL PRODUCTION DURING THE PERIODS OF MEIJI AND TANZIMAT

SUMMARY

This study aims to examines the impact of the moderniztion in 19th century Japan and Ottoman Empire. The overarching purpose of the study is to do a comperative reading on Japan's Meiji Restoration Reform and Ottoman Empire's Tanzimat Reform by using the architectural forms and buildings.

The research objective of the study is to understand the emergence of European based architectural forms which had been consolidate with the traditional architectural forms of these two ancient cultures.

Four sections organize the main body of this study. Aim of the first section is to give a broad information about the statement, the scope and the methodology of the study.

The second section of the study covers the Meiji Restoration Period. This section therefore traces the transformation of the politics, economics and social background of the society through reform works. Although, the main objective of the section is to understand the effects of these reforms and cultural transformations on the architectural production of 19th century Japan.

The third section of the study covers the Tanzimat Period. The purpose of this section is to identify the transformation of the Ottoman society by a result of the world wide effects of Europe based industrialization and modernization. Also, this section traces the transformation of Classical Ottoman architectural language into a new one.

The fourth section is about the similarities and diffrences of Meiji Restoration Period and Tanzimat Period in the sense of architectural production. Main objective of this section is to do a comperative reading of the building typologies and the construction technics. As an addition, a short analyze of the architects and the urban renovation works are the other objectives of this section. This section also accomplished by the discusion of the outcomes of the research

1. GİRİŞ

Yapılan çalışma, “Erken Meiji Dönemi ve Erken Tanzimat Dönemi’nde geleneksel kökleri çok kuvvetli olan Osmanlı ve Japonya Mimarlığı’nda araştırmacıların modernleşme olarak nitelendirdiği değişimler ve bu değişimlere gösterilen tepkiler nelerdir?” sorusu temel alınarak kurgulanmıştır. Çalışmada iki toplumda da var olan geleneksel mimari biçimlerin modern bir dille yeniden yorumlanmasındaki yaklaşımlar, farklı altyapıları ve tarihsel süreçleri olan iki kültürde Meiji Restorasyonu ve Tanzimat Fermanı ile başlayan dönemlerde hangi durumlarda benzerlikler ve farklılıklar gösterdiği incelenmektedir.

Batı’da gerçekleşen Endüstri Devrimi sonrası hızla dünyaya yayılan modernizm olgusu 19. ve 20. yüzyılda tüm kültürlerin hayatında önemli bir rol oynamıştır. Sözcük anlamı ‘çağdaş, şimdiki zaman ile alakalı’ olan modern kelimesinden türeyen modernizm yaşam ve düşünce biçimi olarak güncel olmak anlamına gelir. Modernleşmek ise en genel tanımıyla tarıma dayalı toplumdan çağdaş, kentli ve endüstrileşmiş bir topluma dönüşme sürecini ifade eder. Modernleşmek bu anlamıyla endüstrileşmekle ilişkilidir. Bu nedenle modernleşme kavramı ilk kez endüstrileşen toplumlarda ortaya çıkmıştır. Robert E. Ward ve Dankwart Rustow’a (1968, 8) göre Orta ve Batı Avrupa’da ortaya çıkan modernleşme, tüm dünyaya üç biçimde yayılmıştır. Bunlar, Avrupalıların deniz aşırı kıyılarda yeni yerleşimler kurmaları, koloniyal yerleşimler ve Avrupa’nın askeri alandaki başarısı karşısında tedirgin olan Rusya, Çin, Tayland, Japonya ve Osmanlı İmparatorluğu gibi devletlerin yaptığı reformlar olarak sıralanabilir. Burada dikkat çeken, üçüncü maddedeki devletlerin modernleşme sürecinde gerçekleştirdikleri reformlar aracılığıyla geleneksel kültürlerini ve politik kimliklerini koruma çabalarıdır. Ward ve Rustow’un (1968, 8) yaklaşımına göre, Rusya bu kararı 18. yüzyılda vermiş olmasıyla, Tayland, Nepal gibi Asya ülkelerinin ise ancak 20. yüzyılın ortalarında tutarlı bir modernleşme programı benimsemeleriyle diğerlerinden ayrılır. Fakat Japonya ve Osmanlı Devleti batıdan gelen bu askeri tehdide cevap olarak politik güçlerini ve geleneklerini korumaya çalışarak özellikle askeri alanda bir modernleşme eğilimini benimsemişlerdir. Farklı coğrafyalarda yer alan iki ülkede de 18. yüzyılda yavaş yavaş

kendini göstermeye başlayan modernleşme ancak askeri alanda sınırlı reformlar olarak kalmıştır. Devlet tarafından hazırlatılan geniş çaplı ilk modernleşme reformları iki ülkede de 19. yüzyıl ortalarına denk düşer. Ethem Eldem, (1999,19) 1839 yılında Tanzimat Fermanı'nın ilanıyla beraber Osmanlı Devleti'nde bir yönetim politikası olarak modernleşme/batılaşma sürecinin başlamış olduğunu vurgular. Öte yandan William H. Coaldrake (1996,208) ise Japonya'nın 1868'de gerçekleşen Meiji Restorasyonu'yla birlikte devlet politikası olarak modernleşme/batılılaşma sürecini başlatmış olduğunu belirtir. Osmanlı İmparatorluğu ve Japonya'nın modernleşme süreçleri ve modelleriyle ilgili çeşitli alanlarda karşılaştırmalı araştırmalar yapılmıştır; gündelik yaşam ve Kültür alanındaki değişimler Selçuk Esenbel, ekonomik ve politik değişimler Robert E. Ward ve Dankwart Rustow ve eğitim alanındaki değişimler Ahmet Cihan tarafından incelenmiştir. Politik, sosyal ve kültürel alanlarda da etkisini gösteren modernleşme sürecinin her iki ülke mimarlığında da yeni eğilimler ve stiller ile kendini ifade ettiği düşünülmektedir.

Erken Meiji Dönemi'nde (1868–1883) Amerika ve Avrupa'dan ithal edilen yapım teknolojileri ve mimari üslupların ülkeye hızla girişi mimarlık sektöründe önemli değişimlere yol açmıştır. M. Jonathan Reynolds'a (2004, 181) göre Meiji Dönemi'nin ilk yıllarında sözü edilen Batı mimarlığının Japonya'da uyarlanması usta marangozlar oldukça yaratıcı ve önemli bir rol oynamışlardır. Daha sonra kadrosu ülkeye getirilen yabancı mimarlardan üniversitelerde eğitim alan ilk Japon mimarlarının yetişmesiyle ülkenin mimari ortamında değişimler görülmeye başlanmıştır. Yapılan araştırmada erken Meiji Dönemi'nin seçilmesinin nedeni gerçekleşen siyasi değişime mimarlığın verdiği cevabın beliren ilk yapı örnekleri üzerinden değerlendirmeye çalışılması çabasıdır. Erken Tanzimat Dönemi'nde (1839–1856) de yabancı mimarlar ve Osmanlı yapı ustalarının yapı üretimini gerçekleştirdiği görülmektedir. Bu nedenle iki ülke mimarlığında da gerçekleşen değişimlerin henüz teorik olarak tartışılıp düşünülmeden verilen ilk cevapların araştırılıp karşılaştırılması yöntemine gidilmiştir. İki ülkenin de Batılılaşma tarihleri karşılaştırıldığında bu değişimlere verilen tepkilerin Osmanlı devletinde Japonya'ya göre daha yavaş gerçekleşmiş olduğu görülür. Araştırmanın ilerleyen bölümlerinde de bahsedildiği gibi Osmanlı İmparatorluğu 18. yüzyılda Avrupa'ya yapılan geziler sayesinde Batılı formlarla tanışmaya başlarken Japonya 19 yüzyılda mevcut ticaret limanlarında yabancılara verilen kısıtlı yerleşme imkânları sayesinde Batılı formlarla tanışmaya başlamıştır.

Ele alınan iki dönemdeki mimari değişimler değerlendirilirken. Dönemin konjonktürü de göz önüne alınmıştır. Leland M. Roth (2000, 559/560) 19. yüzyıl mimarlığını;

“19. yüzyılda mimarlar, tümü ivedi olarak yanıtlanması gereken çok yönlü sorunlarla karşı karşıya kaldılar. Daha önce hiç yapılmamış yapılar için planlar yapmak zorundaydılar – birkaçından söz etmek gerekirse, kapalı halk pazarları, demiryolu istasyonları, kamu ve hayır kurumları, hastaneler, akıl hastaneleri, hızla gelişen sanayi kentlerine yerleşen işçiler için konutlar. Dahası, bu yapılar, Roma döneminden beri yapılanlardan daha büyük olmak zorundaydı. Mimarların kullanımına, seri üretimdeki gelişmeler sayesinde daha önceleri olanaklı olmayacak miktarda cam, dövme ve dökme demir gibi yeni yapı malzemeleri sunuluyordu.

... Erken 19. yüzyılda mimarlar artık mimarlığın tarihini biliyorlardı ve artık tarihi bilmeme masumluğuna sığınamazlardı. Uygarlık tarihinin evrimsel aşamaları genel hatlarıyla ortaya çıkarıldıkça mimarlığın tarihsel gelişimi ve ardışık üslupları da belirlenmeye başlandı. Bu yeni bilgiyle donanan mimarlar, haklarında bilgi sahibi oldukları yapılara benzeyen yapılar yapmaya koyuldular...”

şeklinde açıklamaktadır. Bu dönemde görülen yeniklasikçilik, gotik canlandırmacı üslup ve seçmeci üslup gibi mimari yaklaşımları üreten mimarların incelenen dönemlerde iki ülke mimarlığında da faaliyet gösteren yabancı mimarlar tarafından uygulandığı görülmektedir.

Selçuk Esenbel'e (2000, 18) göre, Batı kültürü ve coğrafyası dışında kalan toplumların tarihinin henüz etraflıca tartışılmadığı bir dönemde yaşamaktayız. Batı dışı toplumların gelişim süreçleri incelenirken yine Batı kültürünün yarattığı Batı/Doğu ikilemi üzerinden gidilmektedir. Esenbel, (2000, 18) bu araştırmaların “*Biz ne kadar moderniz?*”, “*Modernleşmenin neresindeyiz?*” sorularıyla başlayıp “*Neden eksikiz?*” sorusuyla sonlanan bir süreç izlediğini vurgular. Esenbel (2000, 19) bu süreci şu şekilde tanımlar:

“Bu iki “Şarklı” toplumun insanları, eğer illa onlara bir kaba kategori vereceksek, kendi tarihlerini ister istemez o kadar Batı'nın tarihinin bir parçası haline getirdiler ki, bu tarihin yarattığı, kültür/siyasal birleşimler, basit bir Doğu/Batı ögesinin eksi veya artılarından müteşekkil olmamaktadır.”

Ufuk Coşkun, (2008, 20) Şerif Mardin ile ilgili yazısında onun Türkiye'deki modernleşmeyi anlama çabasını şu şekilde aktarır:

“Modern Türkiye'nin tarihi, ne Cumhuriyetçilik ve Saltanat arasında bir çatışmanın ne de İslam ve sekülarizmle çevrelenen bir kavganın tarihidir. Modern Türkiye'nin tarihi, birbiri içine nüfus eden ve yakınlıkları içinde dönüştürülen 'geleneksel' güçler ve modernlik arasında, karmaşık, çok katmanlı bir karşılaşmadır. Modern Türkiye'nin tarihi, aynı zamanda, bu güçlerin buluştuğu ve değiştiği yeni alanların yaratılışının öyküsüdür.” (Coşkun, 2008, 20)

Huricihan İnan (1984, 11) ise siyasal bütünleşme ve gelenekselciliği Japonya üzerinden irdelediği yazısında 19. yüzyıl bireyini şu şekilde tariflenmektedir:

“Kültürel kimliği parçalanmaya başlayan birey bir ikilem yaşamaktadır: kendisi bir tarihin ürünüdür ama artık değer verdiği, hayranlık duyduğu kendi toplumu ve onun tarihi değil Batı toplumları, Batı medeniyetidir.”

İnan, Esenbel, Coşkun ve Mardin'in çalışmaları ve açıklamaları ışığında çalışmanın bundan sonraki bölümlerinde 'Modernleşme' ve 'Batılılaşma' terimleri 'Çağdaşlaşma' ve 'Değişim' anlamlarını işaret edecek şekilde kullanılacaktır.

1.1 Amaç

Söz konusu araştırma ile köklü ve geleneklerine bağlı yapıları olan Osmanlı ve Japonya Mimarlığı'ndaki değişimlerin seçilen erken dönem Meiji ve Tanzimat yapıları üzerinden karşılaştırmalı okumasının yapılması amaçlanmaktadır. Meiji Restorasyon Dönemi ve Tanzimat Dönemi ile iki ülkenin idari ve kültürel yaşamına giren yeni kurumlarla beraber gelen yeni yapı tipolojilerinin, inşa tekniklerinin, yapı malzemelerinin incelenmesine ve karşılaştırılmasına çalışılacaktır.

1.2 Kapsam

Araştırma Erken Meiji Dönemi (1868-1883) ve bu dönemdeki mimari değişimler ile Erken Tanzimat Dönemi (1839-1856) ve dönemdeki mimari değişimleri ele almaktadır.

Araştırmanın Japonya bölümü, tarihsel süreklilik içinde Japonya'da değişimin yerini ve önemini anlayabilmek için *Tokugawa Dönemi'nden* başlamaktadır. Bu dönemdeki siyasi, kültürel ve mimari ortamın irdelenmesinden sonra Meiji Restorasyonu ve siyasi

gelişmeler ele alınmaktadır. Daha sonra bu dönemdeki mimari ortam, faaliyet gösteren mimarlar ve seçilen yapılar incelenmektedir. Meiji Restorasyonu Dönem’inde seçilen yapılar dönemin başlama tarihi olarak kabul edilen 1868 yılı ile 1883 yıllarını kapsayan 15 yıllık bir dönemde inşa edilmiş erken dönem yapılarından oluşmaktadır. Bu dönemin seçilmesinin nedeni ise giriş bölümünde adı geçen araştırmacıların belirttiği gibi modernleşme modelleri benzerlik gösteren iki ülkenin de gerçekleşen değişimlere karşı verdikleri ilk/erken tepkilerin ve ürünlerin irdelenmeye çalışılmasıdır. Japonya’da ele alınan dönemde mimarlık alanında faaliyet gösteren *oyatoi* ve *giyufu* mimarlarının yönetimin de yönlendirmesiyle gerçekleştirdiği yapılar incelenmektedir. Bu dönem yapılarının birçoğu ülkedeki depremler ve yangınlar nedeniyle günümüze kadar ulaşamamıştır. Bugün yapılarla ilgili değerlendirme ancak fotoğraflar üzerinden yapılabilmektedir. Okuyucunun bölüm içerisinde geçen bazı terimleri anlayabilmesi için çalışmanın başına sözlük eklenmiştir. Fakat araştırmacının bu kısmında Japonya dil bilgisi yetersizliği ve kaynaklara ulaşma güçlüğü çalışmanın kapsamını daraltmıştır.

Çalışmanın Osmanlı İmparatorluğu kısmında ise Japonya bölümündeki yapılanma tekrarlanmaktadır. 18. yüzyıldaki siyasi kültürel ve mimari gelişmeler ele alındıktan sonra Tanzimat Dönemi ve siyasi gelişmeler incelenmektedir. Daha sonra bu dönemdeki mimari ortam, faaliyet gösteren mimarlar ve erken Tanzimat Dönemi’nde inşa edilen yapılardan seçilenler incelenecektir.

1.3 Yöntem

Araştırma, her iki dönem mimarlığı için seçilen mimari ürünler üzerinden karşılaştırmalı okuma metodu takip edilerek gerçekleştirilmiştir.

Meiji Restorasyonu Dönemi bölümünde yapılan araştırmalar Japonca kaynaklara ulaşma ve değerlendirme yetersizliği nedeniyle konu ile ilgili İngilizce ya da Türkçe açıklama, makale, kitap, fotoğraf ve çizimler gibi görsel dokümanların incelenmesi yoluyla yapılmıştır.

Tanzimat Dönemi ile ilgili yapılan araştırmalar ise son yıllarda yapılan kapsamlı doktora çalışmaları doğrultusunda üniversite ve devlet kütüphaneleri ile özel araştırma enstitülerinin yazılı ve görsel kaynaklarının taranması ile yapılmıştır.

2. MEIJİ DÖNEMİ VE MİMARİ DEĞİŞİMLER

Endüstri devrimi sonrasında birçok alanda hızla gelişen Batılı devletler karşısında politik güçlerini ve geleneklerini korumaya çalışan ülkelerden biri de Japonya'dır. Japonya, 19. yüzyıl ortalarında *Tokugawa Klanı* idaresinde yaklaşık iki yüzyıldan fazla süren ve *Sakoku* olarak adlandırılan siyasi, kültürel ve ticari olarak dışa kapalı bir dönemden çıkmıştır. Meiji Restorasyonu diye adlandırılan ve yönetimin tekrar imparator ve kabinesine geçtiği 1868 yılından sonra bir devlet politikası olarak çağdaş modellerin benimsenmeye başladığı görülür. Politik, sosyal ve kültürel alanlarda da etkisini gösteren bu süreç Osmanlı Mimarlığı'nda olduğu gibi Japon Mimarlığı'nda da yeni eğilimler ve stillerle kendini ifade etmiştir. Yapılan çalışmanın bu bölümünde Japonya'daki siyasi, kültürel ve mimari gelişmeler 17. yüzyıl başından itibaren ele alınıp geleneksel yapı anlaşılmasına çalışılacaktır. Daha sonra Meiji Restorasyonu ile başlayan Meiji Dönemi'nin erken yıllarındaki mimari üretim inceleyecektir.

2.1. Tokugawa Bakufu Dönemi ve Japon Mimarlığı

2.1.1. Tokugawa Bakufu döneminde kültürel ve siyasi gelişmeler

Japonya 14. yüzyıldan 16. yüzyıl sonuna kadar *Ashikaga Shogunları* (1338–1573) tarafından yönetilmiştir. Bu iki yüzyıl boyunca, *Muromachi Dönemi'nde* (1392–1573) politik alanda bir çöküş ve kargaşa hâkimken, kültürel ortamda gelişmeler yaşandığı belirtilmektedir. *Muromachi Dönemi'ni* takip eden *Momoyama Dönemi'nde* (1573-1615) ise karışık ve zayıf bir feodal toplumdaki, iyi kurgulanmış merkezi bir feodal yapıya geçişin başladığı görülmektedir. Böyle bir ortamda, *Tokugawa Klanı'ndan Ieyasu*, 1600 yılında *Sekigahara Savaşı'nda* tüm rakiplerini yenerek büyük bir üstünlük elde eder. *Ieyasu Tokugawa*, askeri başarı ile elde ettiği bu gücü siyasi düzeyde de pekiştirmek ister. Bu nedenle, 1603 yılında imparator *Go-Yōzei*, *Ieyasu Tokugawa'yı Shogun* ilan eder. *Shogun* devletin askeri yöneticisi olduğu için hem imparatorluk sarayını hem de imparatoru kendi istediği biçimde etkileyebilme gücüne sahiptir.(Beasley, 1972, 14) Bu sayede imparator devletin başı ve kutsal yöneticisi olarak *Kyoto'da* bulunan sarayında yaşarken bütün yönetim ve güç İmparatorun adına *Shogun'un* eline geçer. Budd J.

Vaughan'a (1952, 86) göre *Tokugawa Klanı* üyeleri, imparatoru yok etmeyip hem onun kutsal gücünden faydalanmışlar hem de onu yönetimden ayrı tutabilmişlerdir. İlk olarak yönetim merkezi imparatorun yaşadığı *Kyoto* kentinden *Edo*'ya kaydırılır. *Shogun Ieyasu'nun* emriyle *Edo* yeni yönetim merkezi olarak inşa edilir. *Ieyasu* kendinden öncekilerin hatalarını tekrarlamamak, yönetim gücünü kendi elinde tutabilmek ve asıl önemlisi torunlarına da aktarabilmek adına politik ve sosyal hayatın tamamen yönetim tarafından denetlendiği güçlü bir devleti kurmayı hedefler. Hugo Munsterberg (1957, 143) *Ieyasu'nun* sosyal düzeni Konfüçyüs Çin'indeki sisteme benzer şekilde değiştirerek böyle devam etmesini sağlayacak yaptırımlar uyguladığını belirtir. Bu sistem samuraylar, zanaatçılar, tüccarlar ve köylüler olmak üzere dört sınıftan oluşmaktaydı. *Ieyasu*, samurayları diğer sınıfların efendisi olarak nitelemiştir ve samuraya ona uygunsuz davranan birini öldürme hakkı vermiştir. (Hane, 1986)

Çizelge 2.1: Tokugawa ve Meiji Dönemi Japon İmparatorları'nın Listesi

	İmparator	Doğum – Ölüm Tarihi	Saltanat Dönemi
107	Go-Yōzei	1572–1617	1586–1611
108	Go-Mizunoo	1596–1680	1611–1629
109	Meishō (K)	1624–1696	1629–1643
110	Go-Kōmyō	1633–1654	1643–1654
111	Go-Sai	1638–1685	1655–1663
112	Reigen	1654–1732	1663–1687
113	Higashiyama	1675–1710	1687–1709
114	Nakamikado	1702–1737	1709–1735
115	Sakuramachi	1720–1750	1735–1747
116	Momozono	1741–1762	1747–1762
117	Go-Sakuramachi	1740–1813	1762–1771
118	Go-Momozono	1758–1779	1771–1779
119	Kōkaku	1771–1840	1780–1817
120	Ninkō	1800–1846	1817–1846
121	Kōmei	1831–1867	1846–1867
122	Meiji	1852–1912	1867–1912
123	Taishō	1879–1926	1912–1926

Bu dönemde Japonya'daki toprak düzeni de feodal yasalarca düzenlenmiştir. Toprak ve köylü, samurayların ve *Daimyo'ların* (derebeyi) kulluk anlaşmalarınca edindikleri mülklerdi. Bu anlaşmalar samurayları *Daimyolara*, *Daimyoları* da *Shogun'a* bağlıyordu. Bu sistem içerisinde köylü toprağı işletmek ve hâsılatından belli bir oranı tarım vergisi olarak vermekle yükümlüydü. Feodal yasalar bu düzenin değişime uğramadan devam etmesini sağlamak için toplumu dondurulmuş dört sınıfa ayırmıştır. Esenbel (1984-2,

49) bu sayede halkın ticaretle ilgilenmesinin ve çeşitli sosyal gelişmelerin önüne geçildiğini ve düzenin devamının sağlanmaya çalışıldığını belirtmiştir. Ayrıca, İmparatorun üst düzey bir görevlisi olan *Shogun* ve *Bakufu* (*Shogun* yönetimi) ile İmparatorluk kurumu arasında bir anlaşmazlık çıkması önlenmiştir. Bu durumu *Mito Okulu'ndan* bir filozof şöyle açıklamaktadır; “*Bakufu*, İmparator’a saygı duyarsa, *Daimyolar* da ona saygı duyar. Eğer *Daimyolar* *Bakufu*’ya saygı duyarsa, onların da yönetimindekiler beylerine saygı duyar.” (Hall, 1968, 17)

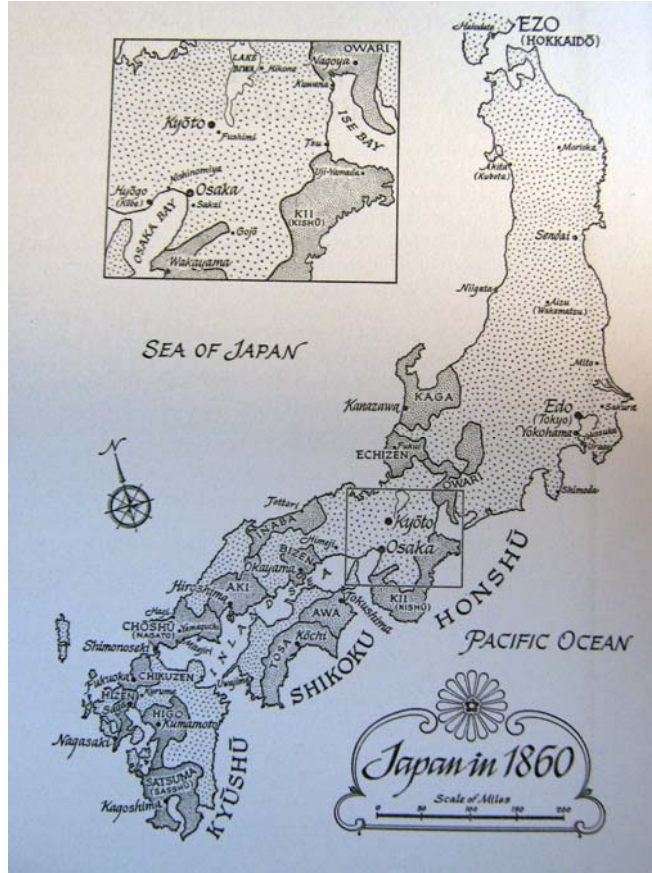
Tokugawa düzeninde derebeyleri de 3 sınıfa ayrılmıştı: *Tokugawa Klanı’nın* üyesi olanlar; *Shimpan*, *Sekigahara Savaşı* öncesinde de *Tokugawaların* yanında olanlar; *Fudai* ve savaş sonrası *Tokugawalara* katılanlar; *Tozoma*. Sadakatin ve güvenin önemli olduğu bu sistemde stratejik öneme sahip yerlere *Fudailer* yerleştirilirdi. *Tozomalar* ise ya iki *Fudai Han’ı* (derebeyliği) arasında ya da merkezden uzak bölgelerde konumlandırılırlardı. (Hane,1986, 23-24)

Erken Tokugawa Dönemi’nde eğer bir *Daimyo* görevlerini yerine getirmede başarısız olursa daha küçük alana sahip Han’a atanır ya da yönetimi varisine bırakmaya zorlanırdı. Fakat yönetim bölgesine el koymak gibi bir ceza vermek dışında *Bakufu’nun* *Daimyo’nun* idari sorumluluklarını eline aldığı görülmemiştir. Geç *Tokugawa Dönemi’nde* ise bu yöntemin değişerek uygulandığını görüyoruz. *Bakufu’nun* herhangi bir *Han’ın* iç işlerine karışma yetkisi yoktur. Fakat eğer bir *Daimyo* *Bakufu’ya* karşı gelişen olayları engellemede isteksiz veya başarısız oluyorsa ya da samuraylar politik görüşleri nedeniyle efendilerini tehlikeye atacak hareketler sergiliyorlarsa *Bakufu* için güç kullanmaktan başka bir çare kalmıyordu. Sonunda *Bakufu* etkisiz kalmak ya da iç savaş arasında bir seçim yapmak zorunda kalıyordu. (Beasley, 1972, 20)

Shogun Iemitsu, yukarıda bahsedilen toplumsal düzeni korumak amacıyla 1635 yılında *Sankin Kōtai* denilen, savaşçı sınıfı ve aile düzenini denetleyen bir yasa çıkardı. Bu yasaya göre her *Daimyo* birer yıl arayla bir yılını *Edo’da* geçirmekle görevlendirildi. *Daimyo’nun* ailesi ise sürekli *Edo’da* ikamet etmek zorundaydı. Ek olarak, *Daimyoların* birbirleri arasında evlilik bağı kurmaları kesinlikle yasaklanmıştı. Ayrıca hiçbir *Daimyo* *Bakufu’nun* onayı olmadan kale inşa ettiremezdi. Buna ek olarak 1649 yılından itibaren çıkarılan bir emirle bir *Han’ın* bulundurabileceği askeri tesis sayısı da sınırlandırılmıştır. (Beasley, 1972, 17)

Çizelge 1.2: Tokugawa Dönemi Shogun Listesi

	Shogun	Doğum – Ölüm Tarihi	Yönetim
1	Tokugawa Iyasu	1543–1616	1603–1605
2	Tokugawa Hidetada	1579–1632	1605–1623
3	Tokugawa Iemitsu	1604–1651	1623–1651
4	Tokugawa Ietsuna	1641–1680	1651–1680
5	Tokugawa Tsunayoshi	1646–1709	1680–1709
6	Tokugawa Ienobu	1662–1712	1709–1712
7	Tokugawa Ietsugu	1709–1716	1713–1716
8	Tokugawa Yoshimune	1684–1751	1716–1745
9	Tokugawa Ieshige	1711–1761	1745–1760
10	Tokugawa Ieharu	1737–1786	1760–1786
11	Tokugawa Ienari	1773–1841	1787–1837
12	Tokugawa Ieyoshi	1793–1853	1837–1853
13	Tokugawa Iesada	1824–1858	1853–1858
15	Tokugawa Iemochi	1846–1866	1859–1866
15	Tokugawa Yoshinobu	1837–1913	1867–1868

Şekil 2. 1 1860 yılında Japonya'daki Toprak Dağılımı (Beasley, 1972)

1639 yılında ise *lemitsu*, artan Hristiyan misyonerlik çalışmalarına bir tepki olarak tüm ülkeyi dışarıya kapatma kararı aldı. 1720 yılına kadar tüm batılı kitaplar yasaklandı. Böylece 19. yüzyılın ortasına kadar sürecekt dışa kapalı bir dönem başlamış oldu. Ancak sadece Nagazaki’de Hollandalılara ve Çinlilere sınırlı ticaret hakkı verildi. Yaklaşık 250 yıl süren *Tokugawa Dönemi’nin* en önemli sonuçlarından biri de tüm dünyadan tamamen yalıtılmış olmasıydı.

Tokugawa Dönemi’ndeki inzivaya çekilme durumu beraberinde yabancılara karşı yasaklamalar da getirdi. Yabancı tüccarlar ve misyonerler idam edildi. Hristiyanlık yasaklandı. Sadece Nagasaki’deki Hollanda ve Çin yerleşiminde sınırlı ticaret izni verilmişti fakat burada da hiçbir şekilde yerel meselelere karışma hakları yoktu. (Munsterberg, 1957, 144)

Bozkurt Güvenç’e (1995, 51) göre bu dönemde Japonya dünya ile bağlarını tamamen kesmemiştir. Güvenç’in aktardığına göre, Japonya, *Tokugawa Dönemi’nde* misyonerlerin sınır dışı edilmesiyle Hristiyanlığın yayılışının engellenmesi, dış ticaretin denetim altına alınması ve yerli halkın yabancılarla iletişiminin kısıtlanması gibi çeşitli ambargoların uygulanmasına rağmen bilim, kültür ve teknik alanında dünya ile ilişkisini kesmemiştir. *Shogun* tekelindeki Hollanda ve Çin ticareti sayesinde fen bilimlerinden güzel sanatlara, tıptan askerliğe ve felsefeye kadar birçok bilgi ve teknik Japonlar tarafından da öğrenilebilmiştir. Bu sayede 16. yüzyılın başından itibaren, Hollanda’dan ticaret yoluyla ülkeye girebilen bilim kitaplarının çevirileri, *Rangaku* (Hollanda Tetkikleri) akımını ortaya çıkmasına neden olmuştur. (Esenbel, 1988, 39) Bu akımı takip eden samuray sınıfına mensup bilim adamı ve doktorlar tarafından tıp, astronomi, fizik, matematik çevirileri yapılmıştır. Böylece Çin bilim geleneğinin egemenliğine rağmen zamanla *Shogunlar* tarafından da tanınacak yeni bir bilimsel faaliyet alanı yaratılmıştır. (Esenbel, 1988, 39)

Shogun Yoshimune (1715–1746) döneminde batılı öğrenime karşı yasalarda bazı imtiyazlar baş gösterir. Bu imtiyazlara, 1729 yılında Çin takvimini ıslah etmek isteyip Felemenkçe takvim kitaplarına izin verilmesi ve 1744 yılında ise *Edo Sarayı* içinde nispeten modern bir rasathane kurulması örnek gösterilebilir. (Esenbel, 1988, 39) Özellikle endüstri ve bilim alanındaki gelişmeleri takip etmek için bazı öğrenciler o dönemde Japonya’daki tek batılı topluluk olan Hollandalılardan dersler almaya başladı. Gemi yapımı, denizcilik, anatomi ve astroloji gibi konularda yazılmış Hollandaca kitaplar okutuldu. 1745 yılında ilk Japonca Hollandaca sözlük basıldı. Esenbel’e (1988, 39) göre

bu gelişmeler Batı bilim geleneğine karşı tutumun zamanla değiştiğini ve daha çok benimsenir olduğunu göstermektedir. Smith'e (1948, 130) göre ise, inziva ortamının tüm engellemelerine karşı önceleri bilim adamlarının bireysel çabalarıyla başlayan batılı eğitim 19. yüzyılla beraber resmi bir desteğe kavuşmuştur.

Öte yandan Çin ile ilişkiler de gelişme gösterir. 1644'de Çin'in Mançurya karşısındaki yenilgisinden sonra Japonya'ya kaçan bilim adamları Japonya'da Çince öğreniminin ve Çin sanatının da yaygınlaşmasına neden oldu. (Munsterberg, 1957, 144)

Çeviri faaliyetleri 18. yüzyıl boyunca da devam etmiştir. Bu sayede çağdaş bilimin birçok eseri Japon bilim adamları tarafından da bilinir hale gelmiştir. Örneğin 1771 yılında *Tabulae Anatomicae* Atlası'nı ilk kez gören Japonlar, 1774 yılında kitabın orijinal resimleriyle beraber çevirisini yapıp bastırmışlardır. (Güvenç, 1995,52)

18. yüzyılın sonu ve 19. yüzyılın başında *Rangaku'nun* tanımının genişleyerek *Yogaku'ya* (Batı Tetkikleri ve Bilimi) dönüştüğünü görüyoruz. Buna paralel olarak 18. yüzyılda faaliyet gösteren *Banshowakaigoyo'nun* (Barbar Kitapları Çeviri Bürosu) 1856 yılında *Banshoshirabesho'ya* (Barbar Tetkikleri Bürosu) dönüşmüş, daha sonra Bilim Kitapları Çeviri Bürosu ve Batı Bilimine Dayalı Tıbbiye ve 1868 ile beraber Tokyo Üniversitesi'ni oluşturmuştur. (Esenbel, 1988, 39)

Smith'e göre geleneğinde başka toplumlardan özellikle Çin'den öğrenmenin olduğu Japonya'nın Batı'dan öğrenmeyi kabullenmesi kaçınılmazdı. *Sokaku Dönemi* (İzlasyon Dönemi) boyunca da devam eden ve Hollanda'dan ithal edilen bilimsel çalışmalar, Japonya'nın politik ve sosyal yapısıyla beraber Meiji Restorasyonu'na alt yapı hazırlamıştır. (Smith, 1948, 151-152) *Komodor Matthew Calbraith Perry'nin* 1853'te gemileriyle gelişinin bu süreci hızlandıran bir etkisi olmuştur. Amerikan gemileri Japon sularında boy gösterirken derebeyliklerdeki bazı yöneticiler, Batılı barbarlara karşı savunma yapabilmek için hem onları hem de kendilerini çok iyi tanıyor olmaları gerektiğini düşünüyordu. Bunun için de o dönemde Japonya'nın iletişimde olduğu tek Avrupa devleti olan Hollanda'nın dilini öğrenmek şarttı. (Smith, 1948, 131) Bu nedenle Bakufu Yönetimi 1855 yılında *Bansho Shirabesho* denilen Batılı eğitim veren okulları açmaya başladı. Bu okulların programlarındaki en temel ve önemli başlık dil öğrenimiydi. Kurulduğunda Hollandaca ile başlayan eğitimler 1860 yılında İngilizce ve Fransızcanın ve 1864 yılında da Rusçanın eklenmesiyle genişledi. Öğrenciler, yabancı kitaplar ve çeviri faaliyetleri sayesinde Batı biliminin çeşitli alanlarında uzmanlaştılar. Bu

gelişmeleri takiben 1864 yılında yönetim müfredatı astronomi, coğrafya, matematik, fizik, resim ve kimya olarak düzenledi.

Ekonomik sarsıntılara ve enflasyona neden olduğu düşünülen 1858 Kapitülasyon anlaşması içte siyasi bir bunalıma neden olmuştur. Esenbel, (1984-b, 41) “Japonya’da Toprak Düzeni ve Kapitülasyonlar” başlıklı makalesinde *Tokugawa Bakufu’nun*, bu nedenle ortaya çıkan köylü isyanları ile gücünü kaybetmeye başladığını aktarır. Öte yandan kimi *Daimyolar*, Batı ile ticarete zorlanan Japonya’nın mevcut ekonomik yapısı ile Batı Avrupa’nın egemen olduğu bir düzende var olabilmek için hedeflediği gelişmişlik düzeyi arasında büyük bir uçurum olduğunun farkındadır. (İnan, 1984, 14) Bu nedenle siyasi anlamda atılıma geçen güney *Daimyolarının* başı çektiği muhalefet tarafından 1868 yılında *Tokugawa Bakufu* yönetimi devrilmiştir.

Yeni siyasi ortamda kadrolar samuraylar ve tüccar köylülerden oluşuyordu. İnan’a (1984, 14) göre Meiji döneminin temel özelliklerinden birinin de devletin kuruluşunda öncü rolü oynayan samurayların zamanla toplum içinde herhangi bir sınıfla bütünleşememiş ve bu imtiyazlı sınıfın toplumun kenarlarına itilmiş olmasıyla ilişkilidir. Bunun nedeni Samuray sınıfının *Tokugawa Bakufu’nun Sankin Kōtai* politikaları ile kırsal bölgeden koparılıp kentte yaşamaya mecbur kılınmalarıdır. Böylece uzun süren barış döneminde ana görevleri olan askerliği icra edemez olmuşlardır. (İnan, 1984, 14)

Öte yandan, Esenbel’e (1984-a, 31) göre Tokugawa Japonlarını Meiji Restorasyonu’na hazırlayan ve Batılılaşmayı kabul etmelerini kolaylaştıran sosyal ve ekonomik dinamikler de mevcuttur. Esenbel bu dinamikleri “Japon ‘Eğitim Modeli’ ve Doğu-Batı Sorunsalı” (Esenbel, 1984-a) adlı makalesinde tartışmıştır. Ona göre, Uzun süren bir barış ortamı sağlayan Tokugawa Dönemi’nde tarımda ve kırsal alanda endüstrileşmenin olduğu gözlemlenmiştir. Bu durum zengin köylü ve tüccar sınıflarının güçlenmesine ve 1868 ve sonrasındaki siyasi değişimi olası kılacak ekonomik birikimin oluşması neden olmuştur. Bunun yanında *Tokugawa* sisteminin eğitim anlayışının 19 yüzyıl standartlarına göre oldukça ilerlemiş bir düzeyde olduğu vurgulanmaktadır. “Japonya’da Eğitim Kültür ve Modernleşme” adlı kitabında Ahmet Cihan, (2006, 16) bu dönemde eğitim sisteminin sadece nüfusun %5-6’sını oluşturan Samuray sınıfı çocukları için değil, %80’i çiftçilerden oluşan sınıflarında erkek ve kız çocuklarını da kapsayacak şekilde geliştirilmiş olduğunu aktarır. *Daimyoların* ve *Shogun’un* sarayında Samurayların eğitim gördüğü yüksek öğrenim kurumları, kentlerde tüccar ve esnaf sınıfın eğitimi için meslek kurumları ve köylüler için *Tera-koya* (mabed okulu) denilen

sayısı ülke genelinde 15, 000 civarında olan okullar mevcuttur. Cihan'ın (2006, 16) aktardığına göre 19. yüzyıl ortalarında, okuma/yazma oranının ülke genelindeki erkek çocuklar arasında %40, kız çocuklar arasında ise %15 civarında olduğu tahmin edilmektedir. Esenbel'e (1984-a, 31) göre *Tokugawa Dönemi'ndeki* bu gelişmeler, temel eğitim almış halk kitlesi ve yüksek eğitim görmüş samuray sınıfı, yeni bir rejim için gerekli olan potansiyel malzemeyi teşkil ediyordu.

Japonya'nın sosyal ve ekonomik dinamikleri bu şekilde gelişirken, dış dünya ile siyasi ilişkileri de 19. yüzyılın başında hareketlilik kazanmıştır. Japonya kıyıları *Komodor Perry'nin* 1853 yılındaki gelişinden önce başka uluslar tarafında da birçok kez ziyaret edilmişti. Bu ziyaretlerin ilkinin Rusya 1771 yılında *Awa'ya* gerçekleştirmiştir. 1778 yılında *Kunajiri Adasına* ve 1792 yılında da *Nemuro'ya* gelen Rus ticaret gemilerinin amacı Japonya ile ticaret anlaşması yapabilmektir. Fakat bütün girişimlerinde de geri çevrildiler. Öte yandan 1818 yılında İngiltere, *Bakufu'ya* ticari ilişkilerle ilgili taleplerini doğrudan iletebilmek için *Shogun'un* yaşadığı *Edo'ya* yakın olan *Uraga'ya* bir gemi gönderdi. Fakat geri çevrildiler.

Japonya kıyılarına ulaşan balina avına çıkmış yabancı gemilerin çoğunun amacı su ve yiyecek temin edebilmektir. (Hane, 1986, 66) Bu gelişmelerin bir sonucu olarak 1825 yılında Japon kıyılarına ulaşan bütün gemilere ateş açılması kararı çıkarıldı. Öte yandan Çin'in Afyon Savaşı'nda yenik düşmesi ile Batılı güçlere karşı korkusu artan Japonya hem askeri gücünü kuvvetlendirmeye başladı hem de 1842 yılında Japon sularına sığınmak zorunda kalan ticaret gemilerine yiyecek, içecek ve yakıt sağlanabilmesiyle ilgili yasal düzenlemeler yapıldı. 1844 yılında Hollanda Kralı *II. William*, *Bakufu'ya* dünyadaki genel durumu anlatan ve Japonya'nın acilen limanlarını ticarete açmasını gerektiğini vurgulayan bir mektup göndermiş, fakat *Bakufu* tarafından dikkate alınmamıştır. (Hane, 1986, 66)

1837 yılında Japon sularında geri çevrilen ticaret gemisi *Morrison'un* kaptanı Amerika Birleşik Devletleri yönetimine Japon limanlarının ticarete açılabilmesi için askeri bir birlik gönderilmesini önerir. 1846 yılındaki başarısız girişimden sonra 1853 yılında *Komodor Matthew Calbraith Perry* dört adet savaş gemisiyle *Uraga* kıyılarına ulaşır. Tekneleriyle karşı koyan Japonlara aldırış etmeden *Edo Körfezi'nde* boy gösteren *Komodor Perry*, *Bakufu'ya* dönemin Amerikan Başkanı *Millard Fillmore'un* mektubunu kabul etmeleri için üç gün müddet verir. Bu mektupta Amerikan gemilerine Japon sularına giriş izni, yakıt ve yiyecek içecek desteği verilmesi, kazazede gemilere insani yardım yapılması ve

mümkünse iki ülke arasında ticaret anlaşmaları imzalanması gibi maddeler yer alıyordu. *Uraga'da* karaya inmesine izin verilen *Komodor Perry*, mektubu *Shogun'a* ilettikten sonra resmi cevabı almak için gelecek yıl geleceğini bildirerek ayrılır.

Misiko Hane'ye (1986, 67) göre *Perry'nin* gelişi ve *Başkan Fillmore'un* mektubu *Bakufu'yu* kurulduğu günden beri karşılaştığı en güç durumla karşı karşıya bırakmıştır. Ona göre Yaklaşık iki yüzyıldır kendini dış dünyaya kapatmakta ısrarcı olan *Tokugawaların* bu ısrarcılıklarını sürdürmeyecekleri oldukça belirgindir. Batılı devletler karşısında askeri anlamda zayıf olduklarını düşünen *Bakufu* üyeleri ve diğer *Daimyolar* arasında bu durumla nasıl baş edebilecekleriyle ilgili çeşitli fikir ayrılıkları ortaya çıkar.

İsteksizce dışa kapalı yapısını terk etmeye zorlanan *Bakufu'ya* karşı tepkiler barbarları defetmek (*Jōi*) ve İmparator'a yetkilerini teslim edip onu onurlandırmak (*sonnō*) olarak gelişti. Bunun yanında, *Bakufu*, içine düştüğü krizden kurtulmak ve amerikan taleplerine cevap verebilmek için *Daimyolara* öneri talebinde bulunur. (Hane, 1986, 67) Gelen öneriler arasında *Komodor Perry'nin* tekliflerini kabul etmek gibi yaklaşımların yanında en çok, olası bir savaştan kaçınarak, hem Japonya'nın dışa kapalı yapısını korumak hem de gelen tekliflere akıllıca cevap verebilmek gibi radikal teklifler vardı. Öte yandan bazı belirgin fikirler de ortaya atılmıştı. Örneğin *Mito Daimyosu Tokugawa Nariaki'nin* fikri Barbarlarla yapılacak bir savaşın ülkedeki morali arttıracığı ve böylece gelişecek etkin bir savunma ile de yabancıları ülke dışı edebileceklerini öneriyordu. *Nariaki*, buna ek olarak Hane'nin (1986, 68) aktardığı şekliyle “böyle zor günlerde barış halini korumaya çalışanların savaş zamanı ülkelerini koruyamayacaklarını” öne sürüyordu. (Hane, 1986, 68)

İçeride tartışmalar sürerken 1854 yılında *Komodor Perry* Anlaşmayı imzalamak için geri döner. Bu sefer 8 savaş gemisi ile gelen *Perry* karşısında kendini iyice savunmasız bulan *Bakufu*, anlaşmayı imzalamak zorunda kalır. Anlaşmaya göre *Hokkaido'daki Hakodate* ile *Izu Yarımadası'ndaki Shimoda* limanları amerikan gemilerine açıldı ve *Shimoda'da* bir amerikan elçisi bulunması izin verildi. Bunun yanında 31 Mart 1854'de imzalanan *Kanagawa Anlaşması* ile ticari ilişkiler başlamış oldu. Hane'ye (1986, 68) göre benzer ticari imtiyazlar İngiltere, Fransa, Rusya ve Hollanda'ya da verilince Japonya'nın dışa kapalı *Sokaku Dönemi* bitmiş oldu. Böylece Batılılara karşı ayakta kalabilmek için neler yapılması gerektiğinin tartışıldığı yeni bir dönem başlamıştır.

Batılı devletlerle ilişkisi olan bazı üst düzey yöneticiler Japonya'nın Batı ile diplomatik ve ticari ilişkilerini düzenlemesinin askeri, ekonomik ve teknik alanlarda faydaları

olabileceğini savunuyordu. Fakat, etrafı dünyadaki gelişmelere kendini kapatmış danışmanlarla çevrili *İmparator Kōmei* ve İmparatorluk Sarayı Japonya'nın kendini Batılılara açmasını korkunç bir gelişme olarak niteliyordu. Öte yandan, *Tairō* (*Bakufu'nun* en yüksek rütbeli üyesi) *İi Naosuke* 1858 yılında İmparator'un onayı olmadan Amerikan Hükümeti temsilci *Townsend Harris* ile ticaret anlaşması imzalar. Bu anlaşmanın maddelerinden biri de Osaka ve *Edo'da* yabancılara oturma izni verilmesi ve ibadet özgürlüğü getirilmesiydi. Bu gelişmelerle beraber Yokohama gibi ticarete açılan limanlar Batılı nüfusun toplandığı önemli kültürel merkezler olmaya başladı.

1860 yılında Amerika Birleşik Devletlerine ve Avrupa'ya, 1861 yılında da Avrupa'ya heyetler gönderilir. Bu seyahatler sırasında Batıyı daha yakından tanıma fırsatı bulan elçiler ve yanlarındaki heyet üyeleri Batı ile ilişkilerinin artmasını ve bazı kurumların Batılı anlayışla yeniden yapılanmasını düşünürler. Bu isimler arasından *Fukuzawa Yukichi* daha sonra Meiji Eğitim reformunu gerçekleştirecektir. Fakat ülkede batıya karşı büyük bir tepki olduğu için henüz bu fikirlerini sessizce dile getirmeleri gerekmektedir. Diplomatların yanı sıra öğrenciler de bu dönemde yurt dışına gönderilmeye başlar. 1862 yılında *Bakufu* sekiz öğrenciyi Hollanda'ya gönderir. Bu gelişmelerden hemen sonra derebeylikler de öğrenci göndermeye başlar. 1863 yılında *Chōshū* beş öğrenciyi, 1864 yılında da *Satsuma* 16 öğrenciyi İngiltere'ye gönderir. Bunun yanında bazı öğrenciler kendi imkânlarıyla yurt dışına giderken yurt içinde de yabancı dil öğrenimi artış gösterir.

İi Naosuke'nin Amerika birleşik Devletleri ile imzaladığı ticari anlaşmada İmparatorun onayını almamış olması *Bakufu'ya* karşı olan tepkilerin artmasına yol açtı. *Sonnō Jōi* denilen barbarları defetmeyi ve İmparator'a yetkilerini teslim edip onu onurlandırmayı amaç edinen akım arkasına sayısı hızla artan ve kendilerini *shishi* diye adlandıran eylemci savaşçıları da alarak büyük bir güç kazanmaya başladı.

Shogun İesada'nın ardından birçok reformist *Daimyo* tarafından aday gösterilen *Yoshinobu*, *Bakufu* üzerindeki kontrolünü kaybetmek istemeyen *İi Naosuke* tarafından saf dışı bırakılır. *İi Naosuke*, *Sonnō Jōi* taraftarlarını Yoshinobu aleyhinde kışkırtarak onun *Shogun* olmasını engelledikten sonra *Kii Derebeyliği'nin* 8 yaşındaki *Daimyosu* ve eski *Shogun'un* kuzeni olan *İemochi'nin* *Shogun* olmasını sağlar. *İi Naosuke'nin* *Yoshinobu'yu* görevini bırakmaya zorlaması, *Bakufu* karşıtı oluşumlara destek veren samurayları idam ettirmesi, *Sonnō Jōi* taraftarları tarafından tepkiyle karşılanır. 1860

yılında *Edo'daki* saraya girerken *Sonnō Jōi* hareketine mensup savaşçılar tarafından gerçekleştirilen bir suikastla öldürülür. *Bakufu'nun* bu güçlü adamının öldürülmesiyle politik merkez imparatorluk sarayının bulunduğu Kyoto'ya kaymaya başlar. (Hane, 1986, 68–71)

Bu gelişmelerle beraber *Chōshū* ve *Satsuma* gibi *hanlar* kendilerine Batılı anlamda düzenlenmiş ve donanmış ordular kurarlar. Böylece, *Bakufu* karşısında iyice güçlenen *hanlar*, Kyoto'nun da desteğiyle *Shogun'a* karşı bir savaş açmaya hazırlanırlar. Bir iç savaşın sonuçlarının ülke için daha kötü olacağına inanan bazı yöneticiler, *Shogun Yoshinobu'ya* iç savaştan kurtulmak için yönetimi genç İmparator Meiji'ye devretmesini önerirler. Olası bir iç savaşın ülkeyi oldukça zor bir duruma sürükleyeceğini düşünerek gelen öneriyi kabul eden *Yoshinobu*, Kasım 1867 tarihinde yönetimi imparatora devreder ve *Tokugawa Klanı* iktidarı ve *Bakufu* yönetimi sona ermiş olur.

2.1.2. Tokugawa Bakufu döneminde mimarlık

Penelope Mason, (1993, 203) 14. yüzyıl ortalarından 16. yüzyıl sonuna kadar *Ashikaga Shogunları'nın* (1338–1573) yönetiminde geçen dönemde Budizm'in etkisinin Japon mimarlığında oldukça yaygın olduğunu belirtmektedir. Mason'a (1993, 204) göre *Muromachi Dönemi'nde Shogunlar'ın* yaptırdıkları emeklilik sarayları birer kültürel merkez olarak da işlev görmeleri açısından önemli mimarlık ürünleri olarak nitelenmektedir. Bu yapılarda altın varak süslemelerin kullanılması, yapay havuzların yer alması önemli özelliklerindendir. *Momoyama Dönemi'nde* (1573–1615) ise mimarlık ve sanat alanında büyük gelişmeler olduğu aktarılmaktadır. Mason (1993, 212) bu dönemi oldukça geniş alana yayılmış, kendine güvenen ve geçmişini ölçülü bir biçimde yeniden değerlendirebilen bir dönem olarak nitelemektedir. Bu dönemdeki önemli mimari formlar ise Japon kale yapıları ve *shoin'lerdir*.

Penelope Mason, (1993, 212) özgün Japon Kaleleri'nin yüzyıllık kısa bir süre içerisinde inşa edildiğini belirtmektedir. Ona göre *Muromachi Dönemi'nden* önce askeri yerleşkeler, savaş döneminde çarpışmalara desteklik edebilecek, kuşatma sırasında ise içindekileri koruyacak şekilde düzenlenmiş ve ahşap çitlerle çevrilmiş stratejik alanlar olarak tanımlanmaktadır. Kazuo Nishi ve Kazuo Hozumi (1985, 96) ise erken kale örneklerinin savunmayı kolaylaştırdığı için yüksek noktalara inşa edildiklerini belirtmekte ve bu kalelerin genellikle konut alanları ve hendeklerle çevrelendiğini eklemektedirler. 16. ve 17. yüzyılın siyasi şartları *Daimyoları* daha iyi muhafaza edilmiş, içinde kendisi için konut, askeri birlik, okçular için hisar, mancınık gibi öğeleri barındıracak ve Batı'dan

gelen ateşli silahları da depolayabileceği alanlar yapmaya yönelttiği düşünülmektedir. Mason, ilk kale yapılarının 1530'larda görülmeye başladığını aktarmaktadır. 16. yüzyılın ikinci yarısında ise ülkeye gelmeye başlayan Portekizli ticaret gemileriyle gelen fikirlerden ve Cizvit tarikatının misyoner çalışmalarından etkilenerek geliştiği düşünülmektedir. *Oda Nobunaga* (1534- 1582) ve *Toyotomi Hideyoshi'nin* (1536-1598) yönlendirmeleriyle kale yapıları, ticaretin yönetildiği birimler ve aynı zamanda tebaanın da eğlenmesini sağlayan işlevler eklenerek askeri fonksiyonunun yanında kültürel birer merkez olmaya da başlamıştır. Ayrıca kale yapılarının efendisinin gücünü ve önemi gösteren sembol yapılar olarak da değerlendirilmeye başlandıkları ilerde değinilecek olan mimari özelliklerinden anlaşılmaktadır.

Mason'a göre Japon kale mimarisinin olgunluğa erişmesi 1600 ile 1615 yılları arasına denk gelmektedir. Bu dönem *Sekigahara Savaşı* ile *Toyotomi Klanı'nın* yıkılışı arasındaki yılları kapsamaktadır. Bugün mevcut olan kale yapılarının birçoğu da politik gerginliğin olduğu 15 yıllık bu dönemden kalmıştır. 1615 yılından sonra *Tokugawa Dönemi'nde* yapılan kalelerde üslupsal gelişimler görülmektedir. 1615 yılında *Tokugawaların* çıkardığı *Daimyoların* sahip olabileceği kale sayısını kısıtlayan yasalar ve sonrasında 1620 yılları civarında *Edo'daki Tokugawa* ve *Osaka'daki Toyotomi Kalelerinin* yeniden inşasından sonra kale yapımına gelen yasak sayesinde bu dönem sona ermiştir.

Mason, (1993, 213) Japon Kale yapılarına en erken örneklerden birini *Gifu Bölgesi'ndeki Inuyama Kalesi* olarak göstermektedir. Kazuo, (1985, 100) *Fukui Bölgesi'ndeki Maruoka Kalesi* (1576) ile *Nagano Bölgesi'ndeki Matsumoto Kalesi'nin* (1596) daha erken örnekler olduğunu belirtmektedir. Onlara göre *Inuyama Kalesi'nin* ilk iki katı 1601 yılına, üçüncü ve dördüncü katları ise 1620 yılına tarihlenmektedir. Yapının cephesinde yer alan *karahafu* denilen eğimli kalkan duvarı ise daha sonra eklenmiştir. Metnin devamında ise gözetleme kulesinin daha önceki dönemlerin üsluplarında inşa edildiğini bu nedenle araştırmacılar tarafından uzun yıllar en eski kale yapısı olarak kabul edildiğini belirtmektedirler. Erken dönem kale örnekleri genellikle çevresinden daha yüksek bir alana inşa edilirdi. Bu yapılar *tenshu* (ana yapı, kale kütlesi) ve hemen onun üzerinde yer alan gözetleme kulesi ile zemin katta giriş kapısından başlayarak bütün kütleyi saran masif taş kaideden oluşmaktaydı. *Inuyama Kalesi* yüksek ve konik taş kaide üzerine yerleşmiş dört katlı *tenshu'dan* oluşmaktadır. Yağmur sularının uzaklaştırılabilmesi için yapıya altlık oluşturan kaide duvarının yapımında değişik malzemeler kullanılmıştır. Kaidenin dış yüzeyi kaba işlenmiş

taşlardan oluşurken ikinci katmanda daha ufak taşlar kullanılmıştır. Bu katmanın hemen ardına çakıl taşı ve sonra da kum yerleştirilmiştir. Kalenin ana kütlesi iki katlı olup ahşap karkas taşıyıcı sistemle inşa edilmiş, beyaza sıvanmış ve kesik çatı kullanılmıştır. Bu kütlenin üzerine kat yükseklikleri daha alçak iki katlı gözetleme kulesi yerleştirilmiştir. Kulenin kesik çatısı ana kütlenin kesik çatısına dik olarak konumlandırılmıştır. Mason, (1993, 213) elde edilen kanıtların, günümüzde seramik kiremitten olan yapının özgün çatı kaplamasının ahşap kiremitten olduğuna işaret ettiğini belirtmektedir. Kalenin giriş cephesinde ana kütlenin kesik çatısı üzerinde bir adet *karahafu* yer almaktadır. Kazuo, (1985, 100) *karahafu*'nun 1620 yılından daha sonraki bir dönemde eklendiğini belirtmektedir.

Şekil 2.2 : Inuyama Kalesi, Inuyama, Gifu Bölgesi. (Mason, 1993)

1601–1609 yılları arasında, daha önce yapılan kale yapısının yerine inşa edilen *Himeji Kalesi Hyōgo Bölgesi'nde* yer almaktadır. Yapı kompleksi iki tepe üzerine kurgulanmış bir ana yapı ile üç adet ikincil yapıdan oluşmaktadır. Ahşap karkas taşıyıcı sistemle inşa edilen ana yapı diğer yapılara iç avluların oluşmasına imkân verecek şekilde koridorlar ve üstü örtülü geçitlerle bağlanmıştır. Bütün yapı kompleksi stratejik noktalarında küçük kulelerin yer aldığı duvarlar, giriş kapıları ve koridorlarla çevrelenmiştir. Kazuo, (1985, 94) Himeji kalesinin sadece savunma amacıyla değil etkilemek ve üzerinde barındırdığı estetik öğelere dikkat çekmek için de inşa edildiğini düşünmektedir. Yapıda yer alan çatı pencerelerinin ve pencere kalkanları üzerindeki süslemelerin, *karahafuların* ve sivri uçlu pencerelerin görsel etkiyi arttırmak için kullanıldığı düşünülmektedir. Sade ama güçlü

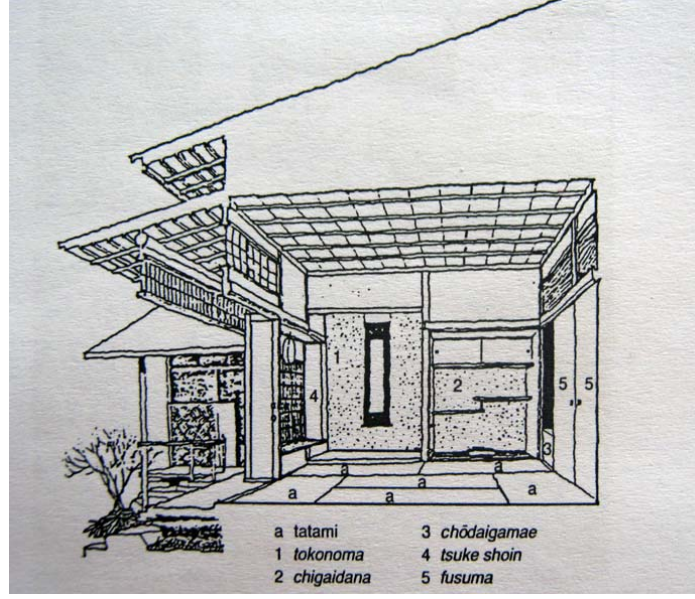
bir vurguyla estetik öğelerini ortaya çıkarmak için beyaz renge sıvanan Himeji Kalesi bu nedenle “Akbalıkçıl Kalesi” olarak da adlandırılmaktadır.

Şekil 2.3 : Himeji Kalesi, Hyōgo, Osaka yakınlarında . (Mason, 1993)

Sözcük anlamı “yazı odası, çalışma odası” olan *Shoin*, *Muromachi Dönemi’nde Shinden* tarzının dışında gelişmeye başlamıştır. Bu dönemde ileride karakteristikleşecek *Shoin* örnekleri Zen Manastırları’nın Başrahiplerinin konutlarında yer almaktadır. Bu konutlarda genellikle rahiplerin çalışma ve sohbet amaçlı kullandıkları köşe odalar yer almaktadır. Fakat *Shoin* tarzı odalara ilk kez *Yoshimasa’nın Gümüş Sarayında* ve Kyōto’daki *Myōshinji* Zen Manastırında rastlanmaktadır. Mason, (1993,214) *Shoin* tarzının yüzyıllar içerisinde gelişip *Momoyama Dönemi’nde* klasik halini aldığını belirtmektedir.

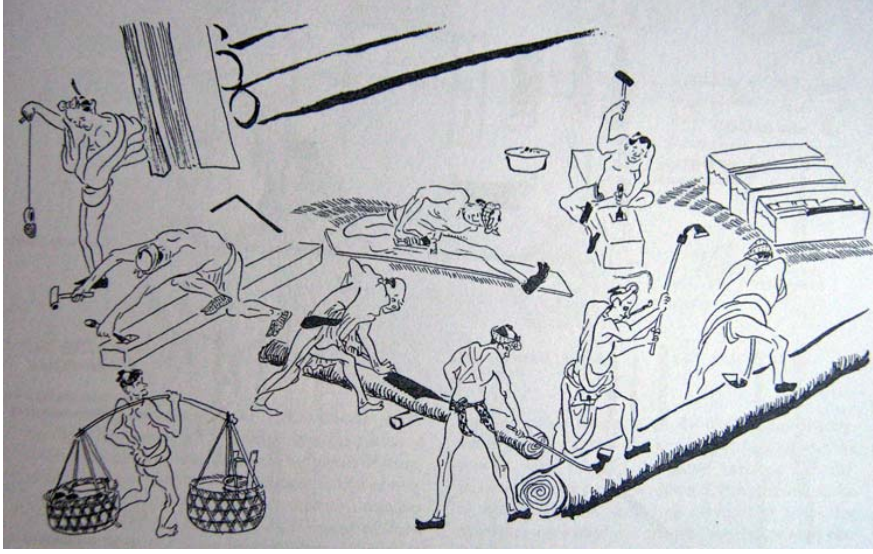
Shoin tarzı odalar genel olarak *tokonoma* (duvarda yer alan dekoratif hücre/niş), *chigaidana* (zigzag yaparak yerleştirilen raflar), *tsuke shoin* (gömme çalışma masası) ve *chōdaigamae’dan* (dekoratif kapılar) oluşmaktadır. *Shoin* tarzı mekânlar planda *tatami* oranlarıyla oluşturulup kullanılan *tatami* sayısı ile tanımlanırlar. Genellikle tavanları girintili karolaj ahşap kaplama veya duvarla tavanın birleşim yerinde içbükey uygulanan karolaj ahşap kaplamalardan oluşur. İç mekândaki bölmeleri birbirinden ayırmak için *fusuma* denilen düz ya da desenli kayar kapılar kullanılır. İç mekânı dış ortamdı ayırmak için ise *shōji* olarak adlandırılan ahşap ızgara taşıyıcılı yarı saydam panolar yer almaktadır. Ayrıca *shōjiler* hava şartlarından korunmak ve gece güvenliğini sağlamak için dayanıklı kayar paneller ile desteklenmiştir.

Şekil 2.4 : *Shoin* üslubunda bir odanın kesit perspektifi . (Mason, 1993)

Muromachi ve Momoyama Dönemleri'nde görülmeye başlanan mimari değişimlerin ve gelişimlerin Tokugawa Dönemi'nde de geliştirilmeye devam ettiğini ve hatta Meiji Restorasyonu'nu takip eden yıllarda da kullanıldığını görmekteyiz.

16. yüzyılın sonundan 19. yüzyılın ortasına kadar süren *Tokugawa Dönemi* Japonya'nın siyasi, ekonomik ve kültürel faaliyetlerini *Sakoku* politikasıyla dünyadan izole şekilde sürdürdüğü bir dönemdir. Dana Buntrock'a (2001, 9) göre araştırmalar Japon mimarlık geleneğinin dönem dönem Çin ve Kore etkileriyle geliştiğini belirtmektedir. *Tokugawa* politikalarının bir sonucu olarak uluslararası iletişim yasaklanınca yerel ustaların eğitime ve gelişimine önem verilmeye başlanmıştır. Buntrock, (2001, 6) yetişen Japon zanaatçıların zarif ve saf bir tasarım kalitesine ulaşabildiklerini vurgulamaktadır. Kazuo Nishi ve Kazuo Hozumi, (1985, 49) ve Buntrock (2001, 06) Japonya'nın iç savaşlarının bittiği 16. yüzyıl sonundan 1868 yılındaki Meiji Restorasyonu'na kadar olan dönemi (*Tokugawa Dönemi*) Zanaatkârlar dönemi olarak adlandırılır. Japonca karşılığı *Shokunin* olan zanaatkâr terimi ile elleri ile üretim yapan meslek grupları tanımlanıyordu. Fakat bu terim, daha çok yapı sektöründe hizmet veren gruplar için kullanılmıştır. Kazuo Nishi ve Kazuo Hozumi (1985, 49) bu dönemde tapınak ve türbe inşa eden zanaatkârların kendi içinde marangozlar, sıvacılar, taş ustaları ve hızcırlar olmak üzere alt kollara ayrıldığını belirtmektedir.

Şekil 2.5 : Kuwataka Keisai'nin 1804 yılına tarihlenen Japon Marangozlar illüstrasyonu
(Kazuo, 1985)

Japonya'da Meiji dönemi öncesinde mimari üretimi kimlerin üstlendiği üzerine bazı fikirler vardır. Coaldrake'e (1990, 24) göre geleneksel Japon mimarisindeki birçok elemanın boyutları ve oranları birey, malzeme ve araçlar arasındaki etkileşimin doğal sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Engel'e (1964, 84) göre ise eğer günümüz anlamıyla mimarlık bir ahşap panelin üzerine uyumla çizimini aktarmakla sınırlıysa o halde geleneksel Japon dünyasında bir konut tasarlamak için mimara ihtiyaç olmamalıydı ya da işveren ve marangoz ustası birlikte mimar olabilirlerdi. Böylece, marangoza işverenle beraber mekân gruplamalarını yaptıktan sonra kolonları nereye yerleştireceğini hesaplamak kalıyordu. (Engel, 1964, 85) Kazuo, (1985, 87) *Tsumago* kentinin bilinçli ya da bilinçsiz olsun birçok isimsiz katılımcı tarafından uygulanan net bir tasarım anlayışıyla günümüzdeki halini aldığını vurgular. Yapılan açıklamalardan Geleneksel Japon mimarlığının işbirliği içinde ortaya çıkmış bir üretim biçimi olduğu sonucuna varılabilir. Öte yandan Buntrock'un (2001, 8) yaklaşımına göre, endüstri öncesi batı toplumlarına benzer şekilde marangozun hem uygulayan hem de tasarlayan konumunda olduğu düşünülmektedir. Bu görüşe paralel olarak Jonathan M. Reynolds, (2004, 180) *daiku tōryō* denilen usta marangozların teknik ahşap bilgileri yanında tasarlama becerileri ile günümüz mimarlarına en yakın kişiler olduğunu düşünülmektedir. Fakat Coaldrake gibi Reynolds da usta marangozları günümüz mimarlarından ayıran özelliğin tasarım ve planlama aşamasını beraber yürütmeleri olduğunu vurgulamaktadır.

Geleneksel Japon Mimarlığındaki tasarım kavramı günümüzdekinden farklı bir anlam içerdiği düşünülmektedir. Geleneksel anlamda tasarım, Buntrock'un (2001, 8-9) aktardığı şekliyle, marangozların yapının görünüşünü ve oranlarını belirleyen önceden tanımlanmış standartlar dâhilinde yer ve malzemenin özelliklerini de göz önüne alarak gerekli düzenlemeleri yapması olarak tanımlanabilir.

Öte yandan yüzölçümü az olmasına rağmen ülkenin iki ucu arasında 20 dereceden fazla bir boylam farkı vardır. Bu coğrafi koşul topografya ve iklim farklılıklarına neden olmaktadır. Bu nedenle ülkenin farklı bölgelerinde farklı yapı tiplerine rastlanmaktadır. (Kazuo, 1985, 84)

Penelope Mason'a (1993, 246) göre *Tokugawa Klanı* yönetime geçtikten öncelikli olarak *Momoyama Dönemi'nde Hideyoshi* tarafından başlatılan Budist Tapınakları yeniden inşa etme politikasını devam ettirmek için bazı adımlar atmışlardır. Kyoto'da yer alan asıl adı *Kyōōgokokuji* olan *Tōji Tapınağı'nın* Tokugawa Döneminde yeniden inşası bunlara en iyi örnektir. Tapınağın ana mekânı, *Hideyoshi'nin* oğlu *Hideyori* tarafından 1598 yılında yapıldıktan sonra 17. yüzyıl başında Tokugawalar'ın küçük çaplı müdahaleleriyle 9. yüzyıldaki orijinal görünüşüne oldukça yaklaşmıştır. Fakat 1641 yılında çıkan yangında tapınağın 5 katlı pagodası yanmıştır. Üçüncü *Shogun Tokugawa Iemitsu* üç yıl içerisinde pagodayı yeniden inşa ettirmiştir.

Mason, (1993, 246) yeniden inşa edilen beş katlı pagodanın geleneksel bakış açısı, sadelik ve ölçülü bir eklektizmle *Tokugawa Dönemi'nin* diğer yapılarından ayrıldığı görüşündedir. *Tōji* pagodası 55 metreye ulaşan yüksekliğiyle 19. yüzyıl öncesinde yapılmış pagodaların en yükseğidir. Beş katlı yapının her katındaki saçaklar bir alttakinden çok az içeri çekilmiştir. Bu sayede verdiği sağlamlık ve ağırlık hissi ile *Asuka* ve *Nara Dönemleri'nin* yapısal özelliklerinin dışında bir tutum sergilemediği görülmektedir. Bunun yanında, Mason, (1993, 246) bu yapıda *Tokugawa Dönemi'nin* diğer tapınak ve türbe yapılarında görülen bezemeci yaklaşımın görülmediğini bu nedenle antik tapınak geleneğinin o dönemde hala varlığını sürdürebildiğini kanıtladığı düşünülmektedir.

Tokugawa Dönemi boyunca Japon rokokosu ya da baroğu da denilen dekoratif stil, Konfüçyüs Tapınaklarında görülen yaklaşım ve *Sukiya* olarak adlandırılan mimari üsluplar dikkat çeker. Dekoratif üsluba örnek *Nikko'daki Tōshōgū*, Konfüçyüs Tapınakları'na örnek ise *Taku'daki Taku Kōshibyō'su*, *Sukiya'ya* örnek ise Kyoto'daki *Katsura Müstakil Sarayı* yapılarıdır.

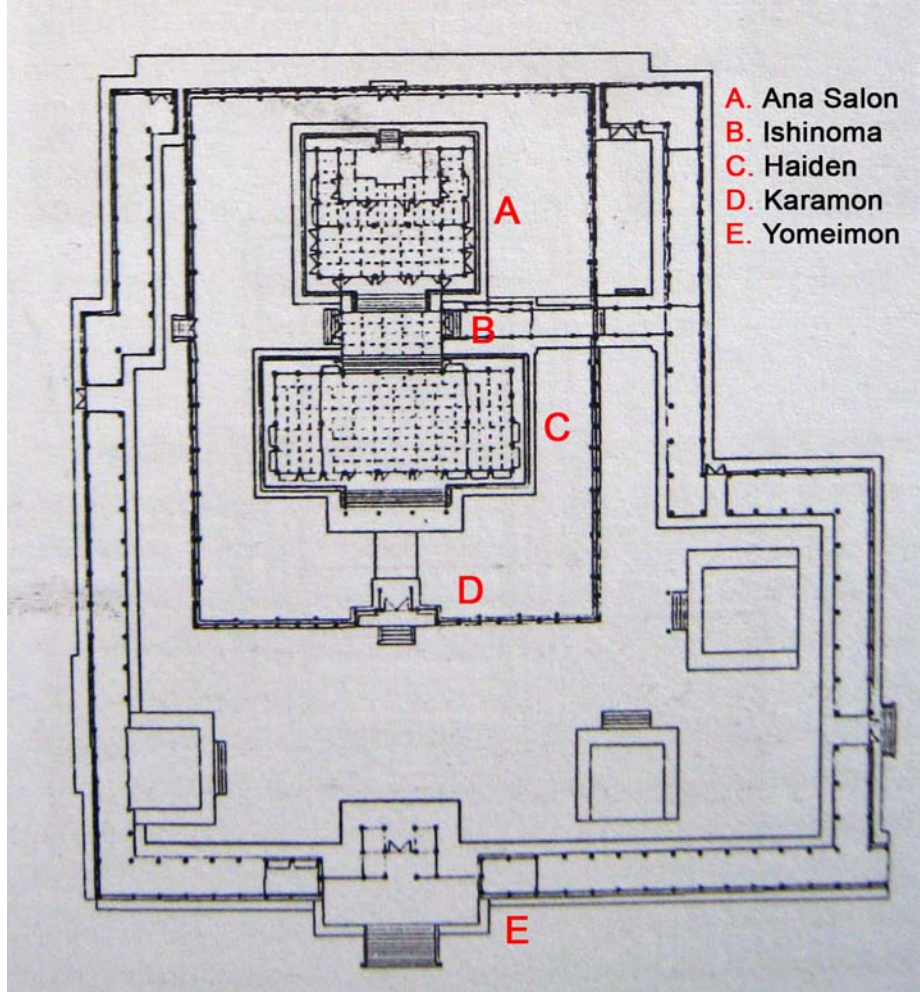

Şekil 2.6 : Tōji Pagodası, Güncel Fotoğraf. (URL-8)

Dekoratif üsluptaki *Nikko* Şinto Türbelerinin ilki olan *Tōshōgū'nun* yapımına 1634 yılında başlanmış ve 1636 yılında büyük bir kısmı tamamlanmıştır. (Buntrock, 2001, 11) *Shogun Ieyasu Tokugawa'nın* ölümünden sonra torunu *Iemitsu Tokugawa* tarafından mezar yapısı olarak yaptırılmıştır. Günay'a (1986, 79) göre, *Tōshōgū*, çok renkli ve oymalı süslemesiyle geleneksel Şinto türbelerinden ayrılır. *Tōji Tapınağı'ndan* bahsederken Penelope Mason'da bu görüşü desteklemiştir. *Nikko'daki* türbelerin tasarımında *Katsura Müstakil Sarayı'ndaki Sukiya* üslubunun net ve yalın formlarının ve *Tōji Tapınağı'nın* üslubunun aksine oldukça hareketli ve çoşkulu formlar kullanılmıştır. Mason'a (1993, 246) göre *Tōshōgū*, *Tokugawa Shogun'larının* gücünü ve zenginliğini yansıtanın yanında onların estetik anlayışlarını da belirtmektedir. *Tōshōgū*, *Nikko'da* sedir korusunun içinde kalan bir tepeye inşa edilmiştir. Yapının etrafı saçakla örtülmüş koridorlu bir duvar ile çevrelenmiştir. Bu duvarda *Yōmeimon* denilen bir giriş kapısı vardır. Buradan girince yapının *Haiden* denilen ibadet odası, ana salon ve *Ishinoma* denilen taş odası bölümlerini kuştan ikinci bir duvar ile karşılaşılır. Dış duvardan daha alçak inşa edilmiş bu duvar, kafes oyma ve kavisli şekillerden oluşan bir bezemeye sahiptir. *Tōshōgū'daki* yapı gruplarının bir araya gelişleri ve plan şemaları tipik mozole mimarlığı üslubu olan *gongen zukuri* tarzını yansıtmaktadır. (Mason, 1993, 247)

Mason'a (1993, 247) göre, Tōshōgū Türbe yapıları;

“İlk bakışta Japon tarzından uzak görünmelerine rağmen yapının bütün cephe yüzeylerinde görülen renkli bezemelerindeki bolluk nedeniyle de bazı Çin elemanlarının Japonya koşulları içerisinde özgürce uyarlanmasını yansıtmaktadır.”

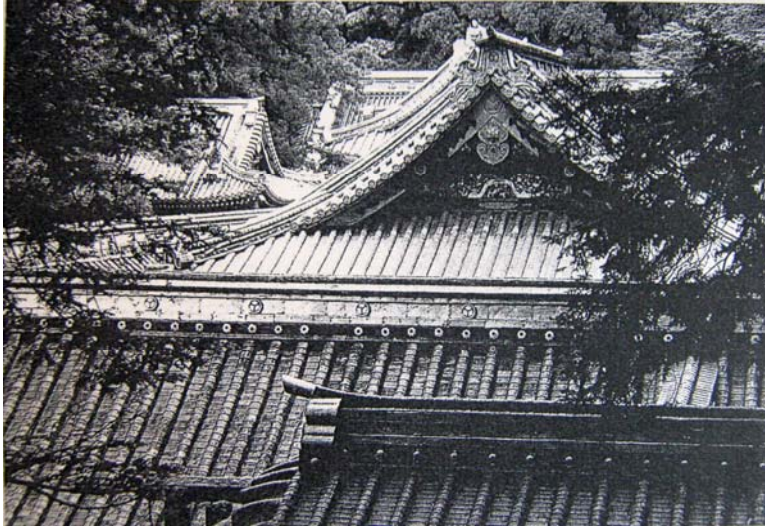

Şekil 2.7 : Tōshōgū Türbesi'nin planı (Mason, 1993)

Duvar bezemelerinde kirin (Konfüçyüs doğduğunda beliren mitolojik canlı), ejderha, aslan ve Anka kuşu gibi Çin motiflerinin kombinasyonu ile krizantem ve kuş gibi Japon figürleri beraber kullanılmıştır. Burada daha önceki Japon yapılarından farklı olarak kırmızı, mavi, yeşil ve bunlara tezat teşkil edecek beyaz, siyah ve altın rengi oldukça parlak kullanılmıştır. Böylece yapı gurubu içinde bulunduğu koyu yeşil ağaçlık ortama belirgin bir tezat oluşturmaktadır.

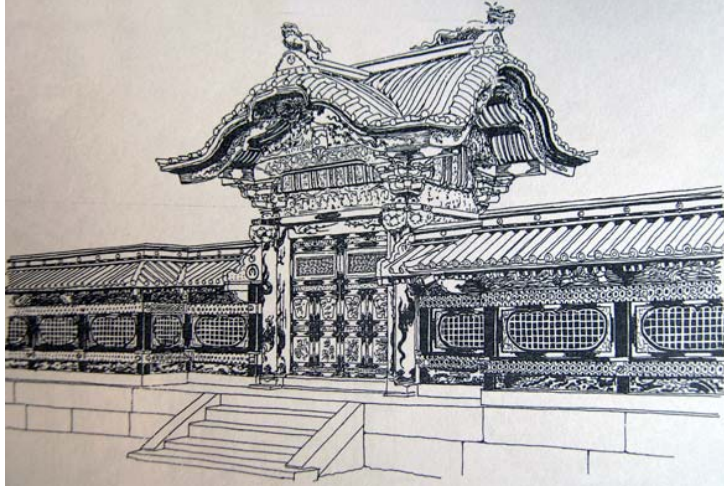

Şekil 2.8 : Tōshōgū Türbesi'nin İbadet Salonu'nu (Haiden) gösteren fotoğraf (Mason, 1993)

Şekil 2. 9 : Toshogu Türbesi'nden Çatı Detayı (Buntrock, 2001)

Tokugawa Döneminde görülen bir diğer üslup da dönem politikalarının bir yansıması olarak ortaya çıkan, *Kōshibyō* ya da *Seidō* olarak tanımlanan Konfüçyüs Tapınaklarında görülen tarzdır. *Shogun Ieyasu'dan* başlayarak Konfüçyüs'çü öğretiler yönetimin ahlaki çerçevesini belirleyen ve oluşturan faktörlerdir. *Bakufu*, Konfüçyüs'çü öğretileri tüm samuray sınıfın öğrenmesi ve uygulaması gereken bir konuma getirmiştir. Böylece *Shogun Iemitsu* tarafından *Edo'da Ueno* bölgesinde Konfüçyüs'çü eğitim veren *Shōheikō* olarak adlandırılan bir akademi kurulmuştur. *Edo'dakilerin* yanında *Hanlar* da kendilerine *Shōheikō* ve *Kōshibyō* inşa ettirmişlerdir. *Saga Han'ındaki Taka* şehrinde bulunan *Kōshibyō* bu yapılarak örnek gösterilebilir.

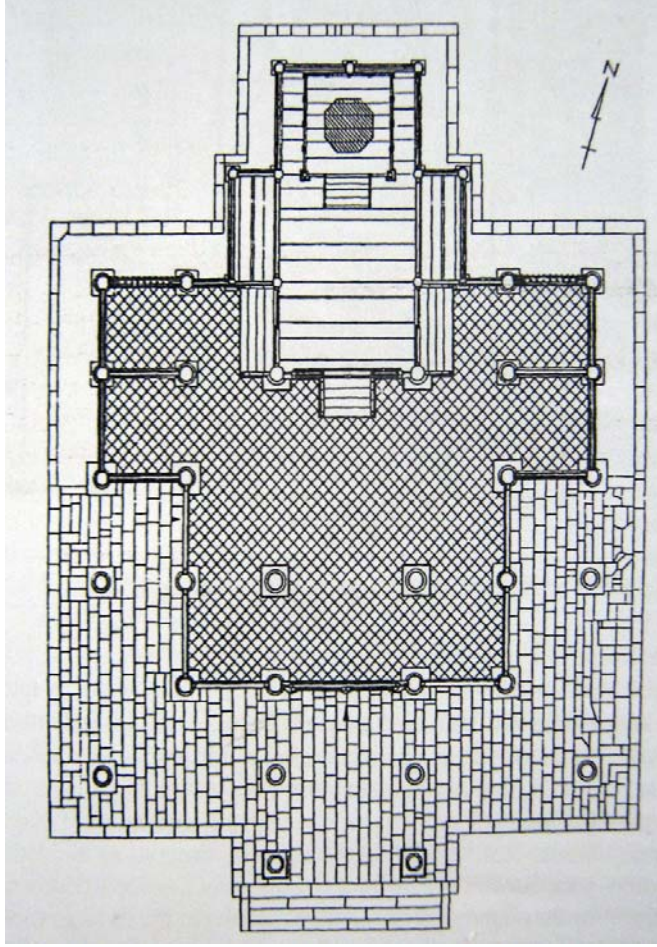

Şekil 2. 10: Toshogu Şinto Türbesi'nin Dış Kapı Çizimi (Kazuo, 1985)

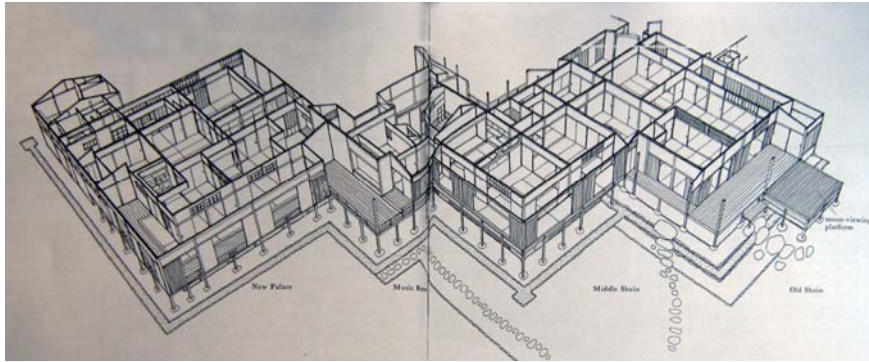
1895 yılında başlayan inşaatı 1708 yılında tamamlanan *Taku Kōshibyō'su*, Pekin'deki büyük Konfüçyüs Tapınağı'nın küçültülmüş versiyonudur. Mason, (1993, 248) *Taku Kōshibyō'sunu* Pekin'deki tapınakta bulunan birbirinden ayrı mimari elemanları tek bir çatı altında toplayan bir yapı olarak tanımlamaktadır. Yapı birkaç basamakla ulaşılan bir platform üzerine yerleştirilmiştir. Yapının ana cephesinin orta aksında giriş sundurması yer almaktadır. Burayı geçtikten hemen sonra Mason'un Pekin'deki tapınağın açık avlusunun bir yorumu olduğunu belirttiği teraslama yapılmış, bir alan yer almaktadır. Bu alanın giriş aksı boyunca tam karşısında yükseltilmiş bir podyum olarak ibadet alanı bulunmaktadır. Buraya üzerinde Konfüçyüs ve dört bilgenin oyma figürlerinin yer aldığı türbe yerleştirilmiştir. Yapıda yer alan Çin tarzı geniş eğimli kalkan duvarları ve kirin, ejderha, fil ve Anka kuşu oyma figürlerine rağmen yapı, Zen tapınaklarına benzer şekilde Japon tarzında inşa edilmiştir. (Mason, 1993, 248)

Şekil 2. 11: Taku Kōshibyō'su (Mason, 1993)

Şekil 2. 12: Taku Kōshibyō'sunun Planı (Mason, 1993)

Şekil 2.13 : Katsura Mūstakil Sarayı (Kazuo, 1985)

Katsura Mūstakil Sarayı'nın ilk yapısı yaklaşık 1620 yılına tarihlenirken bütün yapı grubunun 1642 yılında yapıldığı düşünülmektedir. (Buntrock, 2001, 10) *Prens Toshihito Hachiro* için yapılmaya başlanan yapı geçirdiği doğal afetlerden sonra oğlu *Noritada*

döneminde 1630'lu ve 1640'lı yıllarda yeniden yapılmıştır. Güneybatı *Kyoto'da*, imparatorluk yerleşiminin ve *Katsuragawa Nehri'nin* yakınında yer alır. Ahşap karkas sistemde inşa edilmiştir. *Katsura Sarayı* eski ev, orta ev, müzik odası, yeni saray olmak üzere dört ana yapıdan ve bahçesinde yer alan beş adet çay evinden oluşur. (Kazuo, 1985, 78) Yapıda bezeme olarak altın varak ve dönemin önemli Japon sanatçılarının resim ve süslemeleri kullanılmıştır. *Tokugawa Bakufu'nun* bir politikası olan toplum düzeninin sonucu olarak soylu sınıf sanat ve eğitimle uğraşmakla sınırlandırılmıştı. Bu nedenle Buntrock'a (2001, 10) göre yapıda bu entelektüel uğraşları yansıtan ufak detaylara yer verilmiştir.

Şekil 2. 14 : Katsura Mustakil Sarayı ve bahçesini gösteren fotoğraf (Buntrock, 2001)

Katsura Müstakil Sarayı Sukiya üslubuna örnek gösterilmektedir. *Sukiya*, geleneksel *Shoin Üslubu'nun* inceliğiyle sanatsal duyarlılık ve rahat atmosfer kavramlarını birleştiren bir anlayışa sahiptir. (Kazuo, 1985, 80) *Sukiya* odalarında genellikle *katōmado* denilen kaşkemer pencereler, pencere üstlerindeki yatay bantlarda ızgara düzenli süslemeler, raflarda kafes oyma işleri ve çivilerin başlarını kapatmak için heykelsi metal elemanların kullanıldığı görülür. (Kazuo, 1985, 80)

Shogun tarafından yeni yönetim merkezi olarak seçilen Edo, *Sankin Kōtai* sisteminin de etkileriyle ülkenin yeni politik merkezi ve en büyük ekonomik pazarı olmaya başladı. (Phillips, 1996, 3) Edo, *Musashino platosu* üzerine konumlanmış bir kentti. Edo Kalesi ise bu platonun doğu ucunda konumlanmıştı. Phillips, (1996, 6) kentteki konutların, tapınak ve türbelerin bölgelenmesinin Edo Kalesi'ne savunma hattı oluşturacak şekilde planlandığını yazmaktadır. Edo, *Shitamachi* ve *Yamanote* denilen iki bölgeden oluşuyordu. *Yamanote*, *Daimyo* ve samurayların konutlarının olduğu Edo kalesinin

yamaçlarına yerleşmiş yeşil ve sakin bahçelerden oluşan bir bölgeydi. *Shitamachi* ise zanaatkâr ve tüccarların yaşadığı, kanallardan oluşan ağlarla örölü kalabalık ve günlük yaşamı içeren bir bölgeydi. *Hidenobu Jinnai*, (2005, 29) *Shitamachi'deki* kanallar ağı ve *Yamanote'deki* eğimler, vadiler ve tepelerle bütünleşen yol ağı sayesinde Edo'nun, organik bir yapıya sahip olduğunu belirtmektedir. *Shitamachi'de machiya* denilen zanaatkârın veya tüccarın dükkânı ile konutunu birleştiren yapılar çoğunlukta idi. Tek katlı ve kiremit çatılı bu yapıların dükkân bölümlerinin cepheleri caddeye bakardı. *Yamanote'de* ise *yashiki* denilen cadde boyunca yüksek duvarlarla çevrelenmiş yapılar yer alırdı. Bu sayede yapılar kendilerini dış dünyadan yalıtılmış oluyorlardı.

2.2. Meiji Dönemi ve Siyasi Gelişmeler

Japonya, ancak 1868 yılında çağdaş bir yönetim yapısı ile tarih sahnesine çıkmasına rağmen 18. yüzyıl ortalarından itibaren yavaş yavaş Batı etkisiyle değişmeye başlamıştı. Amerikan savaş gemilerinin ticaret kisvesi altında Japonya'ya varışları *Shogun* Yönetiminin sonunun yaklaştığının da habercisiydi. Çünkü *Shogun* Yönetimi Asya sularında artan Batı tehdidine karşı herhangi bir çözüm öneremiyordu. Steward, (1987, 13) onların yabancıları ülkeden uzak tutma ve tüm yeniliklere kendini kapatma politikalarının temelinde *Shogun* yönetiminin yıkılmasına ve İmparatorluk kurumunun yeniden güçlenmesine ve kendini onarmasına yol açtığı görüşündedir.

6 Kasım 1868'de henüz 16 yaşındaki *İmparator Mutsuhito*, yönetimi devralarak *Edo'daki Shogun'un* kalesine yerleşti ve bir süre sonra Japonya'nın aydınlanma ve modernleşme sürecinin başladığını ilan ederek Meiji Restorasyonu diye adlandırılan dönemi başlattı. (Finn,1995) Meiji Yönetim kadrosu, Japonya'nın askeri güç ve ekonomik büyüklük olarak Batılı devletlerden oldukça geri bir düzeyde olduğunu farkındaydı. Bu nedenle Batılı devletlerin ülkedeki varlıklarına karşı bir politikayı savunan *sonnō jōi* hareketinin içinden çıkmalarına rağmen Batı ile ilişkilerini daha dost canlısı ve tarafsız bir yönelimle şekillendirdiler. (Hane, 1986, 85–86) Bu yapılanma temel olarak diğer devletlerden kültür ve teknoloji ithaline dayanıyordu. Meiji önderleri tarafından yazılan kısa fakat çok açılıyıcı Meiji And'ının 5. maddesi geçmişten kopuşu ve çağdaş ülkelerle olacak ilişkileri haber verir niteliktedir;

“Geçmişin elim adetleri kaldırılacak ve Doğa'nın adil kanunlarına uygun olarak her şey yeniden düzenlenecek. Tüm dünyadan İmparator idaresini güçlendirmek için gerekli ilim, irfan aranıp bulunacak.” (Esenbel, 1988, 37)

Meiji Andı'nda belirtilenleri gerçekleştirmek üzere *Iwakura Tomomi* ve birçok üst düzey devlet adamı 18 ay sürecek bir Amerika ve Avrupa gezine çıkarlar. Bu gezinin amacı batıda devlet yapılanmasını ve organizasyon şemalarını anlamak ve anlatmaktır. Finn'in (1995) aktardığına göre, heyet, Boston'dan Berlin'e kadar okullar, fabrikalar, müzeler, limanlar, tren yolları, saraylar ve opera binaları gibi birçok Batılı yapıyı inceleyip raporlar hazırlamıştır.

Yeni yönetimin önünde altından kalkması gereken oldukça büyük bir "modernleşme" yükü vardı. Bu yüzden genel strateji olarak adım adım modernleşmeyi benimsedikleri görülmektedir. Önce Japonya'nın jeopolitik haritasını düzenlemekle işe başladılar. Bunu sosyal yapının yeniden düzenlenmesi, feodal sistemin terk edilmesi, askeri alandaki tesviyeler ve yeni vergi düzenlemeleri izledi. (Steward,1987,13–14) Bu nedenle, Meiji Restorasyonu dönemi, sosyal ve politik hiyerarşinin asker (savaşçı) sınıfın imtiyazlarını elinden alacak şekilde politik, ekonomik ve endüstriyel altyapılar göz önünde bulundurularak batılı anlamda modern ulus devlet düzeni ile yer değiştirmesi süreci olarak özetlenebilir. (Coaldrake, 1996) Erken Meiji Dönemi'nin sloganı Fukuzawa Yukichi'nin ortaya attığı "*Bunmei Kaika*" yani "medeniyet ve açılma"dır. Buradaki açılma kavramını Meiji Andı'nın 5. maddesi de göz önünde bulundurularak *Tokugawa Dönemi'nin* dışa kapalı *Sakoku* politikalarının tersi olarak dünyaya açılma, bilimde ve teknikte ilerleme olarak algılanmalıdır. Bu yeni dönemin başlangıcında karşılaşılan en büyük problem, kabul edilen yeni endüstri, ticaret ve eğitim sistemine uygun bir kent planlamasının yapılması ve değişen duruma ayak uydurabilecek binaların inşasıydı. İmparator eski başkent olan Kyoto'dan, *Shogun* yönetim merkezi *Edo*'ya taşınınca kentin adı 'doğu başkenti' anlamına gelen Tokyo ile değiştirildi. Böylece Tokyo, Meiji Dönemi'nin modernleşme hareketinin sembolü haline geldi. (Steward,1987,14)

Meiji Hükümeti değişimin fiziksel boyutunu planlarken fark etti ki talep edilen yeni işlevler beraberinde yeni biçimler de getirmek zorundaydı. Yeni askeri teknikler, eğitim sistemi, batıdan gelen ipek dokuma teknikleri kendilerini barındıracak yeni yapılara ihtiyaç duyuyorlardı. Bunun yanında Batı tarzı yapılar da Batılı gibi giyinmeyi gerektiriyordu. Bu yüzden resmi dairelerde çalışanlar geleneksel kıyafetlerini ayakkabı, pantolon ve şapka gibi batı tarzı kıyafetlerle değiştirdiler. Askerler geleneksel kıyafetler yerine üniforma giymeye başladı.

Şekil 2. 15 : Modern Japonya Haritası (Hane, 1986)

Selçuk Esenbel'e (2000, 23) göre, yerel sembollerle hiçbir şekilde uzlaşmayan Batılı tarz Meiji Hükümeti için "güçlü ordu, zengin ekonomi, aydınlanma ve açılma" sloganları ile ifade edilen modernleşme programını temsil etmekteydi. Bu nedenle Dallas Finn, (1995) erken Meiji yapılarının ve kıyafetlerinin Batı ile Doğu'nun garip bir birlikteliğini sunduğunu düşünmektedir. Bunun yanında yeni karşılaşılan batılı yapılar geleneksel marangoz atölyelerinde de tasarıma, malzemeye ve tekniğe çok kolay uyum sağlayabilmelerini gerektirirken yeni taleplere de yol açmıştır. Mesleğinin ve becerisinin doruğuna çıkmış geleneksel yapı ustalarından neredeyse bir gecede modern devlete uygun yeni bir fiziksel ortam yaratmaları istenmiştir. Coaldrake, (1999,151) erken Meiji döneminde onların bu çabasının, Batılı mimarlığın özünü anlayıp yorumlamaktan çok, onu biçimsel olarak taklit etmekle sonuçlandığı düşünür. Öte yandan Selçuk Esenbel'e (1988, 41) göre erken dönem Meiji Japonları çağdaş bilimi bir araç değil bir yol olarak benimsemişlerdir.

2.3. Meiji Döneminde Japon Mimarlığı

Meiji Restorasyonu, David Peter Phillips'in (1996, 2) aktardığı şekliyle; “*eski ilişki biçimlerinin ve sosyal yapının hızlı bir şekilde değişim süreci, çok kapsamlı bir devrim olarak*” nitelendirilebilir. Bu değişimi sadece politik yapıda değil, sosyal ve ekonomik yapıda da belirgin olarak görmekteyiz. Meiji Restorasyonu, özetle ülkenin Batılı örneklerle uygun olarak yeniden yapılandırılması olarak nitelendirilebilir. Araştırmalar Batı yapım teknolojilerinin Japonya’da *Komodor Perry’nin* gelişinden önce de uygulanmaya başlandığını göstermektedir. Reynolds (2004, 181) 1850 yılında *Saga Hanlığı’nda* silah üretiminde kullanılmak üzerine tuğladan demir eritme ocakları inşa edildiğini belirtmektedir. Ayrıca bu ocağı inşa etmek için gerekli teknik bilginin ise Ulrich Huguenin’in (1755-1833) askeri teknikler üzerine yazdığı kitabından alındığını eklemektedir. Daha sonra Meiji Restorasyonu’na kadar Hollanda ve Fransız teknolojilerinden yararlanılarak tersaneler, dokuma fabrikaları ve dökümhaneler inşa edilmiştir. (Yamada, 1996, 13) Reynolds dönemin teknoloji ithali yaklaşımının Meiji Restorasyonu’ndan sonra da devam ettiğini vurgulamaktadır.

Meiji Restorasyonu’ndan önceki yıllarda yabancılara kısıtlı ticaret izninin verildiği liman kentlerinde Batılı üsluplarda inşa edilmiş yapılar da mevcuttu. Japon marangoz ustalarının bu yapıların yapımında çalışarak Batı tarzı yapım tekniklerini öğrendikleri bilinmektedir.

Meiji Restorasyonu’ndan hemen sonra, Japonya’yı dünya karşısında güçlü bir konuma getirmek ve İmparator’un iradesi güçlendirmek için gerekli teknoloji ve bilginin tüm dünyadan aranıp bulunmasını emreden 5. madde ışığında Meiji önderleri en iyi modelleri, kurumları ve eğitimcileri araştırıp bulmak ve ülkeye getirmek üzere dünyayı gezmeye başlarlar. Bir önceki bölümde de bahsedildiği gibi, Batı tarzı birçok yapı planı ve incelemeleriyle dönen *Iwakura Tomomi* ve Heyetinin gezisinin sonuçlarından biri de İmparator’un değişimin sembolü olarak görülmeye başlamasıdır. İmparator’u dönemin ahşap baskı resimlerinde Batı tarzı araçlarda seyahat ederken, Batı tarzı üniforma giyerken veya okul açılışlarında ve fabrika binalarıyla beraber görürüz. Bu bilgileri ışığında mimarlık, Meiji Dönemi değişimlerinin önemli bir ifade aracıdır diyebiliriz.

Yurt dışına yapılan gezilerin sonuçlarından biri de yönetim sisteminde, askeri yapılanmada, kültür, endüstri ve teknolojide batılı fikirlerin benimsenmeye başlanması olmuştur. Fakat talep edilen ya da ülkeye getirilen yeni işlevler beraberinde yeni biçimlerin de gelmesini zorunlu kılıyordu. Mason’a (1993, 327) göre Avrupa ve Amerika

Birleşik Devletleri'nden örnek alınan yeni işlevler ve biçimler ile geleneksel mimari arasındaki fark teknik ve üslup olmak üzere iki önemli noktada kendini göstermekteydi. Cherie Wendelken de (1996, 28) Japonya'nın geç 19. yüzyıl mimarlığının, örnek alınan Batı mimarlığının geleneksel Japon mimarisi içerisindeki gelişimi ve David Stewart'ın da üsluplar sorunu olarak nitelediği batı yapım tekniklerinin geleneksel üsluba etkileri olmak üzere iki önemli kavram ile ilişkilendirilmesi gerektiğini belirtmektedir.

Coaldrake, (1990, 151) fabrika yapıları, idari ve ticari yapılar ve hatta konut ve kent planlamasında bile batılı modeller örnek alınmaya başlandığında, bu yapıların inşasının gerçekleştirilebilmesi için geleneksel anlamda hizmet veren marangoz atölyelerinden gerekli tasarım, teknik ve malzeme bilgisini çok kısa sürede edinmelerinin beklendiğini belirtmektedir. Ona göre 1868 yılından önce Samuraylara hizmet veren ve kariyerlerinin zirvesine çıkmış marangozların çağdaş bir ulus olma yolunda ilerleyen ülkeleri için bir gece de tekniklerini ve malzemelerini değiştirmeleri gerekiyordu. Coaldrake, (1990, 151) Onların bu çabalarının, özü anlamaktan çok formu vurgulamakla sonuçlanabileceğini düşünmektedir.

Bir strateji olarak adım adım değişimi benimseyen Meiji yönetiminin önünde altından kalkması gereken bazı problemler vardı. Bunlardan biri de yeni fikirlerin fiziksel biçimlerle ifade edilmesi idi. Bu nedenle adı Edo'dan Tokyo'ya değiştirilen kenti değişimin tüm boyutlarıyla görülmesine olanak sağlayacak şekilde yeniden inşa etmeye başladılar. Böylece Tokyo, Çağdaş mimarlığın ve şehir planlamasının en gelişmiş örneklerinin sergileneceği bir kent olacaktı. (Coaldrake, 1990, 151)

Jinnai, (2005, 30) Edo şehri Tokyo'ya, feodal yapı merkezi yapıya dönüşürken Arap İslam şehirleri ya da Asya kentleri gibi bir yöntem izlediğini belirtmektedir. Geleneksel, eski kentin dışında çoğu zaman hemen yakınında Batı normlarında bir yapılaşmayı uygulayan bu kentlerin aksine Tokyo'nun yeni gerekleri ve değişimleri eski kent dokusunun üzerine giydirme yöntemini tercih ettiğini eklemektedir.

Avrupa ve Amerika'yı gezerek Batı mimarlığının ürünlerini ve teknikleri yakından inceleyen birçok genç ülkeye geri dönmeye başladı. Yurtdışına çıkma şansı olmayanlar ise ülkeye gelen yabancı mimarlar, eğitmenler ve mühendislerden eğitimler aldılar. Hem teorik dersler vererek uzmanlar yetişmesini sağlayan hem de uygulama yapan Batılı uzmanlara *oyatoi* deniliyordu. Mimarlığı bir sanat üretiminden çok mühendislik pratiği olarak gören faydacı Meiji önderleri *oyatoi*lerin olabildiğince çabuk eğitim verip ülkeyi terk etmelerini istemişlerdir. Bu nedenle genelde kontratları kısa dönemli imzalanmıştır.

(Finn, 1995, 18) *Oyatoi'ler* arasında mimarlık alanında en çok etkili olmuş isim İngiliz Josiah Conder'dir. Josiah Conder, Londra'da Thomas Roger Smith ve William Burges'den eğitim almıştır. 1877 yılında Japonya'ya gelmiş ve 1920 yılında ölümüne kadar burada yaşamıştır. (Watanabe, 1996, 21–22) *Oyatoi'ler* hakkında ilginç bir nokta da büyük çoğunluğunun Japonya'ya geldiklerinde yirmili yaşlarında olmaları ve kısa sürede büyük sorunluluklar yüklenmeleridir. (Cooper, 1992, 272)

Wendelken (1996, 28) Meiji Dönemi'nin ilk yarısını "marangoz ustaları ile mimarların kimi zaman beraber kimi zaman da rakip olarak benzer yeteneklerde fakat farklı malzemelerle çalıştıkları bir dönem olarak nitelirmektedir. 1868 yılından itibaren *oyatoi* mimarlarının tasarımları yanında Japon ahşap ustalarının sözde-batılı denilen tarzda inşa ettiği yapılar da görülmeye başlanmıştır. Birçok tarihçi tarafından sözde-batılı diye adlandırılan bu tarza *giyofu* deniliyor. Önemli *giyofu* mimarları ise Kisuki Shimizu II, Tateishi Seiju, Tatsuno Kingo ve Tadahiro Hayashi'dir. *Giyofu* yapılarının önemli ortak özelliği ise İngiliz, Hollanda ve İtalyan mimarilerinin elemanları ile geleneksel Japon mimarisinin kiremit çatı gibi öğelerinin beraber kullanılmasıdır.

1870'li yıllarda batı mimarlığının özgün örnekleri yabancı kitaplar, eğitimi tamamlayıp geri dönen öğrenciler, devlet gezilerinden dönen görevliler gibi kaynaklar aracılığıyla ülkeye girmektedir.

Meiji Restorasyonu ile birlikte halkın hayatındaki değişimler de hızla gerçekleşmeye başlamıştır. Feodal yapının kaldırılması ve merkezi yönetime geçilmesiyle sosyal ayırım ortadan kalkmıştır. Zorunlu eğitim ve çağdaş askeri kurumlar öncelikli olarak ele alınan konulardı. Kamusal alanda değişimler hızla gerçekleşirken Japonlar evlerinde geleneksel mimariyi ve kıyafetleri kullanmaya devam ettiler. (Finn, 1995, 17) İdari hizmetlerde veya iş dünyasında çalışan erkekler gündüzleri batılı kıyafetleriyle batılı mekânlarda dolaşırken akşam evlerinde *tatami* üzerinde geleneksel kıyafetleriyle oturuyorlardı. (Finn, 1995, 17) Sonuç olarak Meiji Restorasyonu'nun değişimleri konut mimarisine daha geç etki etmiştir diyebiliriz. Tetsuro Yoshida, (1954, 40) *Tokugawa Dönemi'nin* samuray sınıfının yerine geçen, Meiji Dönemi'nin memur ve sanayicilerinin konutlarının cam kullanımı gibi ufak tefek değişimler dışında geleneksel samuray konutlarının inşa tekniklerini takip ettiğini vurgulamaktadır.

Erken Meiji döneminde mimari üretim her zaman merkezi hükümet tekelinde gerçekleşmemiştir. Yeni hükümet feodal düzeni ortadan kaldırıp ülkeyi merkezi yönetime bağlı bölgeler şeklinde düzenler. Böylece bölge valileri, hükmet karşısında

diğer valilerden daha fazla siyasi avantaj elde etmek için Batı tarzında yapılar yapılmasını teşvik ettiler. Fakat bölgelerindeki yerel ahşap ustaları ancak geleneksel tarzda yapılar yapmayı biliyorlardı. Batı tarzı yapı üretimini öğrenebilmeleri için belirli sürelerle Tokyo ve ticaret limanlarına çalışmaya gönderildiler. Finn, (1995,30) buralarda çalışan ve geri dönen ustaların öğrendikleri iki ders olduğundan bahsetmektedir. Bunlardan birincisi, nasıl batı tarzında kuşaklı pencere, mafsallı kapı ve merdiven yapılacağı, ikincisi ise zamanın ruhunun yapılarda nasıl ifade edilebileceğidir. Ahşap ustalarının bu çabaları yeni yapı programları ile örtüşen fakat geleneksel öğeleri de içinde barındıran Tsukuji Oteli ve Mitsui bankası gibi yapıları ortaya çıkarmıştır.

Phillips, (1996, 8) Meiji Dönemindeki değişimleri:

“yolların genişletilmesi, tekerlekli araçların toplu taşıma aracı olarak kullanılmaya başlanması, Batı tarzı yapıların yapılması, yangında zarar gören Edo Kalesi’nin İmparatorluk Sarayı olarak yeniden inşa edilmesi, gaz lambası, elektrik ve tren yolu kullanımının başlaması, Tsukuji Bölgesinde bir yabancı yerleşimi kurulması ve saray etrafında kamu yapılarının yapılmaya başlanması”

olarak sıralamaktadır. Ahşap karkas taşıyıcı sistem üzerinin sıvanarak taş dokusu verilmesi ve kâgir tuğla yapılar, simetrik cephe ve plan şemaları, geleneksel kiremit çatılar, Erken Meiji Dönemi yapılarındaki karakteristik özelliklerdir. Finn’e (1995, 22) göre geneksel kaligrafinin kullanılması da Meiji yapılarındaki karakteristik özelliklerden biridir.

2.3.1. Meiji Restorasyon döneminde mimarlar

Meiji Restorasyonu Dönemi’nin üstesinden gelmesi gereken problemlerden biri de geliştirilen yeni fikirlerin fiziksel biçimlerle ifade edilmesi idi. Ülkeye getirilen yeni işlevler beraberinde yeni biçimlerin de gelmesini gerektiriyordu. Fakat bu yapıların tasarlanıp inşa edilebilmesi için geleneksel marangoz atölyeleri düzeyinde hizmet veren Japon ahşap ustalarının gerekli tasarım, teknik ve malzeme bilgisi yeterli değildi. Mason’a göre Meiji Dönemi’nin ilk yıllarından itibaren yabancı ve Batılı terimleri teknik anlamda üstün olanı ve gelişimin sembolünü ifade ediyordu. Bu nedenle Meiji Hükümeti her alanda olduğu gibi mimarlık alanında da *Oyatoi* denilen yabancı uzmanlardan faydalanmıştır. *Oyatoi*’ler yukarıda bahsedilen teknik anlamda geri kalmışlığının yarattığı açığı hızla kapatmak için hem yapı üretimi yapmaları hem de Japon mimarlar yetiştirmeleri için görevlendirilmişlerdir. Önemli *Oyatoi* mimarları, Josiah Conder, Hermann Ende,

Willhelm Böckmann, A. C. Boinville, R. P. Bridgens, Alexander M.Vean and William Anderson olarak sıralanabilir. Mimarlık alanında faaliyet gösteren diğer önemli *oyatoiler* ise Thomas James Waters ve Horace Caplon'dur. Öte yandan Erken Meiji Döneminde, *oyatoi* mimarlarının beraberinde *Giyofu Mimarları* denilen Yokohoma gibi yabancıların yaşadığı yerleşim bölgelerinde yabancı mimarların veya yapı ustalarının yanında çalışarak Batı tarzı inşa tekniklerini öğrenmiş mimarlar da görev yapmıştır. Bir önceki bölümde de belirtildiği gibi önemli *giyofu* mimarları, Shimizu Kisuke II, Tateishi Seiju, Kingo Tatsuna ve Tadahiro Hayashi'dir. Çizelge 2.3'de bu çalışma kapsamında kullanılan kaynaklardan edinilen bilgiler kapsamında Erken Meiji Dönemi'nde faaliyet gösteren mimarlar ve yapılarını gösteren tablo yer almaktadır. *Oyatoiler* ve *Giyofu mimarları* arasından gerçekleştirdikleri yapılar hakkında kapsamlı bilgi bulunabilen mimarlar yapılan çalışmaya dâhil edilmiştir.

Çizelge 2.3: Erken Meiji Dönemi'nde Faaliyet Gösteren Mimarlar ve Yapıları

MİMAR	KALIŞ SÜRESİ	EĞİTİMİ	YAPILARI
Shimizu Kisuke II (1815-1881)	1815-1881	Marangoz	Tsukiji Otel (1867-1868) Mitsui Bankası (1871-1872) I. Ulusal Banka (1874) Minota Klüp
Hayashi Tadahiro		Marangoz R.P. Bridgens'in yanında çalışmış	Sosyal Bilimler Akademisi (1873) Haberleşme Bakanlığı Binası (1874) Shinagawa Cam Fabrikası (1877)
Tateishi Seiju (1829-1894)	1829-1894	Marangoz	Kaichi İlkokulu (1876)
Takahashi Kanekichi		Marangoz	
Josiah Conder (1852-1920)	1877-1920	Mimar Londra'da William Burges'den eğitim almış	Rokumeikan (1881- 1883) Japon Bankası (1878) Ueno İmparatorluk Müzesi (1881)
Thomas James Waters	1868-1876	Mühendis	Ginza Caddesi Darphane Binası (1868-1871) Sempukan (1868-1871) Takebashi Kışlası (1870-1874) Ticaret Müzesi (1871) İngiliz Elçilik Binası (1872)
R.P. Bridgens (1819-1891)	1866- Bilinmiyor	Mimar	İngiliz Konsolosluk Binası (1868) Shimbashi Tren İstasyonu (1872) Yokohama Tren İstasyonu(1872)
Horace Caplon (1804-1885)	1870/71-1875	Tarım Uzmanı ve Danışman	Sapporo Yönetim Binası (1873)
A. C. de Boinville (1849 – Bilinmiyor)	1872 – Bilinmiyor	Mimar	Oditoryum Binası (1877)
Alexander M.Vean ve William Anderson		Mimar	Tokyo Yüksek Mahkemesi (1874)

2.3.1.1. Shimizu Kisuke II

Shimizu Kisuke II, (1815–1881) çıraklığına 1804 yılında başlayan ve *Tokugawa Dönemi'nde* yaşayan Japonya'nın önemli ahşap ustalarında *Shimizu Kisuke'nin* adını taşımaktadır. M. Jonathan Reynolds (2004, 183) *Shimizu Kisuke II'nin* 1815 yılında *Tōyama'lı* bir tüccarın oğlu *Fujisawa Seishichi* olarak doğduğunu daha sonra *Edo'ya* gelerek *Shimizu Kisuke'nin* kızıyla evlendiğini aktarmaktadır. *Edo'dan* sonra Batılı mimarların faaliyet gösterdiği Yokohama'ya giderek orada çalışmıştır. Yokohama yıllarında R. P. Bridgens ile beraber çalışmışlardır. Reynolds'un (2004, 183) Fujimori Terunobu'dan aktardığına göre Bridgens ile birlikte çalışması *Shimizu'nun* Batı mimarlığına dair birçok şey öğrenmesine yol açmış ve daha sonraki mimarlığının karakterini belirlemiştir. Kayınpederi *Shimizu Kisuke'nin* ölümünden sonra aynı isimle onun yüklenici olduğu işleri devralıp kariyerine devam etmiştir. Kurduğu *Shimizu* Yapı şirketi kısa zamanda dünyanın en büyük inşaat ve yüklenici yapı firmalarından biri olmuştur. Birçok Tarihçi, *Kisuke Shimizu II'nin* Japonya'nın Batı tarzı ürün veren mimarları arasında en yeteneklisi olduğunu düşünmektedir. (Buntrock, 2001, 17) *Mitsui Bankası* ve Birinci Ulusal Banka 1870'lerde inşa ettiği ilk yapılarıdır. Daha sonra *Mitsui* için *Minato Kulüp* yapısını yapmıştır. Tasarım ve uygulamasını yaptığı bu yapılarının yanında sadece uygulamasını üstlendiği yapılar da vardır. 1891 yılında İngiliz mimar Josiah Conder'in tasarımını yaptığı Nikolai Katedrali'ni inşa etmiştir. *Kisuke Shimizu II*, marangoz, tasarımcı ve yüklenici olmasının yanında kurduğu şirketi ile diğer yüklenicilere kereste ve metal malzeme tedarik ederek ülkedeki yapı sektörünün gelişmesine önemli katkılar sağlamıştır.

2.3.1.2. Josiah Conder

Çok yönlü kişiliği ile *Oyatoi* mimarları arasındaki en etkili isim olan Josiah Conder (1852- 1920), Londra'da Thomas Roger Smith ve William Burges'den eğitim almıştır. 1877 yılında Japonya'ya gelmiş önce İmparatorluk Mühendislik Okulu'nda daha sonra ise 1888 yılına kadar Tokyo Üniversitesi'nde dersler vermiştir. Bunun yanında Kamu İşleri Departmanı'nda mimar olarak görev yapmıştır. Sivil mimar olarak imtiyazlı kontratlara imza atarak 1920 yılında vefatına kadar Japonya'da yaşamıştır. Birinci nesil Japon Batı mimarlığına etkisi olmuş en önemli isimdir. (Finn, 1995, 18) *Tatsuno Kingo*, *Katayama Tokuma*, *Sone Tatsuzo* ve *Satachi Shichijiro* gibi Japon mimarlığının önemli isimlerine öğretmenlik yapmıştır. 1881 yılında Tokyo Ueno'da İmparatorluk Müzesini, 1883 yılında Meiji hükümetinin ideolojilerinin mimari yansıması ve önemli bir sembol

yapı olarak kabul edilen *Rokumeikan'ı*, 1884 yılında Tokyo Üniversitesi Hukuk ve Sanat Fakültelerini, 1891 yılında *Nikolai Katedralini*, 1895 yılında da Deniz Kuvvetleri Bakanlığı Binası'nı tasarlamıştır. (Watanabe, 1996, 21) Başka bir önemli yapısı da yine 1878 yılına tarihlenen ve Tokyo'da inşa edilen Japon Bankasıdır.

2.3.1.3. Thomas James Waters

İngiliz mimar Thomas James Waters *Oyatoi'ler* içinde önemli bir yere sahiptir. Onun yapıların çoğu Japonya'da ilk defa yapılan tekniklerle gerçekleştirilmiştir. 1868–1871 yılları arasında Osaka'da inşa ettiği Darphane Binası yapıldığı dönemde Uzakdoğu'daki en büyük fabrika binası ve Japonya'da inşa edilen ilk neoklasik yapıdır. 1870–1874 yılları arasında Tokyo'da inşa edilen Takebashi Kışlası ise başkentte yapılan tuğla yapıların ilk örneklerindendir. 1872–1874 yılları arasında Tokyo'da gerçekleşen Ginza bölgesinin yeniden inşası projesi ise Meiji hükümetinin kentsel ölçekteki ilk modernleşme projesidir.

2.3.1.4. R. P. Bridgens

Meiji Dönemi *Oyotoi* mimarlarından biridir. Hakkında kısıtlı bilgiye ulaşılabiliyor. Tokyo'da 1872 yılında inşa edilen *Shimbashi Tren İstasyonu'nun* mimarıdır. Bunun yanında R. P. Bridgens'in, Shinagawa Cam Fabrikasının mimarı Tadahiro Hayashi'ye eğitim verdiği düşünülmektedir. (Stewart, 1987, 31)

2.3.1.5. Tadahiro Hayashi

Tokugawa Dönemi ahşap ustalarından biridir. 1865 yılından itibaren Batı tarzında yapıların yapımında yer almıştır. Yokohoma'da R. P. Bridgens'in yanında çalışmış olduğu düşünülmektedir. (Stewart, 1987, 31) 1873 yılında Tokyo'da Tokyo Üniversitesi'nin öncülü olan Sosyal Bilimler Akademisinin (*Kaisei Gakko*) yapımına başlamıştır. Bu yapının görevlendirmesi hazineye bağlı kamu işleri ofisi tarafından yapılmaktaydı. 1874 yılında Kamu İşleri Ofisi, yeni kurulan Teknoloji Bakanlığı ile birleştirildi ve yeni mimarlık birimi kuruldu. *Tadahiro Hayashi* bu birime başkanlık etmiştir ve bu dönem boyunca yarıdan çoğu tuğla olan 40'a yakın yapı inşa etmiştir. Sosyal Bilimler Akademisi'nden bir yıl sonra 1874 yılında Tokyo'da İletişim Bakanlığı Binası'nı inşa etmiştir.

Hayashi, Haberleşme Bakanlığı Binası'nda güncel Batı mimarlığı kaynaklarından etkilenmiştir. Yapının üçgen alınlıklı portiği T. James Waters'ın Sempukan

yapısındakine benzer şekilde neo-paladyen yaklaşımda yapılmıştır. İki yapı da ağır ahşap karkas taşıyıcı sisteme sahiptir. Cepheleri *giyofu* tarzının özelliklerinden olan sıva ile kaplanmış fakat köşelemeleri gerçek taştan yapılmıştır. (Stewart, 1987, 31)

Sosyal Bilimler Akademisi (*Kaisei Gakko*) alçak ve uzun bir yapıdır. Girişlerinde geleneksel tarza yapılmış revaklar yer alır.

Haberleşme Bakanlığı, Ginza Caddesi'nin de bulunduğu *Nihonbashi*'de iki caddenin birleşiminde yer alır. Yapı bu alana köşeleme yaparak yerleştirilmiştir. Cephelerinde ise bulunduğu caddenin tarzını devam ettiren çağdaş bir yaklaşım görülür. Burada T. James Waters'in Ginza Caddesi'ndeki mimari yaklaşımdan faydalandığı söylenebilir.

Şekil 2. 16 : Sosyal Bilimler Akademisi (Kaisei Gakko),Tokyo. (K. ABE)

Şekil 2. 17 : İletişim Bakanlığı Binası, Tokyo, (Stewart, 1987)

2.3.1.6. Horace Caplon

Horace Caplon (1804- 1885) Amerikalı iş adamı ve tarım uzmanıdır. *Hokkaidō* Gelişim Kurulu başkanı *Kiyotaka Kurada* tarafından kurula danışmanlık yapması için Japonya'ya davet edilmiştir. 1870–1871 yıllarında *Hokkaidō* Sapporo'ya gelip burada dört yıl görev yapmıştır. Burada Hokkaido Kalkınma Kurulu için çeşitli projeler geliştirmiştir. Bölgedeki tarım, sulama kanalları ve yol projelerini yürütmüştür. Sapporo'nun şehir planlamasında görev almıştır. (Url-1, 2009) Bunun yanında Sapporo'da bulunan koloni yönetim binasında da teknik danışmanlık yapmıştır. Ahşap iskeletli mansart çatı kubbeli kulesi ile dikkat çeken koloni yönetim binası onun danışmanlığında inşa edilmiştir.

2.3.1.7. Tateishi Seiju

Tateishi Seiju (1829- 1894) Tarihçiler tarafından sözde-batılı diye adlandırılan *giyofu* tarzında ürünler vermiş Japon ahşap ustasıdır. *Tokugawa Dönemi'nde* samuraylar için çalışmıştır. Reynolds (2004, 185) Tateishi'nin 1875 yılında Batı tarzında inşa edilmiş binaların eskizlerini yapmak için iki defa Tokyo'yu ziyaret ettiğini belirtmektedir. En önemli yapısı 1876 yılında *Matsumoto'da* inşa ettiği *Kaichi ilkokuludur*.

2.3.2. Meiji Restorasyon döneminde yapılar

Meiji Restorasyon dönemiyle birlikte Japonya'da yönetim sistemi, askeri yapılanma, kültür, endüstri ve teknolojide özellikle Avrupa ve Amerika kaynaklı yeni fikirlerin benimsenmeye başladığı görülür. Meiji hükümeti, hem bu yeni işlevleri barındıracak hem de değişen ülkenin yeni söylemini halka ve dünyaya yansıtmak için yapılar ihtiyacı duymuştur. Bu nedenle Meiji Dönemi'nde yapı üretimi ve mimari faaliyetler oldukça fazladır. Fakat Japonya'da sıkça görülen doğal afetler ve yangınlar nedeniyle günümüze ulaşabilen yapı çok azdır. Bu nedenle Erken Meiji Dönemi'nde inşa edilen birçok yapıya ancak fotoğraflar aracılığıyla ulaşabiliyoruz. Çalışmaya hakkında görsel malzeme ve kapsamlı bilgi bulunabilen yapılar dâhil edilmiştir.

2.3.2.1. Tsukuji Oteli

Giyofu mimarlarından biri olan *Shimizu Kisuke II* tarafından tasarlanmış ve 1867–1868 yılları arasında Tokyo'da inşa edilmiştir. Yapının işlevi hakkında iki görüş vardır. Birincisi, Yapıyı Japonya'da inşa edilen hükümetin ilk resmi konuk evi olarak tanımlar. (Coaldrake, 1990, 151) İkinci kaynak ise yapıyı Tokyo'yu ziyaret eden yabancıların

konaklaması için yapılmış bir otel olarak niteler. (Abe, 1954, 14) İki tanımlamada da ortak nokta yapının yabancıların kısa süreli konaklamaları için tahsis edilmiş olmasıdır. Tokyo'nun geçirdiği yangınlar ve depremler nedeniyle yapılarından hiçbirisi ayakta kalmamıştır. Bu nedenle *Tsukiji Otel*i ile ilgili bilgileri de çizimlerden ve fotoğraflardan edinebiliyoruz. Yapının iç mekân kurgusu hakkında ise K. Abe'nin yapı hakkındaki tek güncel kaynak olan S. Mossman'ın 1873 yılında yazdığı New Japan adlı kitabından aktardıkları mevcuttur. (Abe, 1954, 14)

*Tsukuji Otel*i, yaklaşık 73 metre genişliğinde ve 61 metre derinliğinde dikdörtgen ve simetrik planlı bir yapıdır. (Abe, 1954, 14) Ahşap karkas taşıyıcı sisteminin üzeri stükko ile kaplanmıştır. Cephe düzeni de merkez akslarından simetrik oluşturulmuştur. Pencerelerde boyalı ahşap elemanlar ve kepenkler yer alır. Simetri aksında yaklaşık 29m yüksekliğinde bir kule yer alır. Yapının tasarımında Budist tapınaklarda görülen bazı elemanlara yer verilmiştir. Bunlar; varaklı kemerlerle çevrelenmiş pencereler ve kule ucundaki rüzgârgülüne asılmış çan şeklinli dekorasyonlardır. (Abe, 1954, 14)

S. Mossman otelin ferah ve geniş odalarıyla dönemin Avrupa ve Amerika otelleri standardında konaklama imkânı sunduğundan bahseder. *Tsukuji Otel*i, Japon oda ölçülerine göre yüz kişilik konaklama kapasitesine sahiptir. Fakat bu sayı Avrupa oda standartlarına göre değerlendirilirse üç yüz kişiye denk gelmektedir. Otelde yemek salonuna ek olarak uzun koridorlar ve verandalarla birbirine bağlı bilardo ve çizim odası da yer almaktadır. (Abe, 1954, 14)

Şekil 2. 18: Tsukuji Otel, Tokyo. (Abe, 1954)

Şekil 2. 2 Tsukuji Oteli, Tokyo. (Stewart, 1987)

Şekil 2. 3 : 1872 yılından bir fotoğrafta Tsukuji Oteli, Tokyo. (Coaldrake, 1990)

2.3.2.2. Darphane Binası

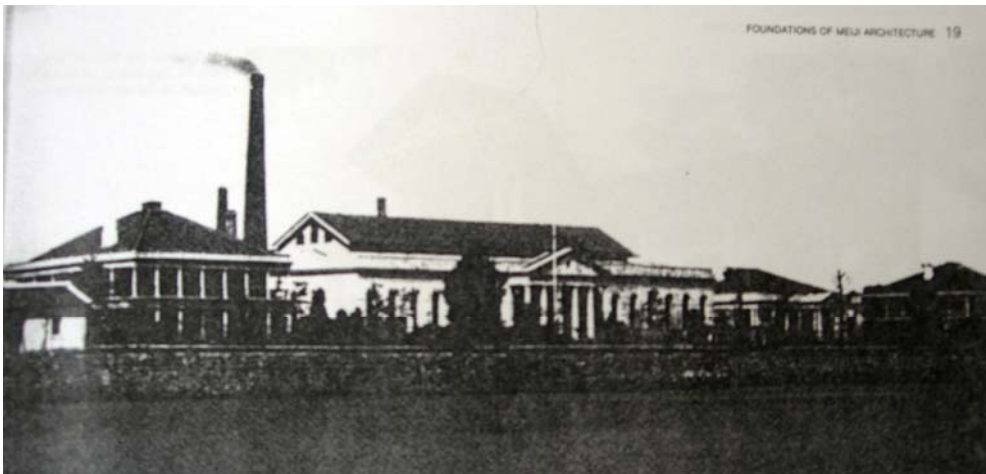
İngiliz mimar T. James Waters tarafından tasarlanan Darphane Binası 1868 – 1871 yılları arasında Osaka’da *Yodo Nehri’nin* kıyısına inşa edilmiştir. Erken Meiji Dönemi’nde günün en ileri teknikleri ile donatılmış ve Batılı tarzda inşa edilmiş önemli yapılardan biridir. Yapıldığı dönemde uzak doğudaki en büyük fabrika binası ve Japonya’da inşa edilen ilk neoklasik yapıdır.

Uzun ve alçak dökümhane yapısı ve ona eklenmiş anıtsal bir cepheye sahip giriş yapısı vardır. Bir podiyum üzerine yerleştirilmiş altı sütunlu üçgen alınlıklı bir giriş portığı vardır.

Buradaki üçgen alınlığın üzerine imparatorluk arması olan krizantem yerleştirilmiştir. Giriş portiğinin altında yarım daire kemerli giriş kapısı ve her iki yanında ikişer adet kemerli pencereler yer alır. Yapının cephe düzeninin de ise giriş portiğinin iki yanına yedişer adet kilit taşları çıkıntı yaparak vurgulanmış kemerli pencereler yerleştirilmiştir. Yapıdaki tek Japon Mimarisine özgü öge kiremit çatısıdır. Yapıdan ayrı olarak, iki katlı, *Sempukan* diye adlandırılan bir kabul köşkü yer alır.

Şekil 2. 21 : Darphane Binası, Osaka. (Url-4, 2009)

Şekil 2. 22 : Darphane Binası, Osaka.

Şekil 2. 4 : Darphane Binası, Osaka. (Url-5, 2009)

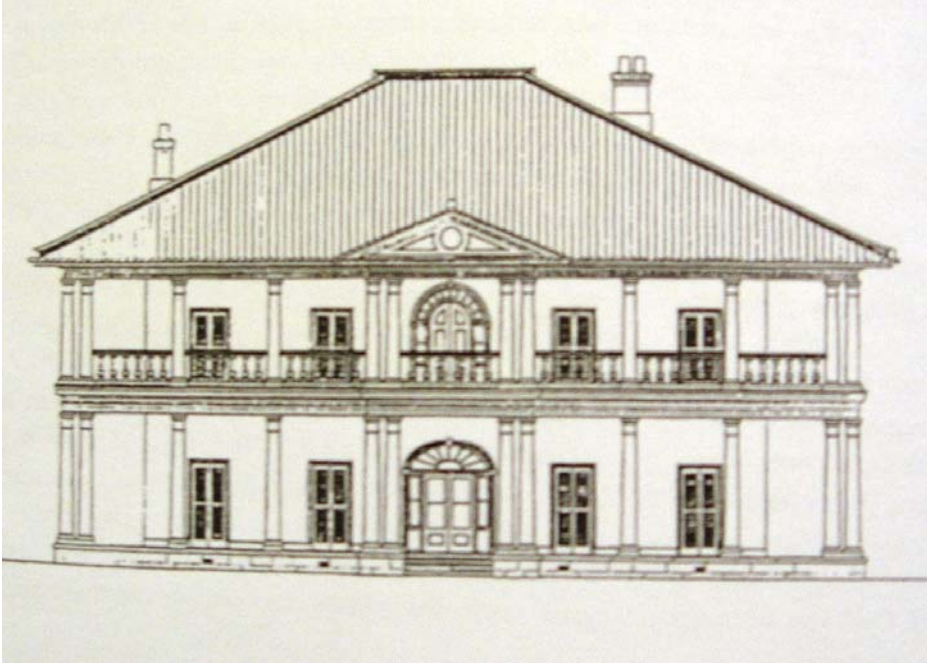
Şekil 2. 24 : Darphanenin açılış töreni fotoğrafı – 1871 Osaka (Url-2, 2009)

2.3.2.3. Sempukan

İngiliz mimar T. James Waters tarafından tasarlanan Sempukan, Darphane binasına ek olarak 1868 – 1871 yılları arasında Osaka’da inşa edilmiştir. Darpane binasından ayrı olarak konumlanmış 2 katlı, veranda ile çevrelenmiş tuğla yapı, konuk evi olarak işlevlendirilmiştir. Kâgir taşıyıcı sistemle desteklenmiş tuğla duvarları beyaza sıvanmıştır. Çevresini saran veranda köşelerde çift sütunla taşınır. Yapının girişinde üçgen alınlıklı bir sundurma yer alır. Japon kiremidi kaplı çatısı geleneksel yöntemlerle taşınmıştır.(Finn,1995,18)

Yapının merkez aksında, zemin katta giriş kapısı olarak kullanılan basık kemerli bir kapı ile birinci katta da verandaya çıkışı sağlayan ve giriş aksını vurgulayan yarım daire kemerli ikinci bir kapı dikkat çekmektedir. Giriş aksının iki yanında her iki katta da simetrik olarak ikişer adet yerleştirilmiş, zemine kadar devam eden dikdörtgen kurgulanmış kepenkli Fransız pencereleri yer almaktadır. Yapının günümüzde çekilmiş bir fotoğrafında pencere kepenklerinin mavi tonlarında bir renge boyanarak vurgulanmış olduğu görülmektedir.

Kübik yapı, kırma çatı ve iki katta devam eden veranda Erken Meiji Dönemi’ndeki Batılı mimarlığı simgeler. (Steward, 1987, 20)

Şekil 2. 25 : Sempukan Yapısının Cephe Çizimi. (Finn, 1995)

Şekil 2. 26 : Sempukan yapısının yakın tarihli bir fotoğrafı, Osaka.

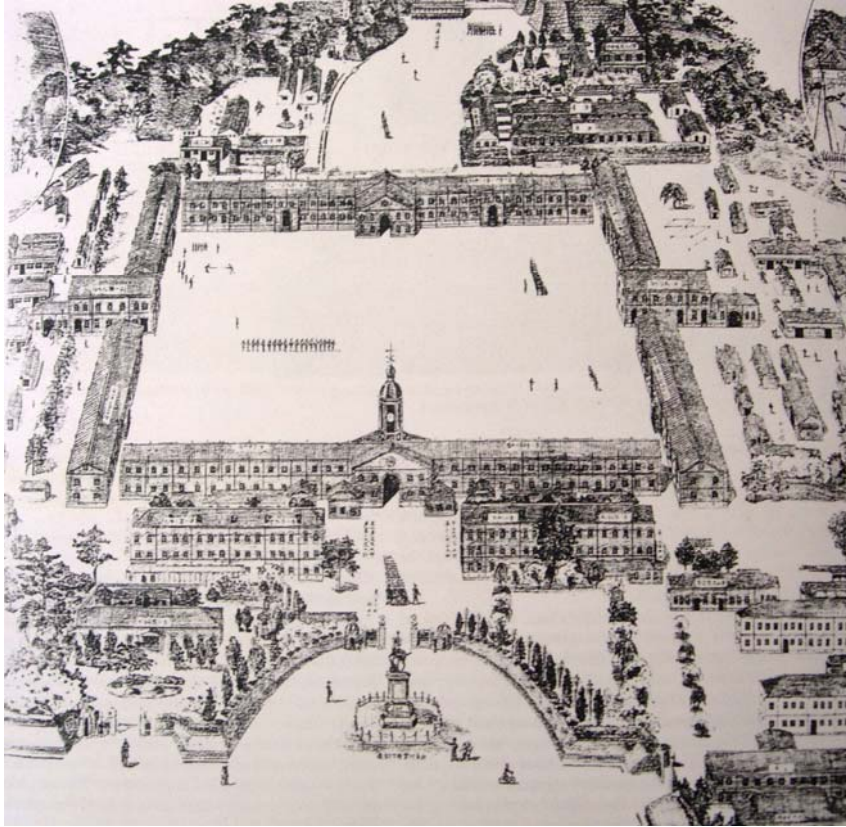
2.3.2.4. Takebashi Kışlası

İngiliz mimar T. James Waters tarafından tasarlanan Takebashi Kışlası, 1870 – 1874 yılları arasında Tokyo’da inşa edilmiştir. Kışla Binası Tokyo’daki tuğla yapıların ilk örneklerinden biridir. Stewart’ın aktardığına göre Kemerli ve alınlıklı bir stilde yapılmıştır. (Stewart, 1987) Kışlanın giriş yapısının cephesinde, İngiliz Baroğu’nun önemli elemanlarından olan üçgen alınlıktaki dairesel pencere yerini imparatorluk sembolü olan krizantem figürüne bırakmıştır.

Kışla kompleksi eni boyuna oranla çok kısa olan dikdörtgen planlı yapılar ve bu yapılarla çevrelenmiş yaklaşık kare planlı bir avludan oluşmaktadır. Kışlanın giriş binası orta aksında vurgulanmış bir giriş kütlesi yer alan uzun ince dikdörtgen planlı ve iki katlı bir yapıdır. Yapının iki kanadında her katta simetrik olarak kurgulanmış on altışar adet pencere bulunmaktadır. Giriş kütlesinin orta aksında yer alan iki kat boyunca devam eden beşik tonozdan Kışlaya girilmektedir. Tonozun iki yanında iki katta da yer alan simetrik ikişer pencere yer alır. Giriş tonozunun merkez aksında üçgen alınlığın ortasına krizantem figürü yerleştirilmiştir. Yapının çatısında altı sütunla taşınan altıgen planlı ve kubbeli bir kule yer almaktadır.

Şekil 2. 27 : Takebashi Kışlası Giriş yapılarını Gösteren Fotoğraf. (Stewart, 1987)

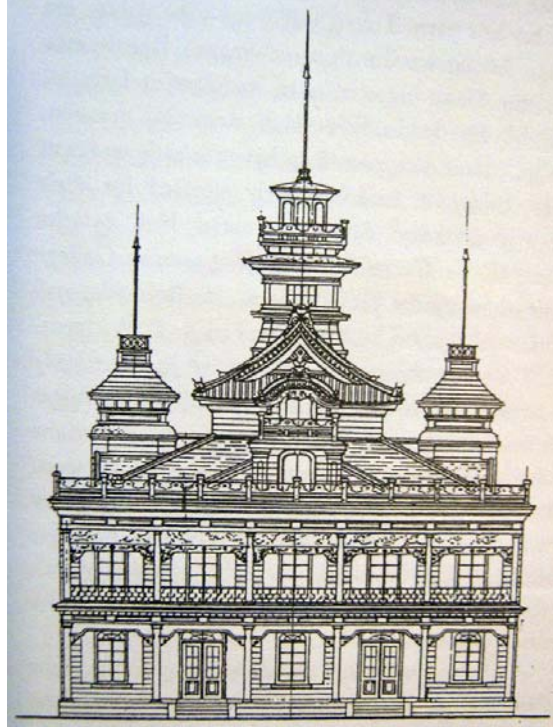
Şekil 2. 5 : Takebashi Kışlası'nın Kent İçindeki Konumu. (Stewart, 1987)

2.3.2.5. Mitsui Bankası

Giyofu mimarlarından biri olan *Shimizu Kisuke II* tarafından tasarlanmış ve 1871–1872 yılları arasında Tokyo *Kaiunbashi*'de inşa edilmiştir. Japon tapınak ve kalelerinde görülen geleneksel motiflerle liman yapılarındaki Fransız pencereleri, balkonlar ve klasik kolonlar gibi batılı öğeleri harmanlayan David B. Stewart'ın sözde-batılı tarz olarak adlandırdığı tarzda yapılmış yapılara en ünlü örnektir.

Cephe kompozisyonu simetriktir. Ön cephede iki kat boyunca enine devam eden kolonlu galeri yer alır. Bu galeri birinci katta köşelere yerleştirilen yarım kolonlar ve bitim duvarları ile kapatılmıştır. Fakat ikinci kattaki galerinin 3 tarafı bal peteği şeklinde bronz döküm korkuluklarla bırakılmıştır. (Stewart, 1987, 24) Beş eşit parçaya bölünen galeride bronzdan yapılmış on adet tam ve iki adet de yarı kolon bulunur. Kolonların aralarında çok renkli ahşap oymalardan oluşan panolar yer alır. Buradaki motifler ise ejderha, çam ağacı dalları ve soyutlanmış bulut figürlerinden oluşmaktadır. Kolonlardan çıkan bronz konsollarda ise uçan turna kuşu motifi kullanılmıştır. (Stewart, 1987, 24)

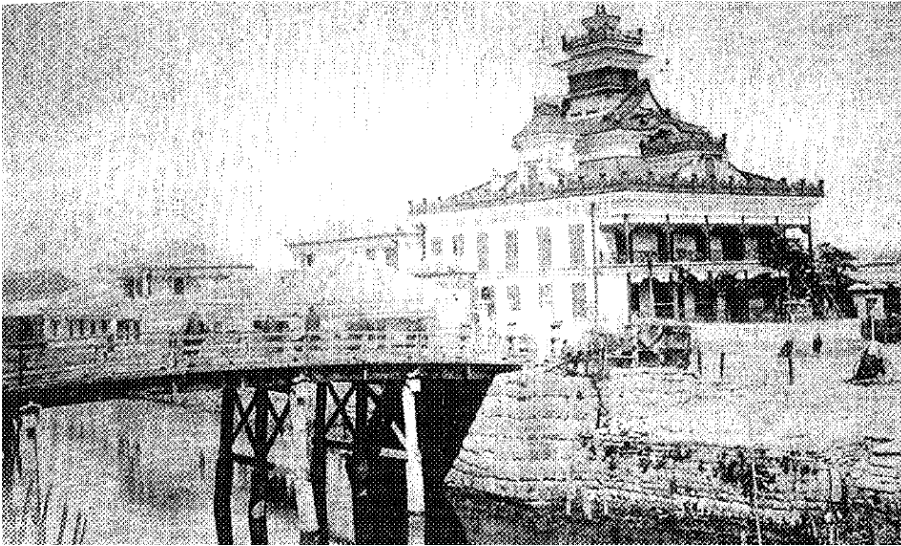
Çatı düzeninde ise Japon kiremidi ve *karahafu* gibi geleneksel Japon mimarisine özgü yapı elemanları ve malzemeler kullanılmıştır.

Şekil 2. 6 : Mitsui Bankası'nın Giriş Cephesini Gösteren Çizim. (Finn, 1995)

Şekil 2.7 : Mitsui Bankası, Tokyo.

Şekil 2. 31 : Mitsui Bankası ve Kaiun Köprüsü'nü gösteren fotoğraf, Tokyo.
(Jinnai, 2005)

Şekil 2. 32: Mitsui Bankası ve Kaiun Köprüsü, Simooka Renjo Albümü'nden Fotoğraf.
(Url-7, 2009)

Şekil 2. 33 : Mitsui Bankası'nı gösteren fotoğraf, Tokyo. (Abe, 1954)

2.3.2.6. Shimbashi Tren İstasyonu

Mimar R. P. Bridgens tarafından tasarlanan Shimbashi Tren İstasyonu, 1872 yılında Tokyo'da inşa edilmiştir. Ahşap karkas taşıyıcı sisteme sahip istasyon binası tek katlı bir ana blok ve yanlarda iki katlı iki kanattan oluşur. Yapının ön cephesi simetrik olarak oluşturulmuştur. Dikdörtgen planlı kanatlarda birinci katlarda dairesel, iki katlarda ise üçgen pencere alınlıkları kullanılmıştır. Kanatları birleştiren ana yapının önüne kolonlarla taşınan beşik çatılı bir giriş verandası yerleştirilmiştir. Verandanın kalkan duvarı üzerine kolon açıklığı boyunca devam eden renkli camlardan oluşturulmuş dairesel bir figür yerleştirilmiştir. K. Abe'ye göre pencere düzeni, pencere üzerindeki üçgen ve dairesel alınlıkları, kornişleri ve simetrik kompozisyonu ile T. James Waters'ın yapılarından farklıdır. Bu nedenle Batılı tarzda yapılmış ahşap taşıyıcılı taş yapılara en iyi örnektir.

Şekil 2. 34 : Shimbashi Tren İstasyonu Simooka Renjo Albümü'nden Fotoğraf.
(Url-3, 2009)

Şekil 2. 35 : Shimbashi Tren İstasyonu, Tokyo. (Abe, 1954)

2.3.2.7. Ginza Caddesi

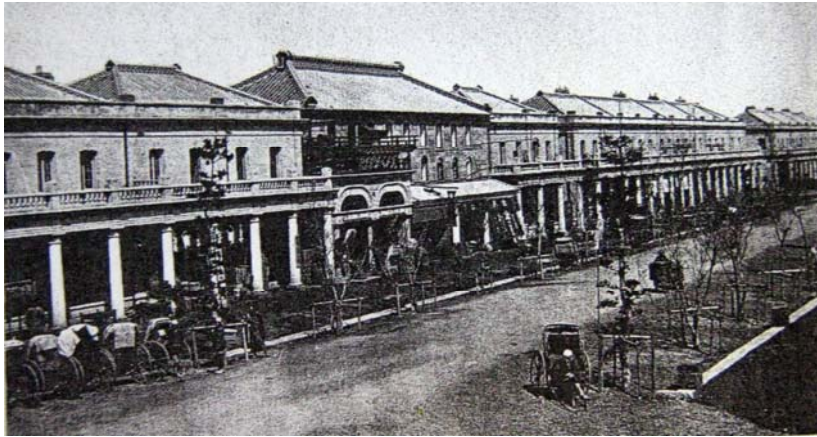
1872 yılında çıkan büyük yangından sonra Ginza bölgesinin yeniden inşası gündeme gelir. Ginza, Meiji hükümetinin kentsel ölçekteki ilk modernleşme projesidir. Edo'nun önemli bir ticaret bölgesi olan Ginza'nın, yeni hükümetin geniş ölçekli ticari girişimlerinin anlamlı bir sembolü olarak yeniden inşa edilmesine karar verilir. Yangınlara karşı dayanıklı olan tuğla malzemeden yapılması öngörülen Ginza'nın, kentin geri kalanı için bir model oluşturması hedefleniyordu. (Seidensticker, 1991, 59) İngiliz mimar T. James Waters tarafından tasarlanan bölge 1872 – 1874 yılları arasında inşa edilir. Waters Batılı tarzda, yangına dayanıklı bir bölge oluşturmak ister. Shimbashi ve Nihombashi arasında bir cadde oluşturulur. Burada boylu boyunca neo-klasik tarzda ve Portland çimentosuyla kaplanmış kâgir tuğla yapılar yer alır. Genellikle iki katlı olan bu yapıların zemin katlarında kolonadlı yürüme yolları vardır. Fakat bir süre sonra bu yapıları kullanan tüccarlar tarafından soğuk ve konforsuz bulunan yürüme yolları kemerler kapatılmıştır. Kaldırım ve cadde arasına dikilmiş ağaç sırası yaya ile araçlar arasında bir bariyer görevi görür. Tüm cadde boyunca kaldırıma gaz lambaları yerleştirilmiştir. Ginza Caddesi düzenli ağaç sırası, gaz lambaları ve kolonadlı tuğla yapı dizileri ile Japonya'nın ilk düzenli caddesidir.

Ginza caddesi, önemli bir ticaret kenti olan Yokohoma'yı Tokyo'ya bağlayan tren yolu hattının da hizmete girmesiyle beraber Shimbashi tren istasyonunu kent merkezine bağlayan önemli bir ana arter oldu. Böylece Yokohoma'dan Tokyo'ya gelen Batı'lar çağdaş mimarinin ürünü bir caddeden geçerek kent merkezine ulaşıyorlardı.

İki katlı olan yapıların zemin katları mağaza işlevi için, birinci kat planları ise yaşama alanları olarak planlanmıştı. Fakat iklim şartlarına yeterli ayak uyduramayan bu yapılar kullanıcıları tarafından nemli, basık ve küflenmeye yatkın olarak nitelendirildi. Konut katındaki sabit bölücü duvarlar ise geleneksel Japon mekân anlayışıyla uyuşmuyordu. Bu nedenle ana caddedeki yapılar amaçlanan işlevlerde kiralanabilirken, arka caddelerde yapılar ise çeşitli şovlara geçici olarak ev sahipliği yapıyordu. (Seidensticker, 1991, 61)

Şekil 2. 36 : Ginza Caddesi'nin 1883-1897 yılları arasına tarihlenen fotoğrafı (Uri-6, 2009)

Şekil 2. 37 : Ginza Caddesi'ni gösteren fotoğraf, Tokyo. (Coaldrake, 1990)

Şekil 2. 38 : Ginza Caddesi'ni gösteren fotoğraf, Tokyo. (Abe, 1954)

2.3.2.8. Sapporo Öncü Yönetim Binası

Öncü Yönetim Merkezi için teknik danışman olarak görev yapan Horace Caplon danışmanlığında Sapporo Hokkaido'da 1873 yılında inşa edilmiştir. Yapı 30 metre uzunluğunda, 18metre genişliğindedir. Merkezinden 25 metre yüksekliğinde ahşap iskeletli, mansart çatılı kubbeli ve sekizgen planlı kulesi ile dikkat çeker. Amerikan kamu yapılarının bir kopyası olarak yapıldığı düşünülüyor. Yapıldığında endüstri yapıları dışında en büyük ölçekli yapılan ve en incelikli düşünülmüş yapı olarak tanımlanmıştır. (Stewart, 1987, 31)

Şekil 2. 8 : Koloni Yönetim Binası, Sapporo Hokkaido (Abe, 1954)

2.3.2.9. Kaichi İlkokulu

Japon mimar Seiju Tateshi tarafından tasarlanan yapı, 1876 yılında Matsumoto'da inşa edilmiştir. Seiju Tateshi Tokugawa döneminde samuraylar için çalışmış bir ahşap ustasıdır. Kaichi İlkokulu, Tateshi'nin tasarım eskizlerini çalıştığı ve 1873 yılında Tokyo'da inşa edilen Kaisei Gakko'dan esinlenmeler taşır.

Dikdörtgen planlı, ve prizmatik kütleli okul binası iki katlı ve neredeyse iki kat yükseliğinde devam eden Japon kiremidi çatı kullanılarak kurgulanmıştır. Erken Meiji döneminde inşa edilen diğer yapılarda görülen veranda ya da arkatlar Kaichi İlkolunda kullanılmamıştır. Öte yandan Kaichi okulunda ve Tıp okulunda (Tokyo) İngiliz ve Hollanda Baroğundan alınmış kuleler yer alır. İngiltere ve Hollanda'da bu kuleler gümrük ofisleri, Pazar yapıları ve bazı yüksek eğitim yapılarını belirtmek için kullanılırdı. Yapının giriş aksı cephe düzenin merkezinde yer almamakta ve simetrik kurguyu bozmaktadır. Bu aksın bir yanında, iki katta da devam eden altı adet pencere düzeni ve diğer yanında da aynı şekilde kurgulanmış beş sıra pencere düzeni yer almaktadır. Yapının birinci katında pencere pervazlarına kadar taş dokusu verildiği ve bu dokunun yapının köşelerinde iki kat boyunca devam ettiği görülmektedir.

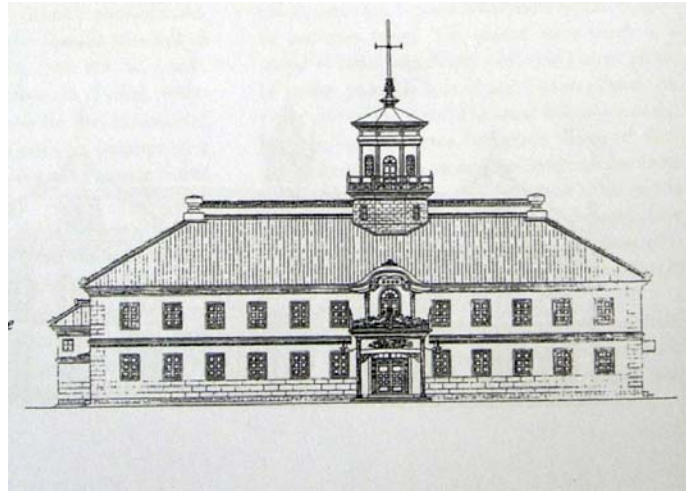
Şekil 2. 40 : Kaichi İlkokulu. (Stewart, 1987)

Giriş verandasında simgesel anka kuşu, ejderha, bulut ve lotus çiçeği gibi Nikko'daki Tokugawa türbelerinden esinlenilmiş motifler kullanılmıştır. Ahşap oyma tekniğiyle yapılan bu motiflerin üzeri boyanmıştır. Verandanın alınlığında ellerinde flandra tutan oyma melek figürleri yer alır. Bu flandra'nın üzerinde okulun adı Çin karakterleriyle yazmaktadır. Burada kullanılan oyma melek figürlerinde Rönesans ya da Hollanda kitaplarının resimli ön sayfalarındaki gravürlerden esinlenildiği düşünülmektedir. (Stewart, 1987, 27)

Giriş verandasının aksındaki kulenin bazına taş dokusu verilmiştir. Aynı teknikle verandanın beşik çatısını taşıyan duvarların üzerine de tuğla örgü dokusu verilmiştir. Pencere kenarlarında dönen bantlar maviye boyanmıştır. Hem pencere kepenklerinde hem de kapı kanatlarında beyaz ile çerçevelenmiş kabartma paneller yer alır.

Şekil 2. 41 : Kaichi İlkokulu'nun giriş verandasını gösteren fotoğraf. (Stewart, 1987)

Şekil 2. 42 : Kaichi İlkokulu Giriş Cephesinin Çizimi. (Finn, 1995)

Şekil 2. 43 : Kaichi İlkokulu'nun yakın tarihli fotoğrafı.

2.3.2.10. Rokumeikan

Londra'da Thomas Roger Smith ve William Burges'den eğitim almış İngiliz mimar Josiah Conder tarafından tasarlanmış ve 1881–1883 yılları arasında Tokyo'da inşa edilmiştir. 1881 de inşaatına başlanmış ve 28 Kasım 1883 de büyük bir törenle kullanıma açılmıştır. (Watanabe, 1996) Dışişleri Bakanlığı için davet ve konuk evi olarak hizmet vermiştir. Taşıyıcı sistemi kâgir olup tuğla kullanılmıştır. Rokumeikan, Fransız Rönesans'ı tarzındaki yapı kütleli ve mansart çatısı ile dikkat çeker. Cephe düzenlemesinde kemerli giriş revağı ve kemerli sütunlar kullanılmıştır. Yapının tasarımında geleneksel öğeler kullanılmamıştır. Ancak, Conder yapının bahçesini tamamen Japon bahçe düzenlemesinde yapmıştır.

Yapıda mansart çatı ve revak ile vurgulanmış ve ana küttleden çıkma yapan giriş küttlesinin iki yanında, her iki katta da simetrik olarak devam eden kemer sırası görülmektedir. Fotoğraflardan anlaşıldığı üzere zemin kattaki kemerler dikdörtgen planlı sütunlarla, birinci kattaki kemerler ise daha ince ve zarif dairesel planlı sütunlarla taşınmıştır.

İç mekânda ise birinci katta salonları, oyun ve sigara odaları, yapının merkezinde geniş bir alanı kaplayan merdiven ve ikinci katta da balo salonu yer almaktadır. (Finn, 1995, 98)

Şekil 2. 44: Rokumeikan, fotoğraf. (Finn, 1995)

Şekil 2. 45 : Rokumeikan, fotoğraf. (Watanabe, 1996)

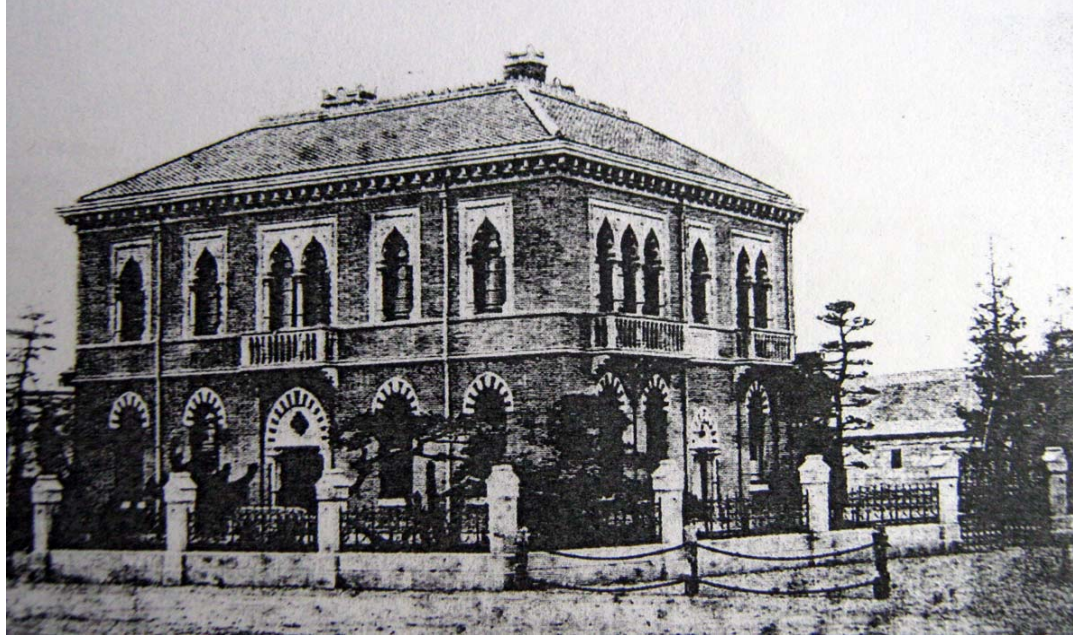
Şekil 2. 46 : Rokumeikan, fotoğraf.

Şekil 2. 47 : Rokumeikan, maket fotoğrafı.

2.3.2.11. Tokyo Hokkaido Öncü Bürosu (Japon Bankası)

İngiliz Mimar Josiah Conder tarafından İngiliz Gotiği üslubunda tasarlanan yapı Tokyo'da Eidabashi Köprüsü yakınlarında inşa edilmiştir. Yapının tasarımı ve inşaatı sırasında Japon mimar Kengo Tatsuno'nun Conder'e yardımcı olduğu düşünülmektedir. (Stewart, 1987,50) Yapımı yaklaşık 1878 yılına tarihlenen yapı Hokkaido öncü bürosu olarak tasarlanmış ve inşa edilmiştir. (Stewart, 1987, 50) Ancak yapı, 1882 yılından itibaren Japon Bankası olarak kullanılmaya başlanmıştır. (Lerski, 1979,272)

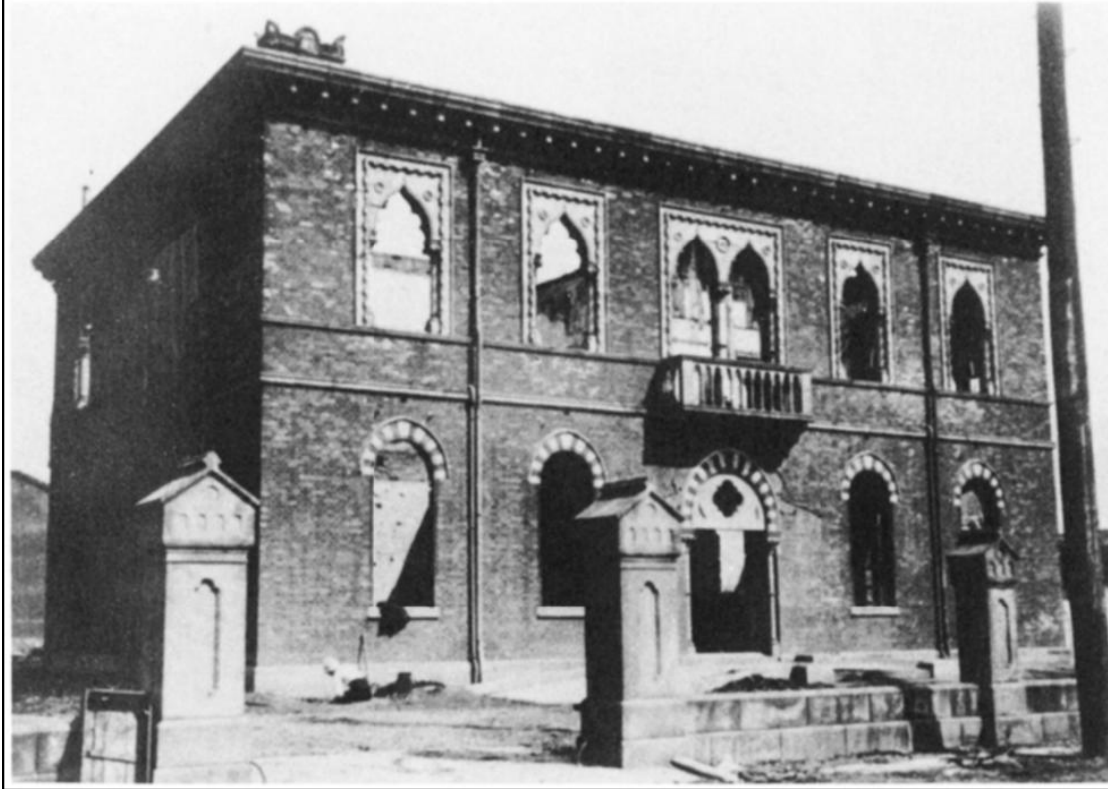

Şekil 2. 9: Japon Bankası, Fotoğraf, Tokyo. (Stewart, 1987)

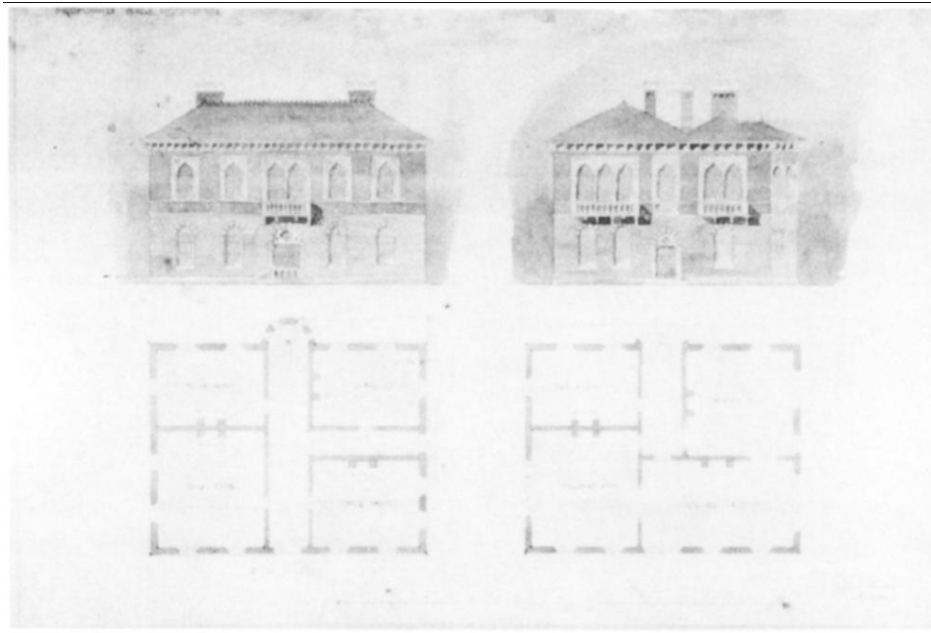
Japon Bankası, 19 metre genişliğinde ve 14 metre derinliğinde dikdörtgen planlı kâgir tuğla bir yapıdır. Yapının taşıyıcı duvar kalınlıkları 30cm, bölücü duvarlar 25-30cm ve kat yükseklikleri ise 4.5 metredir. (Lerski, 1979, 272) Zemin kat planında 3 adet satış odası ve bir ofis yer almaktadır. Ana koridor kuzey güney aksı boyunca uzanarak yapıyı eşit iki dikdörtgen parçaya böler. Birinci katta ise özel odalar yer almaktadır; güney cephede büyük bir yemek odası, bilardo odası, giysi odası ve yatak odası.

Cephede düzenin de ise zemin katta, giriş aksının iki yanına simetrik olarak konumlandırılmış ikişer adet yarım daire kemerli pencereler yer almaktadır. Buradaki pencerelerde, kemerlerini çevreleyen renkli şeritler ve tuğla duvarların içine yerleştirilmiş taş pencere pervazları vardır. Birinci kat cephe düzeninde ise giriş kapısının üzerine yerleştirilmiş sivri kemerli ve balkonlu ikiz pencereler yanında simetrik kurgulanmış ve zemin kattaki pencerelerin akslarına yerleştirilmiş ikişer adet oryantalist etkiler taşıyan sivri kemerli pencere yer almaktadır. Bu pencereler açık renkte kenarları profilli bitirilmiş dikdörtgen taş çerçeveler içine alınmıştır. Yapı renkli pencere şeritleri, İngiliz tuğla örgüsü duvar dokusu ve sivri kemerli pencereleri ile oldukça hareketli bir cepheye sahiptir.

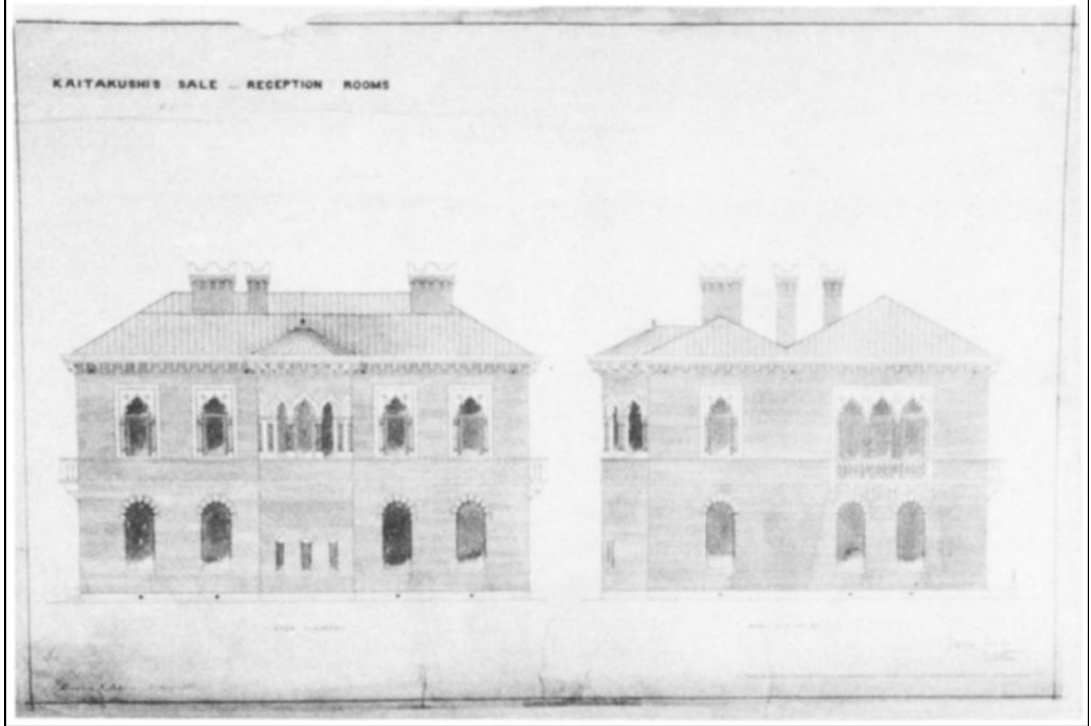
Conder'in bu yapısının Batı tarzı baca, şömine, çatı makası gibi mimari elemanların Japon mimarlığıyla tanışmasına yol açtığı düşünülür. (Lerski,,1979, 272)

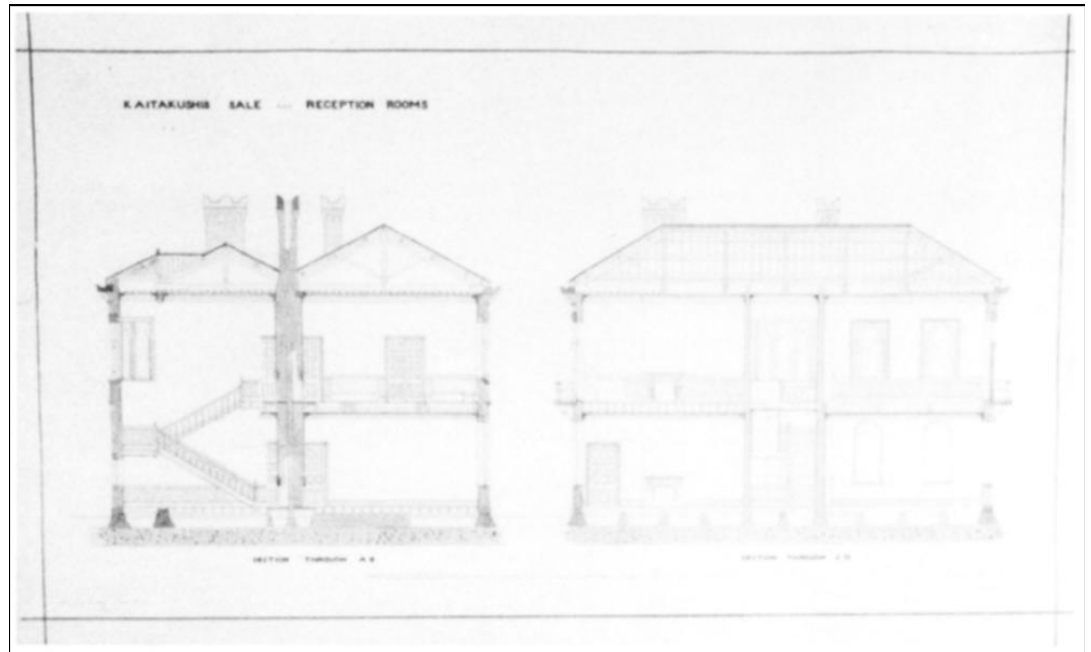
Şekil 2. 10: Japon Bankası'nın 1923 depremi sonrasında çekilmiş fotoğrafı. (Lerski, 1979)

Şekil 2. 50 : Japon Bankası, Güney ve Doğu Görünüşleri ve Kat planları. (Lerski,,1979)

Şekil 2. 51 : Japon Bankası, Kuzey ve Batı görünüşleri. (Lerski, 1979)

Şekil 2. 52: Japon Bankası, Kesitler. (Lerski, 1979)

2.4. Meiji Dönemi Japon Mimarlığı'nda Değişimler

Muromachi Dönemi'nde (1392–1573) Budizm'in etkisinde gelişen Japon Mimarlığı'nda ve Sanatı'nda *Momoyama Dönemi'ne* (1573–1615) gelindiğinde kapsamlı değişimler olduğu önceki bölümlerde belirtilmiştir. *Momoyama Dönemi* geniş bir coğrafyada etkili, özgüveni yüksek ve geçmişinden gelen verileri değerlendirip, yeniden yorumlama becerisine sahip bir dönem olarak nitelendirilmektedir. Dönemin siyasi şartlarının bir sonucu olarak ortaya çıkan kale yapıları ve geleneksel mimarlığın verilerinin yeniden yorumlanmasıyla ortaya çıkan *shoin'ler* Japon Mimarlığı'nın gelişime ve değişime açık yapısını işaret eder niteliktedir. Sözü edilen iki dönemde görülen değişimlerin zanaatkarlar dönemi olarak da adlandırılan Tokugawa Dönemi'nde de devam ettiği izlenmektedir. Bu dönemde *Momoyama Dönemi'nde* başlayan Budist Tapınakların yeniden inşa edilmesi geleneği devam ederken, özellikle türbe yapıların mimarilerinde görülen kimi mimarlık tarihçileri tarafından da Japon Rokokosu olarak adlandırılan bezemeci ve dekortif üslup ve *shoin'lerin* bir uzantısı olan *Sukiya Tarzı'nın* geliştirildiği bilinmektedir.

1868 yılına gelindiğinde yönetimi yeniden üstlenen *İmparator Mutsuhito* ile başlayan ve Meiji Restorasyonu olarak adlandırılan süreç idari gücün *Shogun'dan* İmparatorluk Sarayına geçmesinin yanında Japonya'nın yapılan kapsamlı reformlarla Batılı örneklerle uygun olarak yeniden yapılanması anlamını taşımaktadır. Meiji önderleri Meiji Yemini denilen beş maddelik bir yemin yayınlamışlardır:

“1. Üyeleri daimyolardan oluşan bir meclisin kurulması ve devlet işleri ile ilgili konularda bu mecliste gerçekleştirilen açık tartışmalar ile karara varılması.

2. Hem yüksek hem de düşük kasttan gelenin ekonomik ve finansal yönetimin düzenlenmesinde birlikte hareket etmesi.

3. Kurulacak sistemin sadece resmi ve askeri görevlilerden meydana gelmemesi, vatandaşların da görüşlerini bildirebileceği bir kurumsal yapının sağlanması ile olası huzursuzlukların önlenmesi.

4. Geçmişin kötü yönetiminin geride bırakılması ve bugünden itibaren dünyaca kabul edilmiş uygulamaların takip edilmesi.

5. İmparatorluğun yönetim gücünün sağlam temellere oturmasını sağlayacak ve bu gücü yaygınlaştıracak bilgi dünyanın neresinde olursa olsun aranıp bulunmalı.” (Lu, 1997, 308)

Meiji hükümeti bu yeminin doğrultusunda genel strateji olarak adım adım modernleşmeyi benimsemiştir. İlk olarak *Tokugawa Dönemi'ndeki* feodal sistem terk edilerek sosyal yapı yeniden düzenlenmiştir. Bunun akabinde askeri alanda tesviyeler ve vergi reformu gerçekleştirilmiştir. Bu dönemin önemli değişikliği de eğitim alanında görülmektedir. Çağdaş eğitim kurumları açılarak ileri teknikler gerektiren üretim alanlarında çalışacak öğrenciler yetiştirilmiştir ve endüstrinin gelişmesini teşvik etmiştir. **(Lu, 1997, 305)** Yukarıda bahsedilen değişimler gerçekleşirken, bu değişimlerin fiziksel olarak nasıl ifade edileceğini problemiyle karşılaşmıştır. Böyle bir ortamda Mimarlık, Meiji önderleri tarafından önemli bir ifade aracı olarak kullanılmıştır. Japon mimarlığının yapılan çalışma kapsamında ele aldığımız Erken Meiji Dönemi'nde kentsel ölçekte, yapı tipolojilerinde, yapım teknolojilerinde ve malzemelerinde ve mimarlığın tasarımcı ve uygulayıcı aktörlerinde değişimler olduğu görülmektedir.

Çalışmanın önceki bölümlerinde de vurgulandığı gibi Meiji yöneticileri başkent Tokyo'yu hedeflenen değişimlere öncülük etmek için yeniden inşa etmeyi hedeflemişlerdir. 1872 yılında çıkan büyük yangında sonra inşa edilen Tokyo'daki Ginza Caddesi bunun en belirgin örneklerindendir. Ginza Caddesi, Meiji hükümetinin kentsel ölçekteki ilk modernleşme projesi olması ve kentin geri kalanı içinde bir model oluşturmak için kurgulanması açısından önem taşımaktadır. Shimbashi Tren İstasyonu'nu kent merkezine bağlayan cadde, düzenli ağaç sırası, gaz lambaları ve zemin katlarında kolonadlı yürüme yolları bulunan binaları gibi geleneksel Japon kentlerinin kurgusunda yer almayan öğeleriyle yeni hükümetin kararlı politikalarını vurgulamaktadır. Bunun yanında Tokyo'daki mimari ve kentsel değişimlerin mevcut kent dokusu üzerine yeniden inşa yöntemiyle gerçekleştiği bilinmektedir. Hâlbuki Arap İslam ve Asya kentlerinde bu süreç geleneksel kentin hemen yakınlarında Batı tarzı yeni yerleşim bölgelerinin inşası olarak gerçekleşmiştir. Bu çalışma kapsamında yapılan araştırmaların sonucunda Meiji Dönemi'nde mimari alandaki değişimlerin sadece Tokyo ile sınırlı kalmadığı başka kentlerde de yaygın olarak görüldüğü anlaşılmaktadır.

Meiji yöneticilerinin Amerika ve Avrupa odaklı gezilerin raporları ve çalışmaları sonucunda yönetim sisteminde, askeri yapılanmada, kültür, endüstri ve teknolojide dönemin gelişmiş devletlerindeki fikirlerin benimsenmeye başladığı görülmektedir. Bu

gelişmelerin mimarlık alanına en büyük yansıması, değişen sivil ve askeri düzen sonucunda Japon mimarlık sözlüğünde daha önce var olmayan yapı tiplerinin görülmeye başlanmasıdır. Askeri sistemin yeniden düzenlenmesi ile çağdaş kışla yapıları, ekonomik sistemdeki değişimlerle banka yapıları ve darphane binaları, endüstri atılımları ile fabrika yapıları ve eğitim sistemindeki değişimlerle ise yeni eğitim yapıları görülmeye başlamıştır. Bu çalışma kapsamında Erken Meiji Dönemi'nden ele alınan yapılar Shimbashi Tren İstasyonu, Tsukuji Oteli, Mitsui Bankası, Darphane Binası, Kaichi ilkokulu, Takebashi Kışlası ve Japon Bankası olarak sıralanabilir. Çalışma kapsamında değerlendirilen yukarıdaki yapıların inşası için gerekli teknik bilgiler ithal edilirken, fonksiyonların gerektirdiği plan şemaları ve cephe düzenlerinin de olduğu gibi alındığı dikkat çekmektedir. Fakat *Giyufu Mimarları* tarafından tasarlanan Tsukuji Oteli, Mitsui Bankası gibi yapılarda plan şemaları özgün ve çağdaş örneklerine sadık kalırken cephe düzenlemelerinde geleneksel verilerin de değerlendirildiği görülmektedir.

Çalışmanın giriş bölümünde de değinildiği gibi 19. yüzyılda Batı Mimarlığı'nda endüstri ile gelen malzeme çeşitliliği ve tarihselliğin etkisi görülmektedir. Mimarlığın tarihsel gelişiminden haberdar mimarlar dökme demir, beton ve cam gibi yeni yapı malzemelerini de kullanmaktaydılar. Böyle bir ortamda gelişen yeniklasikçilik, gotik canlandırmacı üslup ve seçmeci üslup gibi yaklaşımlar Batı dışı kültürlerle çağdaşlaşmanın gereği gibi görünmekteydi. Japonya'daki değişimleri dönemin konjonktürü ile ele aldığımızda geleneksel mimari elemanlar ile Batılı öğelerin birlikte kullanılmasını değişimin ve hatta gelişimin bir belirtisi olarak görebiliriz.

19. yüzyılın ikinci yarısında ülkeye giren yeni yapı tipleri, yapı malzemeleri ve tekniklerinde de değişimlere yol açmıştır. Geleneksel yapı malzemesi ahşap ve yapım tekniği karkas sistem iken taş ve tuğla kullanılarak inşa edilen kâgir taşıyıcı sistem kullanılmaya başlanmıştır. Taş ve tuğla malzeme sayesinde yapılarda, Japonya da sıkça görülen depremlere ve yangınlara karşı dayanımda sağlanmış olmaktadır. Özellikle geçirdiği yangından sonra tekrar inşa edilme kararı verilen *Ginza Caddesi'nin* yapımında gelişen ve değişen Japonya yangına ve depreme karşı dayanımlı malzemeler ile yapılmış Batılı tarzı yapılarla temsil edilmeye çalışılmıştır. Öte yandan *Tsukuji Oteli* ve *Shimbashi Tren İstasyonu* gibi erken tarihlerde yapılan bazı yapılarda taşıyıcı sistemin ahşap karkas olarak gerçekleştirildiği ve daha sonra cephe kaplaması ile yapıya taş veya tuğla kâgir yapı etkisi verildiği görülmektedir. Bu yaklaşım ise malzemenin dayanımı kadar gelişmiş devletlerin mimari tarzlarında da yapı yapabilme gibi estetik kaygılarla da tercih edildiğini düşündürmektedir.

Yapılan araştırmalar sonucunda Erken Dönem Meiji yapılarının simetrik cephe ve plan şemalarına sahip olduğu görülmüştür. Bunun yanında *Mitsui Bankası*, *Tsukuji Otel*, *Takebashi Kışlası*, Sapporo  nc  Yönetim Binası ve *Kaichi İlkokulu* gibi yapılarda geleneksel ya da batılı referansları olan kuleler yer alır. *Mitsui Bankası* ve *Tsukuji Otel*'indeki kuleler geleneksel Budist tapınaklarına referans verirken diğerleri Batılı anlayışla kurgulanmıştır.

Erken Meiji Dönemi yapılarındaki diğer bir özellik de giriş portikleri ve verandaların kullanımıdır. *Darphane Binası*, *Sempukan*, *Rokumeikan* ve *Kaichi İlkokulu*'nda giriş portikleri yer almaktadır. Darphane Binası'nın üçgen alınlıklı giriş portiği dışındakiler giriş aksını tanımlarken, ikinci katta hitap balkonu şeklinde işlevlendirilmiştir. *Tsukuji Otel*, *Mitsui Bankası*, *Sempukan* ve *Rokumeikan* yapılarında veranda kullanımı ortak bir tasarım özelliği olarak belirlemektedir. 19 yüzyılın son çeyreğine tarihlenen fotoğraflarda *Ginza Caddesi*'indeki yapıların da zemin katlarında veranda kullanımının bir uzantısı olarak kolonadlı yürüme yollarına imk n verecek şekilde kurgulandığı görülmektedir.

Finn'e (1995, 22) göre geleneksel kaligrafinin kullanılması da Meiji yapılarındaki karakteristik özelliklerden biridir. *Kaichi İlkokulunun* girişinde yer alan flandranın üzerinde okulun ismi Çin karakterleriyle renkli yazılmıştır.

Ayrıca Japon Bankası (Tokyo Hokkaido Koloni Binası) ve *Rokumeikan*'ın tasarımında yapıldıkları dönemde dünya mimarlık ortamında yaygın bir anlayış olan oryantalist ektiler görülmektedir. Japon Bankası'ndaki çok renklilik ve farklı kemer tiplerinin bir arada kullanımıyla ortaya çıkan hareketlilik ve Rokumeikan'ın Kuzey Afrika ektileri taşıyan balkonları ve sütunları oryantalist ektilere örnek gösterilebilir.

Meiji Dönemi başladığında yönetimin eline yapı üretimini gerçekleştirmek için *Tokugawa Dönemi*'nde ahşap atölyeleri aracılığıyla geleneksel anlamda hizmet veren marangozlar ve Yokohama gibi *Tokugawa Dönemi*'nde yabancıların yerleşmesine izin verilmiş ticaret liman kentlerinde yabancı mimarlar yanında  ıraklık yapmış ustalar vardı. Fakat bu zanaatk rlar yukarıda adı geçen yapıların gerçekleştirilebilmesi için gerekli tasarım, teknik ve malzeme bilgisine sahip değillerdi. Öte yandan Avrupa ve Amerika'ya Batı mimarlığının ürünlerini ve tekniklerini incelemek için gönderilen gençler sayıca yetersiz kalıyordu. Bu nedenle Meiji Yöneticileri yurtdışına çıkma şansı olmayan öğrenciler için yabancı mimar ve mühendisleri eğitmen olarak Japonya'ya davet ettiler. Böylece ülkeye gelen *Oyatoiler* hem teorik dersler vererek uzmanlar yetişmesini

sağladılar hem de kendi alanlarında uygulamalar gerçekleştirdiler. Çalışma kapsamında yer alan *oyatoi* mimarları Josiah Conder, Thomas James Waters, R. P. Bridgens, Horace Caplon olarak sıralanabilir. Bu mimarlar arasındaki ortak noktalar ise Japonya'ya geldiklerinde yirmili yaşlarında olmaları ve hepsiyle yapılan kontratların kısa süreli olmasıdır.

Oyatoi mimarlarının yanı sıra 1868 yılından itibaren ticaret liman kentlerinde yabancı mimarlar yanında çalışarak ustalaşmış Japon mimarlarının da üretim yaptığı görülmektedir. *Giyofu* denilen sözde-batılı tarzda ürünler veren bu mimarlara *giyofu mimarları* deniliyordu. Shimizu Kisuke II, Tateshi Seiju ve Tadahiro Hayashi önemli *giyofu* mimarlarıdır. Finn, (1995, 30) *giyofu* mimarlarının ticaret liman kentlerinde öğrendikleri önemli iki dersten bahseder. Bunlar zamanın ruhunun, dönemin çağdaş gelişmelerinin mimarlıkta nasıl ifade edilebileceği ve Batı tarzı kuşaklı pencere, mafsallı kapı ve merdiven gibi öğelerin nasıl yapılacağıydı. *Giyofu* mimarları, *Tsukuji Oteli* ve *Mitsui Bankası* gibi, İngiliz, Hollanda ve İtalyan mimarilerinin elemanlarının kullanıldığı ve yeni yapı programları ile örtüşen fakat geleneksel Japon mimarisinin kiremit çatı ve *karahafu* gibi elemanlarını da içinde barındıran yapılar tasarlamışlardır. Bu yapılarda genellikle ahşap taşıyıcı sistem kullanılmış ve kâgir etkisi verilmek için sıvanarak taş dokusu verilmiştir.

Ahşap karkas taşıyıcı sistem üzerinin sıvanarak taş dokusu verilmesi ve kâgir tuğla yapılar, simetrik cephe ve plan şemaları, geleneksel kiremit çatılar, yapıyı tamamen çevreleyen ya da cephe düzeninde yer alan verandalar, girişi belirleyen portikler Erken Meiji Dönemi yapılarındaki karakteristik özelliklerdir. Ayrıca bu dönem yapılarında, yeniklasikçilik, gotik canlandırmacı üslup, seçmecî üslup ve oryantalizm gibi 19. yüzyılın Batılı üsluplarının etkileri de görülmektedir.

3 TANZİMAT DÖNEMİ VE MİMARİ DEĞİŞİMLER

3.1. 18. Yüzyıl'da Osmanlı İmparatorluğu ve Mimari Gelişmeler

Araştırmacılar tarafından Osmanlı İmparatorluğu'nun dışa açılmaya başladığı dönem olarak kabul edilen 18. yüzyıldan Tanzimat'ın ilanına kadar geçen süre Tanzimat Dönemini anlayabilmek açısından büyük önem taşımaktadır. Bu bölümde 18. yüzyıl Osmanlı Mimarlığı'ndaki değişimler kültürel ve Siyasi gelişmelere paralel olarak incelenmeye çalışılmıştır.

3.1.1. 18. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nda Kültürel ve Siyasi Gelişmeler

Uzun ve köklü bir geçmişi olan Osmanlı İmparatorluğu, kuruluşundan itibaren istikrarlı bir büyüme göstererek dünya tarihindeki sayılı büyük imparatorluklardan önemli biri olmayı başarmıştır. Fakat 17. yüzyıl sonundan itibaren toprak kayıplarıyla zayıflamaya başlayan imparatorluk çağdaşlaşmak için ilk adımları atma ihtiyacı duymaya başlamıştır. Osmanlı Devleti'nin 19. yüzyılda bilinçli bir şekilde çağdaşlaşmaya başlamasından önce ne tür bir yapısı olduğu konusunda tartışmalar devam etmektedir. Tartışmalı tanımlamalar ise, feodal, teokratik veya hem feodal hem de teokratik olarak şekillenir. Niyazi Berkes'e (2002, 24) göre bu tanımlamalar Osmanlı İmparatorluğu'nun geleneğine yabancı ve aykırıdır.

Berkes, Osmanlı İmparatorluğunun idari düzenini gelenek kavramı ve onun getirdiği ilkeler doğrultusunda şu şekilde açıklar:

“Bu ilkeleri kabul eden kişiler için normal ve ideal toplum düzeni, sürekli olarak denge halinde duran toplumdur. Tanrı toplumun bölümlerini ayrı ayrı yerlere koymuş, her birine verdiği görevlerle onları yerlerine yerleştirmiştir. Bu topluma “reaya” yani “sürü” denir. Tanrı'nın seçtiği vekili ya da gölgesi bu sürünün çobanıdır. Hayatın kanunu değişme (“inkılap”) değil, düzen yani “nizam”dır. İdeal olan değişme, evrim veya ilerleme değil, dengedir. Dengenin tecellisi adalettir. Bunlara aykırı olan her şey ihtilaldir, anarşidir; çünkü değişme (inkılap)

bozulmaya ("ihtilal" haline) yol açar. Dengesi bozulan toplumlara kurtuluş yoktur." (Berkes, 2002, 31)

İradesini gelenek ve dinden alan Osmanlı Padişahı, hâkimiyetinin devamı için, reayaya karşı ondan kopuk bir merkezi bürokrasiyi güçlendirmiştir. (Nasır, 1991, 6) Fakat 18. yüzyıl başından 20. yüzyıl başına kadar yaklaşık iki yüzyıl boyunca Osmanlı sisteminin ilkelerinin yavaş yavaş aşındığı görülür. Bu dönemde kudretini tanrıdan alan düzenin yerine gücünü doğadan alan düzen gelirken toplumun dışında ve üzerinde devlet anlayışı yerine sınıflara ve onların arasındaki çatışmalara ve uzlaşmalara dayanan hukuk devleti kavramı gelecek, gelenek kavramı yerine ilerleme kavramı önem kazanacak, toplumu ayakta tutan denge kavramı yerine devrim kavramı gelecek ve böylece toplum içerisindeki sınıflar oldukları yerde sabit kalmaları gerektiği fikrini bırakıp kendilerine toplumda yeni yerler açma çabasına gireceklerdir. (Berkes, 2002, 33)

Osmanlı İmparatorluğu, 18. Yüzyıldan önce siyasi ve askeri gücüne dayanarak Batı ile ilişkilerini sınırlı tutmuştur. Fakat 17. yüzyıl sonundan itibaren toprak kayıplarıyla zayıflamaya başlayan imparatorluk, siyasi güç dengelerinin aleyhinde bozulması nedeniyle Batılı ülkelerle ilişkilerini gözden geçirmek durumunda kalmıştır. 1718 yılında Avusturya İmparatorluğu ile imzalanan Pasarofça anlaşması ile çoktan beri eski Osmanlı örgütlerini yeniden canlandırmayı amaç edinen ıslahat fikri yerine Batı modelini örnek almayı amaçlayan ıslahat fikirlerinin filizlenmeye başladığı görülür. Dönemin padişahı III. Ahmed ve sadrazam Damat İbrahim Paşa, Yirmisekiz Çelebi Mehmet Efendi'yi 1720 yılında elçi olarak Fransa'ya göndermiştir. Bu seyahat ve Yirmisekiz Çelebi Mehmet Efendi'nin gördüklerini, incelediklerini ve izlenimlerini içeren seyahatnamesi Batı ile kültürel alanda gerçekleşen ilk temaslardır. Afifte Batur'a (2005, 25) göre Mehmet Efendi'nin Seyahatnamesi ve dönerken yanında getirdiği dönemin Fransız kaynaklarını içeren malzemeler Osmanlı kültürel yaşamında bir kırılma noktası oluşturmuştur. Çünkü bu gezinin asıl amacı Avrupa'daki gelişmeleri ve yeni askeri teknikleri gözlemlemek ve raporlamaktır.

1718 yılında imzalanan Pasarofça anlaşması ile başlayıp, 1730 yılında Patrona Halil İsyanı ile sona eren 12 yıllık döneme Lale Devri adı verilir. Bu dönem Osmanlı İmparatorluğu'nda savaş yerine barış politikasının hâkim olduğu bir dönemdir. Yirmisekiz Çelebi Mehmet Efendi'nin Fransa seyahatinin yanında bu dönemin en önemli gelişmesi bu seyahatin bir sonucu olarak 1927 yılında İbrahim Müteferrika tarafından matbaanın kurulmasıdır. Öte yandan Lale Devri'nin Osmanlı yüksek yönetici

tabakası açısından önemli bir özelliği, bu kesimin askeri disiplin ve hukuksal sertlikle gazilik ve sofuluğun birlikteliğine dayanan yapıdan uzaklaşması olmuştur. (Berkes, 2002, 33)

Yüksek tabaka, Yirmisekiz Çelebi Mehmet Efendi'nin Paris'ten getirdiği planlara göre yapılan köşklerin lale bahçeleri arasında yeni bir dünyanın güzelliklerini ve zevkini tadarken, kendilerini yeni bir düzen döneminin eşiğinde sanıyorlardı. Öte yandan halktan ayırt edilemez duruma gelmiş yeniçeri askerleri devlet sorunlarını Galata ve İstanbul Kahvehanelerinde ve meyhanelerinde tartışmaya başlamıştı. Avrupa'nın bile yeni bir aşamaya girmek üzere olduğu bu dönemde Osmanlı ülkelerinde ve tabii olarak İstanbul'da yönetici tabaka düzeyinde olduğu kadar artık reayalıktan çıkmış olan halk tabakası arasında da yeni bir düşün ve tartışma havasının başladığını sanabiliriz. İslamlık, Osmanlılık, cihat, savaş ve ahiret dünyalarının dışında yeni, maddi bir dünyanın varlığı duyuluyordu. Bu özellik, ihtiyat ve duraksama karışımı bir hava içinde başlayan ciddi düzeydeki arama ve yoklama girişimlerinin uygulanışının yazgısını da belirleyecekti. (Berkes, 2002, 44)

Osmanlı İmparatorluğu'nun ekonomik faaliyetleri de devletin kontrolü altında yürütülüyordu. Osmanlı tarım sistemi devlete ait toprakların işletilmesi esasına dayanıyordu. Bu sistem merkez yönetimin kontrolündeki loncalar tarafından yürütülüyordu. İç işlerinde bağımsız Loncalar tarafından yürütülen ekonomik etkinlikler 18. yüzyıl sonuna kadar iç pazar ihtiyaçlarını karşılamakla beraber yabancı ülkelere de ihracat yapabilecek konumdaydı. (Önsoy, 1988, 7) Dünya ticaret yollarındaki değişimler ve içte ve dıştaki siyasi gelişmelerle Osmanlı ekonomisi zamanla kötüye gitmeye başlamıştı. Özellikle sanayi devrimini yaşayan İngiltere'nin kendine yeni pazarlar açmak için yaptığı girişimler sonucunda 1838 yılında Osmanlı-İngiliz ticaret anlaşması imzalanmıştır. Daha sonra Fransa ve öteki Avrupa devletleriyle de benzer anlaşmaların imzalanmasına yol açan bu anlaşma kötüye giden Osmanlı ekonomisinin çöküşünün hızlanmasına yol açmıştır. (Yazıcı, 2007, 83)

18. yüzyıl boyunca Osmanlı toplumundaki kültürel değişmelere yol açan etkenler, Avrupa ülkelerinin daimi elçilikleri, bu elçiliklerin ve etraflarının sosyal ve kültürel yaşamları, Batı ile artan ticaret sonucu ithal edilen lüks tüketim mallarının koşullandığı beğeni, Avrupa'ya giden elçilerin sefaretnameleri ve bu gezilerin bir sonucu olan matbaanın açılması olarak sıralanabilir.

3.1.2. 18. Yüzyılda Osmanlı Mimarlığı

17. yüzyıldan itibaren başlayan toprak kayıpları Osmanlı Devleti'nin Avrupa ülkeleri ile olan ilişkilerinde değişikliklere yol açmıştır. Bununla beraber kapitülasyonların da etkisiyle Batı için büyük ve açık bir pazar haline gelen Osmanlı İmparatorluğu'nda Saray ve sarayın çevresinde belirli bir yaşam biçimi ve beğenisi oluşmaya başlamıştır. Ayşe Nasır (1991,13) satın alınan Avrupa mallarının beraberinde yeni estetik ve sanatsal değerlerin de ülkeye ithalinden bahseder. Fakat bu yenilikler mimarlık alanında da bezemeler gibi bütün içerisinde daha kolay etkilenebilecek bölümlerde öncelikle görölmeye başlanmıştır.

Klasik Osmanlı Mimarlığı, 18. yüzyıla gelindiğinde dönemin toplumunun ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik dini ve sosyal içerikli yapı tiplerinden oluşmaktaydı. Ancak III. Ahmed dönemiyle birlikte çeşmeler, köşkler, kasırlar ve bahçelerin de Osmanlı mimarlık repertuarı içine girmeye başladığını görüyoruz. Arel, (1975, 104-106) bu dönemdeki mimari değişimlerin bir iç zorlamadan kaynaklanmadığını, toplumsal değişimlerin paralelinde değil onların içinde yer aldığını onlar tarafından üretildiğini belirtmektedir. Maurice M. Cerasi (2001, 145) ise “anlayışların öğelerin ve heterojen üslupların cesurca birleşmesi yoluyla tipolojik tutuculuğu aşan, eşleşme ve üst üste binme tekniğinin” 18. yüzyılda oldukça yaygınlaşmaya başladığını vurgulamaktadır.

Klasik anlayışın dışına çıkan yeni estetik arayışlarla beraber Batılı üslupların farklı yapı tipleri ve bezeme anlayışlarıyla Osmanlı Mimarisi'nde uygulanması bir sonraki yüzyılda ortaya çıkacak ve önem kazanacak olan yabancı mimarlar tarafından değil de Osmanlı mimarları ve ustaları tarafından gerçekleştirilmiştir. Osmanlı'da mimari etkinlikler Hassa Mimarlar Ocağı tarafından yürütölüyordu. Hassa Mimarlar Ocağı iyi bir teşkilat yapısına sahipti. Bu nedenle dünya literatürüne girmiş birçok yapının üretilmesini sağlamıştır. 18. yüzyılda başlayan değişimlerin birçoğu hassa başmimarı Mehmet Ağa tarafından yürütölmüştür. (Yazıcı, 2007, 2) Mehmed Tahir ve Simyon (Simon) Kalfa bu yüzyılda mimari üretim yapan önemli iki isimdir. (Cerasi, 1999, 210)

Cerasi, (2001, 210) 18. yüzyıl Osmanlı Mimarisinin yaratıcı ve ilerici olduğunu belirtir. Ona göre dönemin Osmanlı mimarları'nın sentez yeteneği en az Mimar Sinan'ın gösterdiği kadardır. Bu dönemde Lale Devri'nin bitkisel bezemeci anlayışı, Rokoko ve Barok üslupları ile Ampir üslubun etkileri görölür.

18. yüzyıl'ın ilk yarısında Lale Devri ruhunun dönemin mimarlığına da yansıdığını görölür. Lale Devri'nin tipik özelliği ise çiçekli bezeme öğesinin kullanılmasıdır. Fakat

Doğan Kuban (2007, 509) bu bezemenin kökeni'nin Avrupa değil, Safevi İran olduğunu öne sürmektedir. Geometrik panolar içinde çiçekler, meyveler, çelenkler ve rozet kompozisyonlarından oluşan Lale devri bezemesinin yoğun olarak kullanıldığı yapılar çeşme ve sebillerdir. Lale Devri ile beraber çeşmeler, sadece su getirmek işlevini aşp, hem yapıyı hem de kenti süsleyen bir kent eşyası konumuna gelmişlerdir. Bu dönemin en önemli yapısı III. Ahmed Çeşmesi ve Sebili'dir:

“Yapının hareketli cephelerinde meyveler, üç boyutlu rozetler, mukarnas şeritleri ve küçük sütunçeler kullanılmıştır. Yapının planı bir karenin köşelerinin pahlanmasıyla oluşturulmuştur. Bütün kenarlarına birer çeşme yerleştirilmiştir. Böylece etrafında dolaşılıp, her yönden algılanmasının yanında çevresini de tanımlar hale gelmiştir. Yapıyı kavrayan çok geniş bir saçağa sahiptir. Beyaz kırmızı almasığı kemer taşlarıyla vurgulanmış kemerler içinde ve çevresinde bitkisel kompozisyonlar ve yazı bantları yer alır. Saçak altı frizlerin de ise akant sıraları ve S ve C kıvrımları kullanılmıştır.” (Kuban, 2007, 510)

Lale Devri Çeşmeleri büyük çoğunlukla kübik birer kütle olarak tasarlanıyor ve dört yanından algılanmaya olanak verecek şekilde konumlandırılıyordu. Bu çeşmelerinin panoları, *“alçak kabartma olarak yontulmuş bitkisel yüzey süslemeleri, küçük yay parçalarıyla yapılmış süs kemerleri, çiçekli vazolar, meyve dolu kâseler, geometrik motiflerle süslü ince şeritler ve yazı şeritlerinden oluşmaktadır”.* (Kuban, 2007, 511)

Şekil 3. 1 : III. Ahmed çeşmesi (Kuban, 2007)

18. yüzyılda, Mehmet Çelebi'nin Fransa sarayı ve saray yaşamı hakkındaki Zeynep Çelik'in (1998, 25) masalsi olarak nitelendirdiği anlatımlar sonucunda Osmanlı sarayı ve

çevresi Sadabad Sarayı gibi Batı tarzında saray ve bahçe düzenlemeleri gerçekleştirmeye başlamışlardır. Fakat bu dönem yapılan saraylar 1730'lardaki ayaklanmalarda yok edilmiştir. Kuban'a (2007, 514) göre Sadabad Sarayı ve Damat İbrahim Paşa Darülhadişi İstanbul'un ilk kentsel tasarım uygulamalarıdır ve dönemin mimarlığına getirdikleri dil Osmanlı Baroğu olarak devam etmiştir.

1740 yılından sonra Lale Devri bezemesinin yerini Rokoko ve Barok üsluplar almıştır. Önce Saray'da başlamış olan denemeler sırasıyla İstanbul'da ve büyük kent merkezlerinde yaygınlaşmaya başlamıştır. Eğrisel biçimler, büyük içbükey profiller, zengin silme takımları ve kemer biçimleri ile ikili üçlü sütun gruplarını Osmanlı Rokoko ve Baroğunun karakteristik özellikleridir. Keskin geometrik çizgili klasik üslubun yerine eğrilerin neşeli ve daha dinamik hareketlerinden oluşan yeni üslup artarak daha çok kullanılmaya başlamış ve İstanbul mimarisinin görünümünü beş on yılda değiştirmiştir. (Kuban, 2007, 518) Bu dönemin en önemli yapılarından biri I. Mahmut döneminde inşası gerçekleştirilen Nuruosmaniye Külliyesi'dir.

Nuruosmaniye Külliyesi'nin yapımına 1748 yılında başlanmış ve 1756 yılında tamamlanmıştır. Yapının mimarı Simon kalfadır. Nuruosmaniye, set üzerine yapılmış eliptik bir avlu ile tek kubbeli ana yapıdan ibarettir. Kubbesi kare planındaki dört beden duvarı üzerine yapılan dört büyük kemere pandantifler yardımıyla oturur. Caminin avlusu klasik dönem plan şemalarından bütünüyle farklı olarak eliptik planlı kurgulanmıştır. Mihrap bölümünün üstü yarım kubbe ile örtülü, bir kilise absidi gibi dışarıya taşkın ve yarım daire şeklindedir. (Yetkin, 1970, 210)

Şekil 3. 2 : Nuruosmaniye Camii (Kuban, 2007)

Cerasi (1999, 212-213) Nuruosmaniye Külliyesi'nin *“daha önceki denemelerin, geleneksel ya da dışsal katkıların on sekizinci yüzyıldaki sentezinin doruk noktasını”* oluşturduğunu belirtir.

18. yüzyıl, Osmanlı Devleti'nin, askeri, teknolojik ve ekonomik alandaki geri kalmışlığını ve buna bağlı sorunları algıladığı ve bunlara kendi sisteminin içinden veya dışından çözümler üretmeye çalıştığı bir dönem olmuştur. Bu denemelerin mimari üretime de Lale Devri, Osmanlı Baroğu ve Çeşmeler ve Saraylar gibi kentsel uygulamalar olarak yansıdığını görüyoruz. Edhem Eldem, (1999, 197) 18. yüzyılı Batılılaşma sürecinin başlangıcı değil alt yapısının hazırlandığı, sorunların teşhis edildiği bir dönem olarak tanımlanır. Bu yüzyılda tanımlanan problemlerin ve üretilen çözümlerin gerçek bir değişim içermeye başlaması Tanzimat dönemine tarihlenmektedir.

3.2. Tanzimat Fermanı ve Dönemin Siyasi Ortamı

17. yüzyıldan itibaren başlayan toprak kayıpları Osmanlı Devleti'nin hâkimiyetini sarsmış, üstünlük fikrini büyük ölçüde yitirmesine ve Batılılaşma hareketlerinin başlamasına neden olmuştur.

19. yüzyılın ilk çeyreğinde gerek siyasi gerekse idari açıdan zor bir dönem yaşanmıştır. Bu dönemde tahtta bulunan II. Mahmud (1808-1839) bir çok önemli değişimi gerçekleştirmiştir. II. Mahmud, 1826 yılında yeniçerileri ortadan kaldırıp Asakir-i Mansure-i Muhammediye adıyla yeni bir ordu kurmuştur. Daha sonra din ve devlet kurumlarını birbirinden ayırabilmek için Meclis-i Vükela'yı (bakanlar kurulu) kurmuştur. 1834 yılından itibaren Avrupa başkentlerine yeniden sürekli elçilikler atanmış ve diplomatların yabancı dil öğrenebilmeleri için 1834 yılında Tercüme Odası kurulmuştur. (Tuncer, 2000, 42) Bürokratik ve idari değişimlerin yanında, kamu yararı için de birçok kurum ve askeri yapının da inşası bu dönemde yapılmıştır. Gözde Çelik (2008, 9) II. Mahmud dönemini İstanbul'un büyük Osmanlı geçmişinin fiziksel yapısına sahip olduğu son yıllar olarak tanımlamaktadır.

Tanzimat fikrinin gelişmesinde öncü olan Mustafa Reşit Paşa II. Mahmud Dönemi'nde Paris ve Londra'da büyükelçi olarak görev yapmıştır. Reşit Paşa yurtdışında bulunduğu yıllar boyunca çok defa II. Mahmud'a kapsamlı ve programlı değişiklikler yapılmasını öneren raporlar göndermiştir. (Sakaoğlu, 1993, 206) 1837 yılında hariciye nazırı olarak İstanbul'a gelince de çeşitli komisyonlar kurarak fikirlerini geliştirmiştir.

Mustafa Reşit Paşa'nın 1837 yılından Tanzimat'ın ilanına giden sürecini Necdet Sakaoğlu (1993, 206-207) *"Meclis-i Vala-yı Ahkam-ı Adliye, Dar-ı Şûra-yı Babialî adlı Batı örneği ilk yönetim ve yargı kurullarını oluşturdu. Tanzimat-ı Hayriye deyimi de önce bu yenilikler için kullanıldı. Reşid Paşa, geleneksel bazı kurumların korunması ve şeriata ilişilmemesi koşulu ile keyfi ve müstebit mutlakiyeti, bir ölçüde kırmak, parlamenter sisteme geçiş sürecinin ilk evresini başlatmak, böylece Avrupalı devletlerin desteğini sağlamak düşüncesindeydi. Temel yaklaşımı ise toplumun, Doğu uygarlığından Batı uygarlığına geçişini hazırlamaktı."* olarak aktarır.

1839 yılında Mustafa Reşit Paşa, II. Mahmud'dan sonra tahta geçen Abdülmecid'e (1838-1861) tüm karşı çıkışlara rağmen fikirlerini kabul ettirerek Tanzimat Fermanı'nı hazırlamaya başlamıştır.

Tanzimat Dönemi'nin çok sade ve anlaşılır bir dille kaleme alınan ve 3 Kasım 1839'da Topkapı Sarayı'nın Gülhane önündeki bahçede okunan Gülhane Hatt-ı Hümayunu ile başladığı kabul edilir. Dönemin bitişiyle ilgili farklı görüşler olsa da genellikle kabul gören tarih Kanun-ı Esasi'nin ilan edildiği 1876 yılıdır. (Çelik, 2008, 10) Gülhane Hatt-ı Hümayunu "düzene koyma, yeniden düzenlemeler" anlamına gelen Arapça tanzim kelimesinin çoğulu Tanzimat terimi ile de anılır. Kelimenin etimolojisinden de anlaşılacağı gibi dönem Osmanlı İmparatorluğu'nun idari, siyasi ve askeri alanlarda geliştirdiği kendine has kurumların yerine yeni bir düzen getirmeyi hedeflemiştir. Tanzimat Fermanı Gülhane'de okunması ve resmi gazete Takvim-i Vekayi'de yayınlanmasından bir hafta sonra diğer şehirlerde de okunmaya başlanmıştır. (İnalçık, 2006, 127)

Tanzimat Fermanı'nı, ülke genelinde olduğu kadar Avrupa'da da yankı uyandırmıştır. Necdet Sakaoğlu'nun (1993, 207) aktardığı şekliyle Ferman'ın ilan L'univers'de *"Bu gerçekten coşkulu, aşırı heyecan uyandıran büyük bir törendi. Çünkü büyük bir ulusun yeniden hayat bulacağı ilan ediliyordu."* cümleleriyle haber yapılmıştır

Tanzimat Fermanı'nda önem taşıyan maddeler, bütün uyrukların can, mal ve namus güvenliğinin sağlanması, yargılamaların açık ve kurallara göre yapılması, iltizam sistemi yerine düzenli ve sabit bir vergi sistemi getirilmesi, düzenli bir askere alma sistemi kurulması için hizmet süresinin yaşam boyundan dört-beş yıla indirilmesi konusunda çıkarılanlardır. (Çelik, 2008, 11)

3.3. Tanzimat Dönemi'nde Osmanlı Mimarlığı

1838 yılında imzalanan Osmanlı – İngiliz ticaret antlaşmasının ve hemen ardından ilan edilen Tanzimat Fermanı'nın etkileriyle Osmanlı kent yapısında da önemli dönüşümler meydana gelmiştir. 18. yüzyıldan itibaren cereyan eden olayların bir sonucu niteliğindeki Tanzimat Fermanı Osmanlı idari sisteminde kurumsal değişiklikler öneriyordu. Bu değişikliklerle beraber benimsenen yeni ekonomik ilişkiler ve yönetim biçimi ise yeni kent merkezleri, altyapı ve kurumlar gerektiriyordu.

Değişen ve gelişen bürokratik yapısı nedeniyle Tanzimat Dönemi boyunca yeni kurumlar ortaya çıkmıştır. Bu dönem çeşitli nezaretler ve meclisler kurulmuş veya daha önce kurulan nezaretlerde görev ve isim değişikliği yapılmış, bazı nezaretler dönem dönem diğer nezaretlerle birleştirilmiş ya da tamamen kapatılmıştır. (Çelik, 2008, 45) İlhan Tekeli, (1998, 2) Tanzimat Dönemi'nde değişen idari yapının bürokrasinin işleyişi sağlayacak yeni kamusal alanları kent bünyesine dâhil ettiğini aktarır. Yeni oluşan kamusal alanda yer alan yapı tipleri, sosyo-ekonomik değişimle ortaya çıkan bankalar, sigorta şirketleri, iş hanları ve oteller ve değişen ulaştırma ve haberleşme sistemine hizmet edecek liman, rıhtım, antrepo ve posta binaları olarak sıralanabilir. (Tekeli, 1998,2) Cengiz Can, (2000, 131) Tanzimat fikrinin başka bir yansıması olarak bireysel sermaye birikimi ve özel yapı üretiminin desteklendiğini belirtmektedir.

Tanzimat Fermanı'nın akabinde çıkarılan nizamnamelerle Avrupa şehirciliğinin ilkelerinden biri olan yeni yapılan yapıları geri çekerek sokakları genişletmek gibi bazı temel kararlar alınmaya ve uygulanmaya başlanır. (Yerasimos 365) Böylece Avrupa kentlerinin şehircilik anlayışına göre çıkarılan nizamnamelerdeki kararlar doğrultusunda parselleme uygulamaları yapılarak kentler yavaş yavaş değiştirilmeye başlandı. Böylece, kâgir yapı yapımının da yaygınlaştırılmasıyla beraber ahşap İstanbul mahallelerinin büyük problemi olan yangınlardan korunma sağlanması hedeflenmiştir. (Can, 2000, 131) Tanzimat'ın kent reformuna ilişkin bu gelişmelerini Cerasi (2006, 152) şu şekilde aktarır:

“Kentin geniş bir bölgesini etkileyen büyük 1848 ve 1863 yangınlarından sonra, yeni imar yönetmelikleri ile aşama aşama asgari sokak genişlikleri arttırıldı ve yangından zarar görmüş ahşap evlerin yerine yeni taş ve tuğla binalar yapılması hakkında yönetmelikler çıkarıldı. Parsel bölünmesi ve düzenlemesiyle ilgili temel yönetmelik 1863 yangınlarından sonra çıktı. Yönetmelik, yeni blokların geometrik açıdan düzgün biçimde düzenlenmesine ilişkin normlar içeriyordu.”

Tanzimat döneminde kurulan şehremaneti (belediye) şehircilik açısından ve mimari üretimi etkilemesi açısından önemli bir girişim olmuştur. 1857 yılında pilot uygulama için seçilen Beyoğlu'nda Altıncı Daire Belediyesi kurulmuştur. 1870 yılında Altıncı Daire Belediyesi tarafından Taksim Kışlası'nın kuzeyinde yapılan park düzenlemesi kamu yararına kurulan ilk park alanıdır. Hemen sonra ise 1871 yılında Tepebaşı'nda bir park düzenlemesi yapılmıştır. (Cezar, 1995, 141)

Tanzimat Dönemi'nde oldukça fazla sayıda çıkarılan yönetmeliklere rağmen toplu bir dönüşüm planı yapılmamıştır. (Cerasi, 2006,152) Bu dönemde kentsel boyuttaki temel dönüşümleri, var olan sokakların genişletilmesi, kâgir yapı tekniğinin kullanılmaya başlanması, önemli anıtların etrafında kent meydanları oluşturulması ve park düzenlemeleri yapılması olarak sıralayabiliriz.

Tanzimat Dönemi'nin yapılarındaki değişimler ise yapıların malzemesi, yapım tekniği ve işlevinde görülmektedir. Yeni yapı tipleri ortaya çıkmıştır. Ahşap taşıyıcı sistemin yerini taş ve tuğladan yapılan kâgir taşıyıcı sistem almıştır. Bu dönem yapılarındaki ortak özellikler ise Cengiz Can (2000, 136) tarafından prizmatik kütleli tasarım, farklı derinlikteki cephelerde aksiyal simetrik cephe kuruluşları ve öne çıkarılan orta aks ile oluşturulan üçlü giriş kompozisyon olarak tanımlanmaktadır.

3.3.1. Tanzimat Dönemi'nde Faaliyet Gösteren Mimarlar

Osmanlı İmparatorluğu'nda mimari etkinlikler Hassa Mimarlar Ocağı tarafından yürütülüyordu. 19. yüzyıl'ın başından itibaren değişen devlet yapılanmasına uygun olarak Hassa Mimarlar Ocağı'nda da yeniden yapılanmalar olmuştur. 1831 yılında Ebniye-i Hassa Müdürlüğü kurulduktan sonra bu kurumun içinde çalışanlar ağırlıklı olarak Müslüman Osmanlı mimarları olmuştur. Bu dönem de Ebniye İdaresinde görevlendirilen Osmanlı mimarları daha çok yapıları uygulama aşamasında onaylayan denetleyen devlet memurları olarak görevlendirilmiştir. (Yazıcı, 2007, 125) Ebineye idaresinden bazı isimler yapı üretimi de yapmıştır. Mesela, 1825 yılında Hassa Mimarlar Ocağı'nda Başmimarlık görevine atanan Seyyid Abdüllahim Efendi Tanzimat Dönemi'nde Ebiniye-i Hassa müdürlüğü görevine getirilmiş, 1834 – 1840 yılları arasında inşa edilen ve 1864 yılında yanan Eski Çırağan Sarayı'nın da mimarlığını yapmıştır. (Yazıcı, 2007,129)

Tanzimat döneminde bağımsız mimarlık ofisleri açılmaya başlamıştır. Gayrimüslim, Yabancı ve Levanten müteahhit, mimar ve kalfalar tarafından yapılandırılan bu ofislerde

ve bağımsız mimarlık faaliyetlerinde Müslüman Osmanlı mimarların yer almadığı görülür. (Yazıcı, 2007, 125) Bu dönem de öne çıkan bağımsız mimarlar Balyanlar, Stefan Kalfa, Gaspore ve Giuseppe Fossati, William James Smith, Giovanni Battista Barborini, A. Bourgeois olarak sıralanabilir.

3.3.1.1. Garabet Balyan

Gayrimüslim Osmanlı mimarlarından olan Balyan Ailesi, 19. yüzyıl Osmanlı mimarisinde önemli bir yere sahiptir. Beş kuşak boyunca birlikte çalışarak ve birbirlerini izleyerek özellikle İstanbul'da birçok yapıya mimarlık yapmışlardır. Osmanlı yönetici sınıfına olan yakınlıkları ve dönemin değişen şartlarına uyum sağlama becerileri sayesinde yeni yapı anlayışında önemli eserler ortaya koyabilmişlerdir. Balyan ailesinin Tanzimat Dönemi'nde öne çıkan ismi Garabet Balyan (1800, 1866) Kirkor Balyan'ın oğludur. Dönemin padişahı Abdülmecid'in kızları için 1856-1860 yılları arasında inşa edilen Fındıklı'da ki Cemile ve Münire Sultan saraylarını inşa etmiştir. En önemli yapısı 1856 yılında tamamlanan Dolmabahçe Sarayı'dır. Oğlu Nikoğos Balyan'nın da katkıda bulunduğu saray dönemin en pahalı yapısı olarak nitelendirilmektedir. (Yazıcı, 2007, 154)

3.3.1.2. Stefan Kalfa

Stefan Kalfa (1824, 1891), Tanzimat dönemi mimarlık ortamında adı sık geçen gayrimüslim Osmanlı mimarlarından biridir. Abdülmecid döneminde saray hizmetinde çalışmıştır. 1839 yılında Bab-ı Ali binasının yeniden inşasını üstlenmiştir. Stefan Kalfa daha önce ahşap ve kâgir olarak inşa edilen yapıyı yangınlardan korumak amacıyla tamamen kâgir taşıyıcı sistem ile tasarlamış ve yapımını gerçekleştirmiştir. (Yazıcı, 2007, 171) Boğaziçi'nin ilk kâgir ve yeni üslupta inşa edilen yapısı olan Beykoz Kasrı'nın da mimarıdır.

3.3.1.3. Gaspore Fossati

İsviçreli mimar bir aileye mensup Gaspore Fossati (1809, 1883) mimarlık eğitimini Milano'da Brera Akademisi'nde tamamlamıştır. Tanzimat Döneminin diplomalı ve büro sahibi ilk mimarıdır. (Yazıcı, 2007, 209) Rus çarlığı tarafından İstanbul'daki Rus Elçilik Binasının yapımı için görevlendirilmiştir. Bu sayede 1837 yılında İstanbul'a gelen Gaspore Fossati, 1858 yılına kadar burada kalmış ve birçok yapı inşa etmiştir. (Yazıcı, 2007, 208) 1839–1849 yılları arasında tamamlanan Rus elçilik binası gerek konumu ve boyutları gerekse mimari üslubu ve malzeme kullanımıyla Tanzimat Dönemi'nde inşa

edilen yapılar arasında önemli bir yere sahiptir. Neoklasik üsluptaki saray büyük bir bahçe içinde konumlanmıştır.

Beyazıt'ta Harbiye nezareti'nin bahçesinde bulunan Seraskerlik Hastanesi'nin de yapımı Gaspere Fossati tarafından gerçekleştirilmiştir. 1841 yılında inşa edilen yapı 1850'lerde yıkılmıştır. Yapı ancak eldeki fotoğraflardan tanımlanabilmektedir.

Fossati'nin İstanbul'da inşa edilmiş en önemli yapısı bugün mevcut olmayan Sultanahmet'teki Darülfunun binasıdır. Kasım 1846'da inşaatına başlanan yapı 6 Mart 1865 tarihinde tamamlanmıştır.

1846–1848 yılları arasında inşa edilen Hazine-i Evrak Binası da Gaspere Fossati'nin eseridir. Devlete ait önemli evrakların Avrupada'ki gibi korunup saklanması için yapılmış olan yapı Tanzimat Dönemi yapıları içinde işleviyle öncü bir örnektir. (Yazıcı, 2007, 213)

3.3.1.4. William James Smith

Tanzimat Dönemi'nde İstanbul'da faaliyet gösteren mimarlardan biri de İngiliz William James Smith'dir. İngiliz elçilik binasının mimarı olarak 1843 yılında geldiği İstanbul'da 1853 yılına kadar kalmıştır. Bu süre zarfında Osmanlı Devleti için de birçok yapının tasarımını üstlenmiştir. Önemli yapıları İngiliz Elçilik binası, İstanbul'un ilk kâgir konak yapısı olan Sadrazam İbrahim Ethem Paşa konağı, .günümüzde Taşkıışla olarak bilinen Mecidiye Kışlası, Dolmabahçe Sarayı içinde yer alan Alay Köşkü ve Tophane Kasrı olarak sayılabilir.

Smith, İngiliz Elçilik Binası'nın tasarımını 1842 yılında İngiltere'de mimar Charles Barry ile birlikte yapmış ve 1843'de yapının inşasına başlamak için İstanbul'a gelmiştir. Elçilik Binası İtalyan Rönesans saraylarını anımsatan üç katlı neoklasik tarzda tasarlanmıştır. (Yazıcı, 2007, 228)

Mecidiye Kışlası, Smith'in Osmanlı Devleti için yaptığı yapılar içinde önemli bir örnektir. Tasarımını Smith'in kendisinin yaptığı yapı Stefan Kalfa'nın yönetiminde inşa edilmiştir. (Yazıcı, 2007,231) Mekteb-i Tıbbiye olarak yapımına başlanan bina daha sonra kışlaya çevrilmiştir. Neoklasik tarzdaki yapı, açık orta avlu etrafında gelişen dikdörtgen plan şemasına sahiptir. İki katlı yapının dört köşesinde üç katlı kuleler şeklinde birimler yer alır.

Smith'in diğer bir önemli yapısı da Tophane Kasrı'dır. Tasarımı Smith'e ait olan yapı Vasil Kalfa tarafından inşa edilmiştir. (Yazıcı, 2007, 233) Süsleme detaylarında Dolmabahçe'deki Alay Köşkü ile benzerlik göstermektedir.

3.3.1.5. Giovanni Battista Barborini

İstanbul'da büro hizmeti veren mimarlardan biri de İtalyan asıllı mimar Giovanni Battista Barborini'dir. (1820, 1891) Eğitimini İtalya'da tamamladıktan sonra 1849 yılında İstanbul'a gelmiş ve 1887 yılında ayrılana kadar mimarlık hizmeti vermiştir. Barborini'nin İstanbul'da bilinen ilk çalışması 1856 yılında gerçekleştirdiği Hollanda Elçilik Binası'dır.

Gaspere Fossati tarafından tasarlanan ve 1865 yılında tamamlanan Darülfünun, Maliye Nezareti'ne tahsis edilmişti. Bunu üzerine aynı yılda II. Darülfünun yapısının inşaatına başlanmıştır. Çemberlitaş'ta II. Mahmud Türbesi yanında konumlanan yapı Barborini tarafından tasarlanmış ve mühendis Ali Vasfi tarafından yapımı gerçekleştirilmiştir. Cephe düzenlemeleri ve kütle etkisiyle Tanzimat Dönemi mimarlığının günümüze ulaşabilmiş özgün örneklerindendir. (Çelik, 2008) Fakat yapının iç mimarisi büyük tahribata ve değişikliklere uğradığı ve günümüzde Basın Müzesi olarak kullanıldığı için plan şemasında aynı özgünlüğü koruyamamıştır.

İstanbul'da Belediye binası olarak tasarlanan ve uygulana ilk örnek olan Şişhane'deki Beyoğlu Altıncı Daire Binası da Barborini'ye aittir. Yapı yükseltilmiş merdivenlerle ulaşılan bir platformda yer alır. Üç katlı olan yapının cephesinde orta aks ana küttleden öne çekilmiş ve iki yanı pencerelerle belirginleştirilmiştir.

3.3.1.6. A. Bourgeois

Fransız Mimar Bourgeois (1821, 1884) 19. yüzyıl'ın ikinci yarısında İstanbul'da faaliyet göstermiş yabancı mimarlardan biridir. Ön adı ve eğitimiyle ilgili net bilgiler mevcut değildir. Fakat Nurcan Yazıcı, (2007, 272) Zeynep Çelik'in mimarın tam adını kaynak göstermeden "*Marie Auguste Antoine Bourgeois*" olarak kullandığını aktarmakta ve bu tam isim doğru ise onun Beaux-Arts eğitilmiş bir mimar olduğunu belirtmektedir.

Bourgeois, 1863 yılında Osmanlı ekonomisinin sorunlarını tespit etmek ve onlar çözüm aramak amacıyla düzenlenen ve Sultanahmet Meydanı'nda açılan *Sergi-i umumi-i Osmani* binasının mimarıdır. Sergi Binası 1865 yılına kadar kullanılmış daha sonra yıkılmıştır.

Bourgeois, Harbiye Nezareti'nin anıtsal giriş kapısı ve iki yanındaki ikiz köşklerin de mimarıdır. Dönemin konut olarak yapılmış önemli ve büyük örneklerinden biri olan ve 1868 yılında yapımı tamamlanan Beyazıt'taki Fuat Paşa Konağı'nın da mimarıdır. Yazıcı, (2007, 274) yapının konut olarak tasarlanmasına rağmen Maliye Nezareti olarak kullanıldığını belirterek yapıyı "*Devrinin en büyük kâgir konağı olan bu yapı, konut*

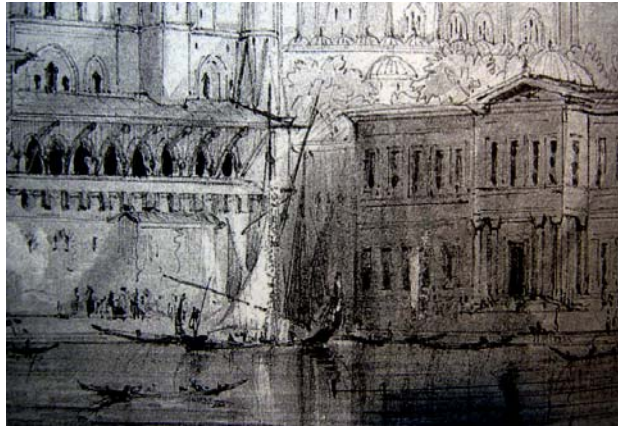
olarak tasarlanmış olmasına rağmen, dönemi yönetim binalarıyla da plan ve uygulamada benzerlikler göstermektedir.” şeklinde tanımlamaktadır.

3.3.2. Tanzimat Döneminde Yapılar

Osmanlı idari sisteminde kurumsal değişiklikler getiren Tanzimat Fermanı ile benimsenen yeni ekonomik ilişkiler ve yönetim biçimi, yeni kent merkezleri, altyapı ve kurumlar gerektiriyordu. Değiştirilecek olan idari yapının bürokrasisinin işleyişini sağlayacak yeni kamusal alanlar ortaya çıktı. Bu kamusal alanlarda yer alan yapı tipleri, bankalar, sigorta şirketleri, iş hanları ve oteller ve değişen ulaştırma ve haberleşme sistemine hizmet edecek liman, rıhtım, antrepo ve posta binaları olarak sıralanabilir. Bunlara ek olarak Tanzimat Dönemi’nde askeri, idari ve eğitim yapıları ile hastanelerin de inşa edildiğini görüyoruz. Oldukça fazla yapı üretiminin olduğu bu dönem içerisinde Meiji Dönemi ile karşılaştırma yapabilmek için erken dönem Tanzimat yapıları incelendi.

3.3.2.1. Limon İskeleyi Karakolu

1843 yılında inşa edilen Eminönü’nde Yeni Cami sahilinde yer almaktaydı. Bellinzona Arşivi’nde bulunan, Fossati’ye ait suluboya tekniğinde renklendirilmiş bir resimde betimlenmesinden dolayı yapının mimarının G. Fossati olduğu düşünülmektedir. Ayrıca Thomas Allom’un Haliç’i konu edinen bir gravüründe kompozisyonun merkezine kuvvetli bir ışık vurgusuyla yerleştirdiğini görmekteyiz. Cengiz Can, (2008, 106) yapının yapımından 20–25 yıl sonraya ait fotoğraflarda görülmediğini vurgulayıp, muhtemelen Galata Köprüsü’nün inşası sırasında köprü ayaklarını engellediği için yıkıldığını düşünmektedir.

Şekil 3. 3 : G.Fossati’nin Limon İskeleyi Karakolu’nu gösteren resmi, Bellinzona C. Arşivi. (Can, 2008)

Limon İskelesi Karakolu neoklasik üslupta iki katlı olarak inşa edilmiştir. Yapı tuğla yığma sisteminde yapılmıştır. Eldeki belgelere bakarak kubbe ve minarelerden oluşan kent silueti ve sınırlı ölçülere sahip ahşap yapılardan oluşan geleneksel kent dokusu içerisinde büyük ölçüleri, prizmatik kütle etkisi ve farklı üslubuyla dikkat çektiğini söyleyebiliriz.

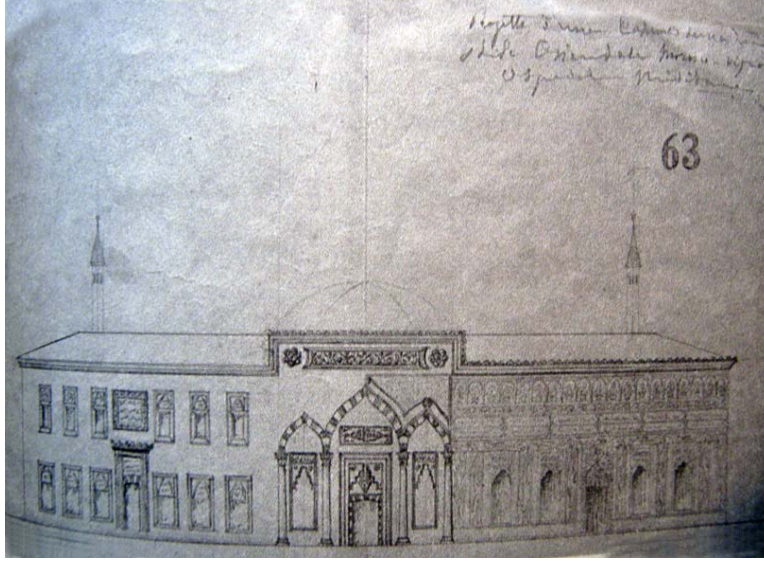
Şekil 3. 4: T. Allom'un Tarihi Yarımada'yı gösteren gravüründe Limon İskelesi Karakolu.(Can, 2008)

3.3.2.2. Bab-ı Seraskerat Hastanesi

1841 yılında tasarlanan yapı, Beyazıt'ta Eski Saray alanı içinde o yıllarda Bab-ı Seraskerat olarak kullanılan alanda, eski saray dairelerinin yerinde inşa edilmiştir. Cengiz Can, (2008, 103) Bekirağa Bölüğü olarak da ünlenmiş bu yapının 1841 yılında önce yine Fossati tarafından gerçekleştirilmiş fakat Osmanlı Yönetimi tarafından kabul edilmemiş bir tasarımı ortaya çıkarmıştır. Fossati'nin el yazısıyla *Progetto d'una Caserma Turca in Stile Orientale Ospedale Militare*, "Doğu Stilinde bir Türk Kışla Binası Askeri Hastane" olarak adlandırılmış tasarımı şöyle betimlemektedir:

"Eksenel simetrik cephe düzenlemesinin elemanları – taçkapı içindeki üç kemerin sivriltilmişliğini göz ardı edersek- tamamen Osmanlıdır. Cephenin sol tarafı klasik Osmanlı cami mimarlığından alınmıştır. Alternatif bir cephe önerisi

gösteren sağ taraf, Lale Devri meydan çeşmelerinden alınmıştır. Tasarım dönemin tüm karakteristik tezyinatını içerir. Giriş ekseninde yapının merkezinde küçük bir kubbe ve çatıda yine simetrik konumlandırılmış ve minare formunu çağrıştıracak şekilde yükseltilmiş iki baca yer alıyor.” (Can, 2008, 103)

Şekil 3. 5 : Bab-ı Seraskerat Hastanesi'nin reddedilen tasarımı, Bellinzona C. Arşivi.(Can, 2008)

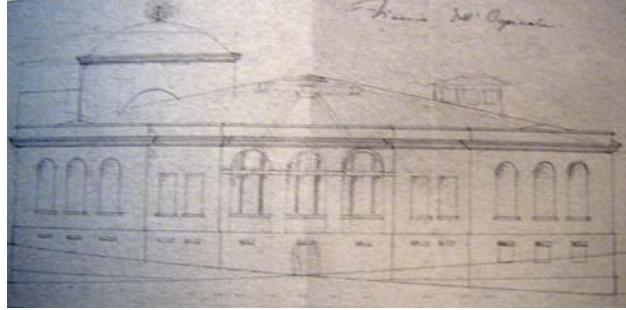
250 yataklı hastane olarak tasarlanan yapı, yapımından hemen sonra kışla olarak kullanılmaya başlamıştır. İstibdat Dönemi'nde ise askeri tutukevi olarak değerlendirilmiştir. Günümüzde de İstanbul Üniversitesi Siyasi Bilimler Fakültesi olarak kullanılmaktadır. Yapı, geçirdiği geniş kapsamlı müdahaleler ve ilavelerle özgünlüğünü büyük ölçüde yitirmiştir.

Tuğla yığma tekniğinde inşa edilen yapı köşelerinde kademeli çıkmaları olan dikdörtgen planlı bir tabana oturmaktadır. En geniş yerinde 40 metreye 98 metre ölçülerindedir. Boyutları nedeniyle Tarihi Yarımada silüetinde etkileyici bir yer almaktadır. Eğimli bir arazide yer aldığından bahçe cephesi bir, Boğaz'a doğru bakan Haliç cephesi ise iki katlıdır. Fotoğraflardan ve çizimlerden yapının karşılıklı iki cephesinde sütunlarla taşıtılan alınlıklı giriş saçakları olduğu anlaşılmaktadır. Cengiz Can, (2008,105) yapının orta sofası üzerinde bulunan çatı fenerini ve kolonlarla ayrılan sofasını karakteristik bulmaktadır.

Bab-ı Seraskerat Hastanesi'nin bir diğer önemli özelliği de Osmanlı'nın mimarlık eğitimi görmüş bir mimara yaptırdığı ilk yapı olmasıdır.

Şekil 3. 6 : Bab-ı Seraskerarat Hastanesi, Sedad Hakkı Eldem, İstanbul Anıları.

Şekil 3. 7 : Bab-ı Seraskerarat Hastanesi, Cephe Eskizi, Fossati, Bellinzona C. Arşivi.
(Can, 2000)

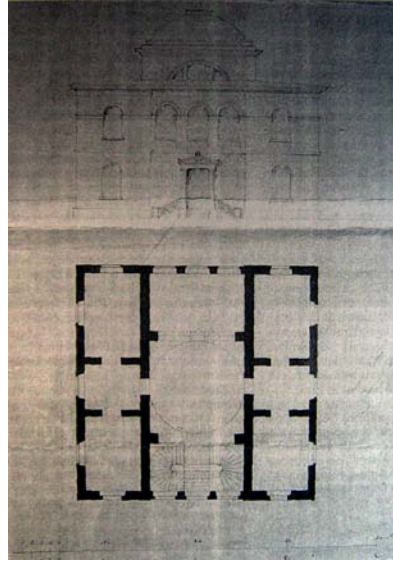
Şekil 3. 8 : Bab-ı Seraskerarat Hastanesi, Fossati, Bellinzona C. Arşivi.
(Can, 2000)

3.3.2.3. Hazine-i Evrak Binası

1846–1848 yılları arasında inşa edilen yapı Babıâli kompleksi içinde, Alay Köşkü'nün karşısında, Paşa Kapısı'ndan girilince sağda yer alır. Devlete ait önemli evrakların Avrupada'ki gibi korunup saklanması için yapılmış olan yapı Tanzimat Dönemi yapıları içinde işleviyle öncü bir örnektir. (Yazıcı, 2007, 213) Belgelerin bozulmadan saklanması amacıyla kütüphane şeklinde, kâgir, özel bir bina yapılması gerekliliği ortaya çıkmıştır. Yapının tasarımı Darülfünun yapısının da mimarı olan Gaspere Fossati tarafından yapılmıştır.

Taşıyıcı duvarları kağir olan yapının kat döşemeleri ve merdivenleri İstanbul Tersanesinde üretilmiş demir malzemeden yapılmıştır. (Tanyeli, 1993, 522) Hazine-i Evrak Binası orta akslarına göre simetrik düzenlenmiş 19.5 x 23 metre boyutlarında boyuna gelişmiş dikdörtgen planlı bir yapıdır. (Çelik, 2008, 94) Giriş kuzeybatıya bakan kısa cepheden verilmiştir. Girişte iki yanında Dorik sütunlarla taşınan üçgen alınlıklı bir sundurma yer alır. Giriş Cephesinde birinci katta sundurmanın üzerine gelen bölümde üç adet yuvarlak kemerli pencere vardır. Giriş aksının yanlarındaki bir miktar geride kalan bölümde de birer adet yuvarlak pencere yerleştirilmiştir. Yapının merkezindeki kasnakla yükseltilmiş bir kubbe yer alır.

Tanyeli'ye (1993, 522) göre Hazine-i Evrak Binası İstanbul'daki ender Palladyen tasarımlardan biri olarak nitelenebilir.

Şekil 3. 9 : Hazine-i Evrak Binası'nın Fossati'ye ait plan ve cephe çizimi (Çelik, 2008)

Şekil 3. 10 : Hazine-i Evrak Binası, 1870-1910 yılları arasından fotoğraf (Eldem, 1979)

Şekil 3. 11 : Hazine-i Evrak Binası (Çelik, 2008)

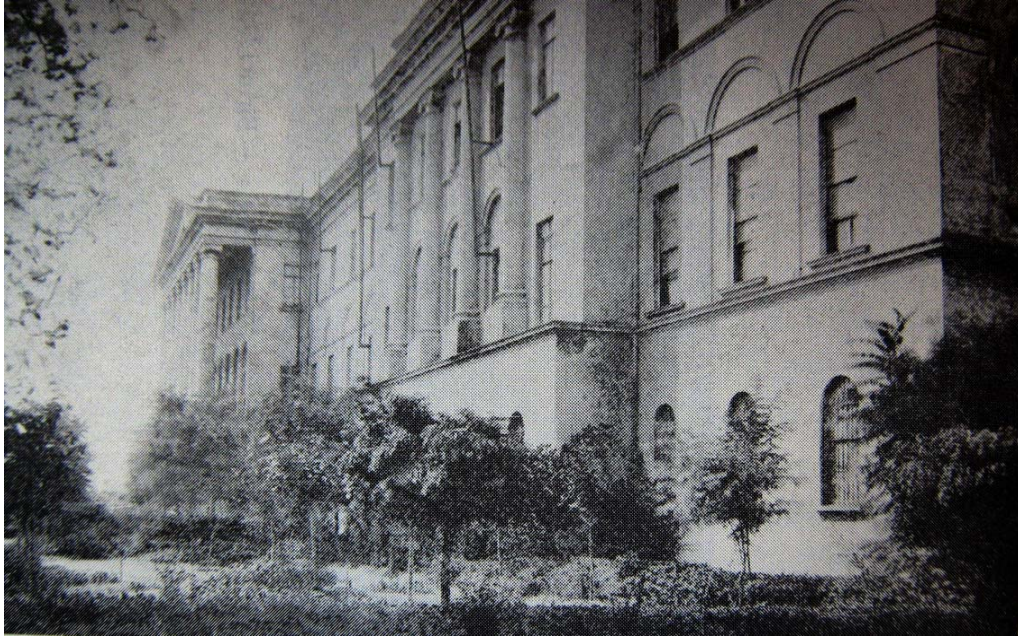
3.3.2.4. Darülfünun

Tarihi Yarımada'da inşa edilen Darülfünun binası Fossati'nin İstanbul'da gerçekleştirdiği en önemli yapısıdır. Bugün mevcut olmayan yapı, Ayasofya ve Sultanahmet Camii arasında bulunmaktaydı. Kasım 1846'da inşaatına başlanan yapı 6 Mart 1865 tarihinde tamamlanmıştır. Yapının mimarı Rus Elçilik Binası gibi büyük ölçekli bir yapının yapımı

için İstanbul'a gelen İsviçreli mimar Gaspare Fossati'dir. Fossati'den dersaneleri, kütüphane, müze ve laboratuvarları ile oldukça geniş ve anıtsal bir bina yapması istenmiştir. (İhsanoğlu, 1990, 703)

Şekil 3. 12 : Darülfünun Binası ve Ayasofya Camii (Çelik, 2008)

Şekil 3. 13 : Darülfünun Binası'nın denize bakan cephesi (Çelik, 2008)

Ayasofya ile Sultan Ahmed Camii arasında Tarihi Yarımada'nın Marmara Denizi'ne bakan tarafında bulunan yapı boyutları ile kentsel silueti değiştirmiştir. (Çelik, 2008, 140) Darülfünun Binası, boyutları, konumu ve işlevi ile ilgili ideolojik düzeyde süren çeşitli tartışmalar sonucunda Tanzimat yöneticileri'nin karlı tutumları sayesinde dönemin İstanbul'unun en göz alıcı yerinde anıtsal boyutlarda inşa edilmiştir. (Batur, 1994, 562) Yapı ile ilgili çıkan tartışmalar ve yapılması yönündeki ısrarlı tutum nedeniyle Darülfünun Binası'nın Tanzimat düşüncesini, aydınlanma ve modernizmini simgeleyen

bir anıt niteliği taşıdığı düşünülmektedir. (Batur, 1994, 562) (Can, 2002, 134) Öte yandan yapıldığı dönemdeki tartışmalarla paralel bir şekilde başka görüşlerde yer almaktadır. Ayverdi'ye (1979, 18) göre kıslamsı bir kurgusu olan Darülfunun Binası yarı ampir yarı Rönesans tarzlarında karanlık dehlizli ve yüksek tavanlı bir yapıydı.

Darülfunun, ortaları iç avlulu iki büyük blok ile bunları birleştiren ve önde geniş bir avlu olanağı yaratan dikdörtgen prizma şeklinde giriş bölümünden meydana gelmiştir. Dönemin diğer yapılarında olduğu gibi taşıyıcı sistemi kâgir, döşemeler, merdivenler ve iç dekorasyonu ahşaptır. (Çelik, 2008, 143)

Açık, sade ve kolay okunabilir bir plan şemasına sahiptir. Dört katlı yapıda, klasik düzenli ve simetrik bir kurgu dikkat çeker. Yapı orta avlulara sahip, kareye yakın dikdörtgen şeklinde iki adet kütle ve bu ikisini birbirine bağlayan dikdörtgen planlı bir bağlantı kütlelerinden oluşur. Ana giriş ortadaki dikdörtgen planlı bölümün merkezinde yer alır. Avluları çevreleyen koridorlar çeşitli büyüklükte salon ve dersliklere açılır. (Çelik, 2008, 142) Binanın geri çekilmiş ana girişinin önünde, iki tarafındaki uzanan kütlelerin de sayesinde bir tören avlusu oluşturulmuştur. Yapının denize bakan cephesinde ise, iki yan bölüm üzerinde ve onları birbirine bağlayan orta kitlenin orta akslarında yer alan salonlar öne çıkarılarak cephede hareket sağlanmıştır.

Şekil 3. 14 : Darülfunun Binası perspektifi, G. Fossati,Bellinzona Cantonale Arşivi. (Batur, 1994)

Şekil 3. 15 : Darülfünun Binası Sultanahmet cephesinde giriş. (İhsanoğlu,1990)

3.3.2.5. II. Darülfünun

Çemberlitaş'ta II. Mahmud Türbesi yanında konumlanan yapı Barborini tarafından tasarlanmış ve mühendis Ali Vasfi tarafından yapımı gerçekleştirilmiştir. Gaspare Fossati tarafından tasarlanan ve 1865 yılında tamamlanan Darülfünun, Maliye Nezareti'ne tahsis edilmişti. Bunu üzerine Darülfünun'da başlayan eğitimlerin yarım kalmaması, Tanzimat yöneticilerinin büyük tartışmalarla gerçekleştirdiği Darülfünun kurma fikrinden vazgeçmek istemeleri ve öğrencilerin eğitim için yurt dışına gitmelerinin daha büyük bir maddi yük olması nedeniyle aynı yılda II. Darülfünun kurulmasına karar verilmiş ve inşaatına başlanmıştır. Yapı 1869 yılında tamamlanmıştır.

Cephe düzenlemeleri ve kütle etkisiyle Tanzimat Dönemi mimarlığının günümüze ulaşabilmiş özgün örneklerindendir. (Çelik, 2008,162) Ayrıca Barborini, bu yapının yapımı sırasında Osmanlı Döneminin ilk planlı yol genişletme çalışması olan Divanyolu'nun yeniden düzenlenmesinde görev almıştır. Bu nedenle II. Darülfünun yapısının hem işlevi hem de mimarisi ve yerleşimi ile bu yol düzenlemesine öncülük ettiği düşünülmektedir. (Çelik, 2008, 162)

Şekil 3. 4 : II. Darülfünun Binası genel görünüm. (İhsanoğlu, 1990)

II. Darülfünun'da dönemin diğer yapıları gibi kâgir taşıyıcı sistemle inşa edilmiştir. Kısa kenarı Divanyolu'na bakan uzunlamasına gelişmiş dikdörtgene yakın yamuk planlı bir yapıdır. Barborini yapıyı neoklasik cephe düzeninde, üç katlı kübik bir formda tasarlamıştır. Yapının zemin katında basık kemerli ve dikdörtgen pencereler birlikte kullanılırken birinci ve ikinci katlarda sadece daire kemerli pencerelere yer verilmiştir.

Şekil 3. 5 : II. Darülfünun Binası genel görünüm. (Çelik, 2008)

Giriş cephesi orta aksına göre simetrik düzenlenmiştir. Yapının zemin ve birinci katları taş kaplanmış, üçüncü katı ise sıvanmıştır. Katları birbirinden ayırmak için silmeler kullanılmıştır. İkinci katta, ana cephe üzerinde hafifçe öne çıkarılmış orta aksın ile oluşturulmuş üçlü giriş kompozisyonunun orta bölümüne ferforje korkuluklu bir balkon eklenmiştir. Bu bölüm daire kemerli kapı ve iki yanında simetrik yer alan basık kemerli iki pencereden oluşmaktadır. Burada yer alan pencereler iki yanına yerleştirilmiş iyon başlıklı sütunlarla vurgulanmışlardır.

Fakat yapının iç mimarisi büyük tahribata ve değişikliklere uğradığı ve günümüzde Basın Müzesi olarak kullanıldığı için plan şemasında aynı özgünlüğü koruyamamıştır.

3.3.2.6. Baltalimanı Sahilsarayı

Baltalimanı 19. yüzyılda Boğaziçi'ndeki önemli sayfiye ve mesire yerlerinden biriydi. Burada dönemin ileri gelen isimlerinin yalıları, kasırları ve sarayları bulunuyordu. (Ödekan, 1993, 34) Tanzimat Dönemi'nin öneli isimlerinden Mustafa Reşit Paşa'nın ahşap yalısı da burada yer almaktaydı. Mustafa Reşit Paşa, bu yalısının yerine dönemin mimari anlayışını yansıtan yeni bir yapı yapması için İsviçreli mimar Fossati'yi görevlendirmiştir. Boğaz hattındaki ilk kagir saray yapısı olan Baltalimanı Sahilsarayı'nın dönemin Boğaziçi mimarisinde yaşanan değişime öncülük ettiği düşünülmektedir. (Can, 2000, 135) Yapı günümüzde Baltalimanı Kemik Hastalıkları Hastanesi olarak kullanılmaktadır.

Şekil 3. 6 : Baltalimanı Sahilsarayı. (Can,2000)

Yapı, Ayla Ödekan (1993, 34-35) tarafından “*Baltalimanı Sahil Sarayı’nın mekanları bir avlu çevresinde çözümlenmiş olup, geniş bahçesinde deniz hamamları, havuz ve köşkler yer alır. Yan cephelerden kolonlarla masif halde dışarı taşırılmış birinci katın ortasında yer alan sofa dikdörtgen ve kare şekillerle süslü tavanıyla, mermer kaplamasıyla, renkli mermerden şömineleri ve büyük ayanalarıyla binanın en görkemli mekanıdır. Avlu hem zemin hem de birinci katta üç yönden koridorla çevrilmiştir. Meşk odası, diğer odalar, mutfak, hamam, tuvalet koridor üzerindedir.*” Şeklinde tanımlanmıştır. Ayrıca yapının iç avlusu etrafında yer alan koridorlarda bulunan Mağrip bezemeli kemerler, İstanbul mimarlığında oryantalist eğilimin görüldüğü ilk örneklerdendir. Sedad Hakkı Eldem de (1979,156) zamanı için oldukça modern olan Reşit Paşa Sahilsarayı’nın planının tümüyle alışılmışın dışında olduğunu, Avrupa tarzında bir parkı ve Boğaziçi’nde benzerine az rastlanılır bir bahçesi olduğunu belirtir.

Şekil 3. 7 : Baltalimanı Sahilsarayı, Ahmet Kuzik fotoğrafı. (Ödekan, 1993)

3.3.2.7. Tophane Kasrı

Günümüze kadar gelebilmiş Tophane Kasrı, Tophane’de Necati Bey Caddesi üzerinde, Nusretiye Camii’nin yanında yer almaktadır.

Yapıldığı dönemde Tophane Rıhtımı diye anılan ve şehre deniz yoluyla gelen erkânın karşılandığı ve törenlerin yapıldığı düzenli bir meydanda yer alıyordu. Sultan Abdülmecid dönemin de yapılan kasır ve sarayların ilkidir. (Can, 1993, 277) Yapının İngiltere Elçilik Binası’nın inşası için İstanbul’a gelen İngiliz mimar William James Smith

tarafından tasarlandığı ve Vasil Kalfa tarafından inşa edildiği anlaşılmaktadır. (Yazıcı, 2007, 233) Yapının yapımı 1851 yılına tarihlenir. (Can, 1993,277)

Tophane Kasrı, denize paralel olarak konumlanmış dikdörtgen planlı iki katlı bir yapıdır. Kübik kütlesine hareket kazandırabilmek için deniz cephesinin orta aksında dört kolona taşıtılan ve birinci katta balkon olarak kullanılan bir giriş çıkması ve diğer cephenin de birinci katında konsollarla taşınan bir çıkma yer alır.

Şekil 3. 20 : Tophane Kasrı'nın eski bir fotoğrafı (Yazıcı, 2007)

Şekil 3. 21 : Tophane Kasrı, Yetişkin Kubilay Koleksiyonu'ndan. (Can, 1993)

Yapı, süsleme detaylarında Domabahçe Sarayı'nda yer alan yine William James Smith tarafından tasarlanmış Alay Köşkü'ne benzetilmektedir. (Yazıcı, 2007, 233) Öte yandan kemerli pencereleri, kemer hizasında devam eden yatay silmeleri, madalyonları, tepe ışıklığı ve barok üslubunda taş konsollarla taşınan çıkmasıyla yapının, 1847 yılında Fossati tarafından yapılan Baltalimanı Sahilsarayı'nı büyük ölçüde örnek aldığı düşünülmektedir. (Can, 1993, 277)

Şekil 3. 22 : Tophane Kasrı güncel fotoğraf

Şekil 3. 23 : Tophane Kasrı giriş cephesi güncel fotoğraf.

3.3. Tanzimat Dönemi Osmanlı Mimarlığı'nda Değişimler

18. yüzyıldan itibaren, çağdaşı devletlerden teknolojik ve ekonomik alanlarda geri kalmış olan Osmanlı İmparatorluğu, içinde bulunduğu duruma karşı çeşitli çözümler üretmeye çalışmıştır. Osmanlı'nın bu çabaları mimarlık ortamında da etkisini göstermiştir. Çalışmanın önceki bölümlerinde de vurgulandığı gibi 18. yüzyılda, Lale Devri mimari, Osmanlı Baroğu gibi yeni üslupsal gelişmelerle beraber meydan çeşmeleri gibi önceden var olmayan kentsel ölçekte uygulamalar dikkat çekmektedir. Bu yüzyıl Osmanlı Mimarlığının doğal gelişim sürecinin bir devamı olarak nitelenebilir. Fakat, 1839 yılına gelindiğinde ilan edilen Tanzimat Fermanı'yla beraber bir yönetim politikası olarak çeşitli değişimler yaşandığı görülmektedir. Özetle, 17. yüzyıldan beri toprak kaybeden Osmanlı İmparatorluğu'nun 18. yüzyılda tanımladığı sorulara Tanzimat Fermanı'yla beraber çözüm bulmaya ve kapsamlı değişimler yapmaya çalıştığını söyleyebiliriz. Bu dönemde geleneksel birçok kurum ya terk edilmiş ya da yeni getirilen kurumlarla beraber varlığını sürdürmeye devam etmiştir.

Tanzimat Dönemi, Osmanlı İmparatorluğu için modernleşme politikalarının bilinçli ve kararlı olarak kendine has bir model oluşturmaya çalışarak, siyasi olarak da oldukça karışık bir ortamda gerçekleştirilmeye başlandığı dönemdir. Araştırmacılar tarafından bu özelliklerine ek olarak karmaşık tarihi mirası ve sömürgeleşmemesiyle Tanzimat Dönemi'nin 19. ve 20. yüzyılda Avrupa'nın etkisinde kalmış Batı dışı toplumlar içerisinde kendine has tepkiler geliştirdiği belirtilmektedir.

Tanzimat Fermanı Osmanlı idari sistemine çeşitli kurumsal değişiklikler getirmiştir. Bu değişikliklerin fiziksel boyutta temsili ise mimarlık aracılığıyla olmuştur. Çelik, (1998,127) dönemin reformcularının ortak görüşlerini *“modernleşme, kent dokusuna düzenli bir görünüm kazandırmak, başkentin çeşitli semtleri arasında iletişimi sağlamak ve kentin görünümünü güzelleştirmekle sağlanabilir”* olarak aktarmaktadır. Tanzimat Dönemi'ndeki mimari değişimler kentsel ölçekte olduğu kadar, yapı tipolojilerinde, yapım tekniklerinde ve kullanılan malzemelerde de kendini göstermektedir. Bunun yanında mimarlığın aktörlerinde de değişimler görülmektedir.

Bu dönemin kentsel boyuttaki dönüşümlerin toplu bir harekettten uzak tek tek müdahaleler şeklinde geliştiği görülmektedir. Var olan sokakların genişletilmesi, kâgir yapı tekniğinin kullanılmaya başlanması, önemli anıtların etrafında kent meydanları oluşturulması ve park düzenlemeleri yapılması olarak sıralayabiliriz. Burada Divan Yolu'nun 1848 ve 1863 yangınlarından sonra geçirdiği değişimler örnek verilebilir.

Cerasi (2006, 152) bu yangınlardan sonraki gelişmeleri, *“yeni imar yönetmelikleri ile aşama aşama asgari sokak genişlikleri arttırıldı ve yangından zarar görmüş ahşap evlerin yerine yeni taş ve tuğla binalar hakkına yönetmelikler çıkarıldı”* şeklinde açıklar. 1863 yılındaki yangından sonra parsel bölünmesi ve geometrik biçimde düzenlemesiyle ilişkili yönetmelikler çıkarılmıştır.

Önceki bölümlerde de vurgulandığı gibi idari yapıdaki değişimler ve kentsel müdahaleler yeni kamusal alanları kent bünyesine dâhil etmiştir. Bu alanlarda geleneksel Osmanlı mimarlığı sözlüğünde olmayan yapı tiplerinin ortaya çıktığı saptanmaktadır. Bu yapı tipleri bankalar, sigorta şirketleri, iş hanları ve oteller, idari yapılar, posta binaları ile yeni eğitim sistemine uygun okullar ve yeni oluşturulan askeri sisteme uygun kışla yapıları olarak sıralanabilir. Geleneksel Osmanlı Mimarlığına yabancı işlevleri barındıran bu yapıların plan şemaları işlevlerine uygun olarak Batılı örneklerden aynen alınırken yapının kütlesi de Batılı üsluplarda kurgulanmaktaydı. Bab-ı Seraskerat, Hazine-i Evrak, I. ve II. Darülfünun hem plan şeması hem de cephe kompozisyonları açısından Batılı tarzda gerçekleştirilmiş yapılara örnek gösterilebilir. Bunun yanında İzmir-Aydın tren hattında 1856 yılında inşa edilen İzmir Alsancak İstasyonu Miyuki Aoki Girardelli'ye göre (2005, 143) İngilizlerin önderliğinde yapılan zamanının girişimci mühendisliği ile Avrupa klasisizmini yansıtan yapılara örnek gösterilebilir. Girardelli'ye göre Alsancak İstasyonu İngiltere'de York ya da Manchester'daki erken dönem tren istasyonlarının tasarımlarını hatırlatmaktadır.

Tanzimat Dönemi'nde yapının işlevinde görülen değişimleri malzeme ve yapım tekniğindeki yenilikler takip etmektedir. Bu dönemde ortaya çıkan yeni kentsel düzenlemelerin doğrultusunda yangına dayanımı çok zayıf olan geleneksel ahşap malzeme ve karkas taşıyıcı sistemin yerini dayanımı yüksek taş ve tuğla malzeme ile kâgir taşıyıcı sistem almıştır. Fakat taş Osmanlı Mimarlığı için yeni ve bilinmedik bir malzeme değildi. Hem cami ve türbe gibi dini yapıların hem de çeşmeler gibi anıtsal yapıların inşasında kullanılmaktaydı ve Osmanlı tebaası içindeki gayrimüslimler tarafından icra edilmekteydi. Bu nedenle hem malzeme hem de yapım tekniği olarak ahşaptan taş ve tuğlaya, karkastan kâgire geçiş oldukça hızla benimsenmiş ve kısa sürede Limon İskelesi Karakolu ve Darülfünun gibi büyük boyutlu yapılar yapılmıştır. Bunun yanında Hazine-i Evrak Binası'nın inşasında kat demir malzeme de kullanılmıştır. Yapının kat döşemeleri ve merdivenleri demir taşıyıcılarla oluşturulmuştur. Burada kullanılan demir malzemelerin İstanbul Tersanesinde üretilmesi demirinde yapı malzemesi olarak yaygınlaşmaya başladığını göstermektedir. Öte yandan Darülfünun

gibi büyük ölçekli bir yapıda da döşemeler, merdivenler ahşap karkas sistemle inşa edilmiştir.

Prizmatik kütsel tasarımları ile kentsel ölçekte neredeyse anıtsal nitelikte olmaları, Erken Tanzimat Dönemi'nde incelenen yapılarıdaki ortak özelliklerden biridir. Özellikle Darülfünun Binasının Tanzimat fikrini sembolize ederek Tarihi Yarımada silüetini değıştirmesi ve II. Darülfünun Binasının II. Mahmud Türbesi yanında konumlanması ve Divan Yolu'nu büyütme çabalarını bir sonucu olarak yerine yapıldığı yapıdan daha geride inşa edilmesi buna örnek olarak gösterilebilir.

Farklı derinlikteki cephelerde aksiyal simetrik cephe kuruluşları ve öne çıkarılan orta aks ile oluşturulan üçlü giriş kompozisyonu da bu dönem yapılarındaki diğer ortak mimari özelliklerdir. Limon İskelesi Karakolu, I. ve II. Darülfünun Binaları ve Tophane Kasrı prizmatik kütsel tasarımları ve öne çıkma yapan vurgulanmış giriş akslarıyla dikkat çekmektedirler.

Tanzimat Dönemi yapılarının birçoğunda inşa edildiği çevrenin silüetini değıştirme çabası görölmektedir. Büyük ölçüleri, prizmatik kütle etkileri ve üslupsal farklılıklarıyla konumlandırıldıkları geleneksel kent dokusu içerisinden hemen ayırt edilmektedirler. Darülfünun, Limon İskelesi Karakolu, Bab-ı Seraskerat ve Baltalimanı Sahilsarayı gibi yapılarda silüeti değıştirme çabası yanında Tanzimat fikrini geniş kitlelere aktarmak amacı da olduğu düşünölmektedir.

Erken Tanzimat Dönemi yapılarında 19. yüzyıl mimarlığında hakim Batılı üsluplar da görölmektedir. Baltalimanı Sahil Sarayı İstanbul'da oryantalist eğilimin göröldüğü ilk yapı olması açısından önemlidir. Limon İskelesi Karakolu ve II. Darülfünun ise neoklasik üslupta inşa edilmiş yapılara örnek verilebilir.

Geleneksek Osmanlı Mimarlığında mimari faaliyetler Hassa mimarlar ocağı tarafından ve buradaki Müslüman Osmanlı mimarları aracılığıyla yürütölüyordu. Tanzimat Dönemiyle beraber bağımsız mimarlık ofislerin açılmaya başladığı görölür. Bu ofislerde Gayrimüslim, Yabancı ve Levanten mimar ve kalfalar çalışmaktaydı.

Osmanlı tebaasından Gayrimüslim mimarlar, özellikle Balyan ailesi ve Stafan kalfa, değışen mimari dile oldukça erken uyum sağlayıp önemli mimari üretimler gerçekleştirmişlerdir.

Fossati, Smith, Barborini ve Bourgeois gibi yurt dışından gelen yabancı mimarların büyük ölçekli yapıların tasarım ve üretim aşamasında bulunduklarını ve İstanbul kent

siluetinin değişiminde önemli rol oynadıkları bilinmektedir. Bu mimarların önemli ortak özellikleri ise doğrudan Osmanlı Devleti tarafında davet edilmemiş ve uzun yıllar İstanbul'da yaşayarak mimari üretim yapmış olmalarıdır. Bu mimarlardan Fossati Rus Büyük Elçiliği Binasını inşası için Rusya tarafından görevlendirilerek, Smith İngiliz büyük Elçilik Binası için İngiltere tarafından görevlendirilerek İstanbul'a gelmişlerdir.

4. DEĞERLENDİRME VE SONUÇLAR

“Zamanın fotoğrafları samuray kıyafeti üzerinde melon şapka giymiş erkekleri, batı saç kuaförü ile kimonolu genç kızları, Doğu ve Batı öğelerini ihtiyaçlar doğrultusunda beraber algılayan bir zihniyeti sergiler. Bir başka deyişle, 1868 sonrası Meiji toplumunun Batıya olan tavrı, eğer bir paralellik kurulması gerekiyorsa, Cumhuriyet Türkiye’sinden çok Tanzimat Dönemi’nin batılılaşma özelliklerini gösterir.” (Esenbel, 1984a, 28)

“Kuşkusuz bu satırlar, modernleşmenin içeriğini kavrayamayan, başka bir deyişle modernleşmeyi gösterişe dönüştüren Tanzimat züppeliğinin sergilenmesi amacıyla kaleme alınmıştır. Fakat II. Abdülhamid döneminden itibaren giderek yaygınlaşan ve değişen hayat standartlarıyla beraber mütevazı ölçüde bir doğu-batı eklektizmine dayanan mekân düzenlemeleri, Osmanlı ailesinin genelde en önemli uğraş alanlarından birisi olmuştur.” (Işın, 2006, 418)

Osmanlı İmparatorluğu için Tanzimat Dönemi, Japonya içinse Meiji Restorasyonu Dönemi yönetici sınıf tarafından Batılılaşma politikalarının kararlı bir şekilde yürürlüğe konulmaya başlandığı tarihlerdir. Düzene koyma, yeniden düzenleme anlamına gelen Tanzimat ve geri verme, iade etme ve kabul ederek yenilemek anlamına gelen Restorasyon kelimeleriyle tanımlanan dönemlerle başladığı kabul edilen Osmanlı ve Japonya modernleşmeleri temelde idari, siyasi ve askeri alanlarda söz konusu ülkelerin kendilerine has geliştirdikleri geleneksel kurumların yerine yeni ve çağdaş bir anlayışla şekillenmiş kurumlar getirmeyi hedeflemiştir. İki ülkenin de idari ve kültürel yaşamına giren kurumlar mimarlık alanında da yeni eğilimler ve stillerin gelişmesine neden olmuştur. Meiji Restorasyonu ve Tanzimat Dönemleri’nin erken tarihlerinde mimarlık alanda görülen gelişmeler sonucunda geleneksel ve klasik anlayıştan farklı yapı tipolojilerinin, inşa tekniklerinin ve yapı malzemelerinin ortaya çıktığı görülmektedir. Bunun yanında bu dönemde faaliyet gösteren mimarlar ve kentsel boyuttaki değişimlerde de benzerlikler ve farklılıklar görülmektedir.

Jeopolitik olarak Japonya'dan daha hassas bir konumda olan Osmanlı İmparatorluğu Avrupa ile yakın temaslar içerisindeydi. Osmanlı İmparatorluğu ve Avrupa Devletleri arasında, İpek yolu, Deniz ticareti, Avrupa'nın gerçekleştirdiği Haçlı seferleri ve Osmanlı İmparatorluğunun fetihleri ile siyasi ve kültürel alışverişlerde bir devamlılık olduğu görülmektedir. Bunun yanında Osmanlı İmparatorluğu'nun toprak genişliği ve egemenliğindeki coğrafyanın büyüklüğü göz önüne alınırsa birçok kültür ve toplumla temas ve alışveriş halinde olduğunu söylemek yanlış olmaz. Fakat Osmanlı, 18 yüzyıl'a kadar siyasi üstünlük kurduğu Avrupa ile geniş çaplı bir kültürel alışverişte bulunmadığı düşünülmektedir. Osmanlı Lale Devri'ne kadar Avrupa'yı resmi anlamda tanıyor ama kültürel olarak içine almıyordu denilebilir. Öte yandan Japonya 17. yüzyıldan itibaren kendini dış dünyaya (özellikle Hristiyan toplumlara) kapatmış ve ancak kısıtlı ticaret anlaşmaları ile Hollanda ve Çin ile ilişkilerini sürdürmüştür. Fakat bu dönemde siyasi olarak dışa kapalı tutumu yanında Japonya'nın dünyada olup biten kültürel ve bilimsel faaliyetleri Hollanda ve Çin aracılığı ile takip ettiği görülmektedir.

Yukarıda siyasi farklılıklarına değinilen iki ülkenin söz konusu dönemlerde yurt dışına gönderilen heyetlerle gelişmiş devletlerdeki idari ve askeri sistemleri anlamaya çalıştıkları görülmektedir. Önceki bölümlerde, Osmanlı Devleti için Avrupa ve Japonya için de Amerika ve Avrupa odaklı bu gezilerin raporları ve çalışmaları sonucunda yönetim sisteminde, askeri yapılanmada, kültür, endüstri ve teknolojiye dönemin gelişmiş devletlerindeki fikirlerin benimsenmeye başladığı belirtilmektedir. Bu gelişmelerin paralelinde iki ülkede de kentsel alanda bazı değişiklikler olduğu görülmektedir.

Meiji yöneticileri, William H. Coaldrake'in de bahsettiği gibi başkent Tokyo'yu hedeflenen değişimlerim tüm boyutlarıyla görüleceği bir kent olarak planlamayı hedeflerken, Tanzimat İdarecileri ise Avrupa kentlerinin şehircilik anlayışlarına göre çıkardıkları nizamnamelerle İstanbul'u yavaş yavaş değiştirmeye başlamışlardır. Kentsel boyuttaki bu değişimlerin iki ülkede de ortak olarak, sokak genişliklerinin arttırılması, cadde düzenlemeleri ve yangına dayanaklı kâgir yapı yapımıyla kendini göstermiştir.

Araştırmalar Tokyo'daki mimari ve kentsel değişimlerin mevcut kent dokusu üzerine yeniden inşa yöntemiyle gerçekleştiğini göstermektedir. Hidenobu Jinnai'nin aktardığı gibi, bu dönem yapılan değişiklikler eski kent planı ana akslarıyla beraber korunup sokak genişliklerinin arttırılması olarak gerçekleşmiştir. 1872 yılında çıkan büyük

yangında sonra inşa edilen Tokyo'daki Ginza Caddesi bunun en belirgin örneklerindendir. Ginza Caddesi, *Shimbashi* ve *Nihonbashi* arasındaki caddenin büyütülerek genellikle zemin katlarında kolonadlı yürüme yolları olan iki katlı, neo-klasik tarzda kâgir tuğla taşıyıcı sistemle inşa edilmiş yapılarla yeniden kurgulanmasıyla oluşturulmuştur. Ayrıca cadde boyunca yer alan ağaç sıraları, gaz lambaları ve kaldırım düzenlemeleri ile Erken Meiji Dönemi'nin kentsel ölçekteki kararlı ve bütüncül değişimlerini kanıtlamaktadır.

Tanzimat Dönemi'nde ise kentsel boyuttaki dönüşümler kapsamlı ve bütüncül bir girişimden uzak tek tek yapılan müdahaleler şeklinde gerçekleşmiştir. Bu nedenle ele alınan tarihlerde İstanbul'da, Tokyo'daki değişimlere benzer şekilde fakat Ginza Caddesi kadar kapsamlı ve kararlı bir değişim görülmemektedir. Bu dönemdeki değişimler geçirdiği yangınlardan sonra Divan Yolu'nun Sokak genişliğinin artırılması, zarar görmüş ahşap evlerin yerine yeni taş ve tuğla binalar yapılması ve önemli anıtların etrafında kent meydanları oluşturulması olarak sıralanabilir. İnşası sırasında II. Darülfünun'un, yıkılan yapının cephe çizgisinden geri çekilerek inşa edilmesi cadde genişletme çabalarına örnek olarak verilebilir.

Kentsel ölçekteki gelişmelerin beraberinde Tanzimat ve Meiji Dönemleri'nde iki ülkenin de mimarlık sözlüklerine daha önce var olmayan yapı tiplerinin girdiği görülmektedir. Bu yapı tipleri bankalar, sigorta şirketleri, iş hanları ve oteller, idari yapılar, posta binaları, tren istasyonları ile yeni eğitim sistemine uygun okullar ve yeni oluşturulan askeri sisteme uygun kışla yapıları olarak sıralanabilir. İthal edilen yeni fonksiyonlar plan şemaları ile bunlara uygun cephe düzenlerini de beraberinde getirmiştir. I. ve II. Darülfünun'un ve Kaichi İlkokulu prizmatik kütsel etkileri ve plan şemalarını ve dersliklerini dışa vuran cephe düzenlemeleri ile birbirine benzemektedir. İngiliz mimar R. P. Bridgens tarafından tasarlanan Shimbashi Tren İstasyonu'nun plan şeması ve cephesi çağdaş İngiliz tren istasyonları ile benzerlikler taşımaktadır. Aynı şekilde İzmir-Aydın hattı üzerinde inşa edilen Alsancak Tren istasyonu'nun da erken İngiliz tren istasyonları modelinde inşa edildiği bilinmektedir. Üslup ve plan şeması benzerliklerinin yanında Shimbashi İstasyonu'nun ahşap karkas sistemle inşa edilip taş dokusu verilmesi ile Alsancak İstasyonu'nun kâgir sistemle inşa edilmesi bir farklılık olarak gösterilebilir.

Geleneksel Japon Mimarlığı'nda taş malzeme ve kâgir taşıyıcı sistem çok yaygın kullanılmamaktadır. Japon Kale yapılarının temellerinin ve kısmen zemin katlarının taş

malzeme kullanılarak yığma tekniğiyle yapıldığı önceki bölümlerde ele alınmıştır. Fakat taş ve tuğla malzemeyi geleneksel yapı katalogunda Osmanlı Mimarlığı kadar barındırmayan Japon Mimarisi, Meiji önderlerince benimsenen yangına dayanıklı kâgir yapıların üretilmesinde Osmanlı İmparatorluğundan farklı bir yöntem izlediği görülmektedir. Erken Meiji Dönemi *giyofu* mimarları tarafından tasarlanan yapılarda ahşap karkas taşıyıcı sistem üzerinin sıvanarak taş dokusu verilmesi yaygındır. Ayrıca bu yapılarda geleneksel Japon mimarlığından da izler görülmektedir. Bu izler, Budist tapınaklara referans veren kuleler, karahafu gibi geleneksel mimaride kullanılan elemanlar, *Tōshōgū Türbe* yapılarındakilere benzer çok renklilik, geleneksel kaligrafinin kullanılması ve Japon kiremit çatılar olarak sıralanabilir. Araştırmacılar bunun nedenini *Tokugawa Dönemi'nden* kalan ahşap ustalarının Meiji Hükümetinin talep ettiği yeni mimarlığa cevap verecek teknik ve tasarım bilgisine henüz sahip olmamalarında aramaktadır. Öte yandan Osmanlı geleneksel mimarlığında taş malzeme ve kâgir sistem tanınmaktaydı. Daha önce Shimbashi Tren İstasyonu ve Alsancak İstasyonu karşılaştırmasında da değinildiği gibi erken dönem Meiji yapılarında ahşap karkas taşıyıcı sistemin üzerine taş dokusu verilmesi Japon Mimarlığında taş malzemenin Osmanlı Mimarlığındaki kadar yaygın ve etkili kullanılmıyor olmasıyla ilişkilendirilebilir. Buradan hareketle, Meiji Dönemi'nin ilk yıllarında, *Oyatoi'ler* her ne kadar kâgir yapı tasarlayabiliyor olsalar da bu yapıları inşa ettirecek Japon taş ustası bulmakta güçlük çekildiği için yukarıda söz edilen yöntemlere başvurmuşlardır diyebiliriz.

Araştırılan dönemler içerisinde iki ülke mimarlığında da yabancı mimarların etkisi oldukça fazladır. Meiji Dönemi'nde mimari faaliyetler *Giyofu* ve *Oyatoi'ler* tarafından yürütülmekteydi. *Giyofu* mimarlarının erken dönemdeki çabası yeni malzeme ve tasarım anlayışıyla karşılarına önlerine gelen mimarlığın özünü anlayabilmekten çok, yönetimin ihtiyaçlarına cevap verebilmek için bir an önce hareket edip biçimsel olarak kopyalamakla sonuçlanmıştı. *Giyofu* yapılarında Batı mimarlığı tarzında kütleler ve geleneksel detayların bir arada kullanıldığı görülmektedir. *Oyatoi'ler* ise Meiji hükümeti tarafından yurt dışından davet edilen genç mimarlardan oluşmaktadır. Kontratları kısa dönemli imzalanan ve hepsi henüz eğitimlerini tamamlamış olan bu mimarlar dönemin çağdaş mimarlığının Japonya'da temsil edilmesini sağlamıştır.

Japonya'dan farklı olarak etnik bir çeşitliliğe sahip olan Osmanlı Devleti'nde mimari alanda da bu çeşitliliğin izleri görülmektedir. Tanzimat Dönemi'nde mimari faaliyetler Müslüman, Gayrimüslim ve yabancı mimar ve kalfalar tarafından yürütülmüştür. Japonya'dan farklı olarak Osmanlı Devleti'ndeki yabancı mimarlar ülkeye yönetim

tarafından davet edilip görevlendirilmemişlerdir. Onlar Fossati, Barborini ve Smith gibi yabancı ülke elçilikleri tarafından görevlendirilerek İstanbul'a davet edilmişler ve sonra Osmanlı yönetiminden iş almaya başlamışlardır.

19. yüzyıl Avrupa mimarlık ortamı değerlendirildiğinde ise yeniklasikçilik, gotik canlandırmacı üslup ve seçmeci üslup gibi mimari yaklaşımların gündemde olduğu görülmektedir. Ele alınan iki ülke mimarlığında da faaliyet gösteren yabancı mimarların bu üsluplardan etkilendiği ve hatta J. Conder gibi bazılarının bu üslupların öncüleri olan hocalardan dersler aldığı bilinmektedir. Bu durumun izleri iki ülke mimarlığında da hissedilmektedir. Ayrıca oryantalist etkiler de dikkat çekmektedir. Fossati'nin reddedilen hastane tasarımı ile Baltalimanı Sahilsarayının orta avlusundaki oryantalist yaklaşımı Conder'in Japon Bankası'ndaki oryantalist yaklaşımı ile paralellik göstermektedir.

Yapılan çalışmanın sonucunda farklı altyapıları ve tarihsel süreçleri olan ve geleneksel kökleri çok kuvvetli olan Osmanlı ve Japonya'da ele alınan dönemlerde görülen çağdaşlaşma hareketlerinin benzerlikler ve farklılıklar gösterdiği anlaşılmıştır. Bu nedenle geleneksel kökleri kuvvetli iki ülke mimarlığı, çağdaş mimari biçimleri yorumlarken mevcut siyasi yapının temsilini de dikkate alarak kendine has modeller oluşturmuştur diyebiliriz.

Yapıların, yapıldıkları dönemin yaşam biçimi, sanat anlayışı, siyasi ve sosyal eğilimleri, ekonomik ve teknoloji imkânları gibi birçok kültür verisinin belgeleri olduğu düşünülmektedir. Yapılan bu yüksek lisans çalışması ile farklı altyapıları ve tarihsel süreçleri olan iki önemli kültürün Erken Meiji ve Erken Tanzimat Dönem'lerindeki mimari gelişimde hangi durumlarda benzerlikler ve farklılıklar gösterdiği incelenmeye çalışılmıştır. Meiji Dönemi ve Tanzimat Dönemi'ndeki mimari ortamın karşılaştırmalı okunmasını hedefleyen bu çalışma alanında bir başlangıçtır. Daha birçok sonuçlar vaat eden bu konunun, ilerleyen zaman içerisinde geliştirilerek irdelenmesini ve bu kapsamda araştırma ve incelemeler yapılmasını temenni ederim.

KAYNAKLAR

- Abe, K.**, 1954, Early Western Architecture in Japan, The Journal of the Society of Architecture Historians, **13/2**, 13-18.
- Akçura, Yusuf**, 1988. Osmanlı Devletinin Dağılıma Devri (XVIII. Ve XIX. Asırlarda), Türk Tarih Kurumu, Ankara.
- Arel, A.**, 1975, Onsekizinci Yüzyıl Osmanlı Mimarisinde Batılılaşma Süreci, İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi Baskı Atölyesi, İstanbul.
- Batur, A.**, 1986, Batılılaşma Döneminde Osmanlı Mimarlığı, Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Batur, A.**, 1993, Darülfünun Binası, Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, 7. Cilt, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını, 562-563
- Batur, A.**, 2005, The Concept of Modernity in the Architecture of Turkey, Proceedings of the mAAN 5th international Conference on Re-thinking and re-constructing modern asian architecture, İstanbul, Turkey 2005, 25-27.
- Batur, A.**, 2007, Personal Interview, İstanbul.
- Berkes, N.**, 2002, Türkiye'de Çağdaşlaşma, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Beasley, W. G.**, 1963, The Modern History of Japan, Frederick A. Praeger, New York & Washington.
- Beasley, W. G.**, 1972, The Meiji Restoration, Standford University Press, Standford, California.
- Buntrock, D.**, 2001, Japanese Architecture as a Collaborative Process, Spon Pres, Londra.
- Buruma, Ian**, 2003, Inventing Japan, 1853-1964, Modern Library, Newyork.
- Can, C.**, 1993, Tophane Kasrı, Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, 7. Cilt, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını, 277.
- Can, C.**, 2000, Tanzimat ve Mimarlık, *Osmanlı Mimarlığının 7 Yüzyılı*, "Uluslararası bir Miras", YEM Yayın, 130-136, ed. Afife Batur, Nur Akın ve Selçuk Batur, İstanbul.
- Can, C.**, 2008, Osmanlı Tanzimat Mimarlığının Başlangıcı ve İlk Yılları, Dipnot, **3**, 96-111
- Caroline, Finkel**, 2007, Rüyadan İmparatorluğa Osmanlı; Osmanlı İmparatorluğu'nun Öyküsü, Timaş Yayınları, İstanbul.
- Cerasi, Maurice M.**, 1999, 18. Yüzyıl Osmanlı Kenti, Cogito, **19**, 200-215.
- Cerasi, Maurice M.**, 2001, Osmanlı Kenti; Osmanlı İmparatorluğu'nda 18. ve 19 Yüzyıllarda Kent Uygarlığı ve Mimarisi, YKY, İstanbul, çev. Aslı Ataöv.

- Cerasi, Maurice M.**, 2006, Divanyolu, Kitap Kitapevi, İstanbul.
- Cezar, M.**, 1995, Sanatta Batıya Açılış ve Osman Hamdi I-II, Erol Kerim Aksoy Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Cihan, A.**, 2006, Japonya'da Eğitim, Kültür ve Modernleşme, Özgü Yayınları, İstanbul.
- Coaldrake, William H.**, 1988, The Gate House of the Shogun's Senior Councillor: Building Design and Status Symbolism in Japanese Architecture of the Late Edo Period, *The Journal of the Society of Architecture Historians*, **47/4**, 397-410.
- Coaldrake, William H.**, 1990, The Way of The Carpenter: Tools and Japanese Architecture, Weatherhill, Tokyo.
- Coaldrake, William H.**, 1996, Architecture and Authority in Japan (Nissan institute / Routledge Japanese Studies Series), Routledge, New York.
- Cooper, M.**, 1992, The Brits in Japan, Monumenta Nipponica, **47/2**, 265-272.
- Coşkun, U.**, 2008, Zihniyet 'haritası', Radikal Kitap, 26 Eylül 2008 Cuma, 20.
- Çelik, G.**, 2008, İstanbul Tarihi Yarımada'da Tanzimat Dönemi İdari Yapıları, Doktora Tezi, İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul
- Çelik, Zeynep**, 1998, Değişen İstanbul: 19. Yüzyılda Osmanlı Başkenti, Yurt Yayınları.
- Danişmend, İsmail Hamdi**, 1947-1961. İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi, Türkiye Yayınevi, İstanbul.
- Denel, Serim**, 1982, Batılılaşma sürecinde İstanbul'da tasarım ve dış mekanlarda Değişim nedenleri, O.D.T.Ü., Ankara.
- Dethier, D.A.**, 1993(1876), Boğaziçi ve İstanbul (19. Yüzyıl Sonu), çev. Ümit Öztürk, Eren Yayıncılık, İstanbul.
- Dumont P. and Georgeon F.**, 1996. Modernleşme Sürecinde Osmanlı Kentleri, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, çev. Berkay A.
- Eldem, E.**, 1999, 18. Yüzyıl ve Değişim, *Cogito*, **19**, 189-199.
- Eldem, S. Hakkı**, 1979, Boğaziçi Anıları, Alarko Eğitim Tesisleri A.Ş., İstanbul.
- Engel, H.**, 1964, The Japanese House: A Tradition for Contemporary Culture, Charles E. Tuttle Company, Tokyo.
- Esenbel (Tözeren), S.**, 1984-a, Japon 'Eğitim Modeli' ve Doğu-Batı Sorunsalı, *Toplum ve Bilim*, **25-26 Bahar-Yaz**, 23-37
- Esenbel (Tözeren), S.**, 1984-b, Japonya'da Toprak Düzeni ve Kapitülasyonlar, *Toplum ve Bilim*, **25-26 Bahar-Yaz**, 39-56
- Esenbel, S.**, 1988, Japon Aydınları ve Batı Bilimi, *Toplum ve Bilim*, **40 Kış**, 35-42
- Esenbel, S.**, 1991, Japonya'da İslahat Düşüncesi ve Ulusal Kimlik, *Toplum ve Bilim*, **54-55 Yaz-Güz**, 65-75
- Eyice, S.**, 1988, Babıali-Mimari, D.İ.A., 2.cilt, 387-389
- Finn, D.**, 1995, Meiji Revisited; The Sites of Victorian Japan, Weatherhill, New York.
- Georgeon F. ve Dumond P.**, 2000, Osmanlı İmparatorluğu'nda Yaşamak: Toplumsallık Biçimleri ve Cemaatlerarası İlişkiler (18.-20. Yüzyıllar), İletişim, İstanbul.

- Girardelli, Miyuki A.**, 2005, Modernity and Representation: The Architecture of Ottoman Railway Stations , *Afife Batur'a Armağanı, "Mimarlık ve Sanat Tarihi Yazıları"*, Literatür, 143-151, ed. Aygöl Ağır, Deniz Mazlum ve Gül Cephaneçigil, İstanbul.
- Giritli, İ.**, 1981, Japonya'nın Modernleşmesi ve Türkiye'de Kemalist Modernleşme.
- Goffman Daniel**, 2004. Osmanlı Dünyası ve Avrupa: 1300-1700, Kitap Yayınevi, İstanbul, çev. Tansel, Ülkün.
- Gordon, Andrew**, 2003, A Modern History of Japan: From Tokugawa Time to the Present, Oxford University Press, New York.
- Günay, R.**, 1986, Tarihsel Gelişim İçinde Japon Kültür ve Sanatı, Yıldız Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Güvenç, B.**, 1995, Japon Kültürü, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara.
- Haksan, M.N. ve Güler soy, Ç.**, 2000, Kuruluşundan Cumhuriyete Kadar Hükümet Kapısı Bab-ı Ali, Çelik Güler soy Vakfı Yayını, İstanbul.
- Hane, M.**, 1986, Modern Japan; A Historical Survey, Westview Press, Boulder & London.
- Havens, Thomas R. H.**, 1968, Comte, Mill and the Thought of Nishi Amane in Meiji Period, **27/2**, 217-228
- Henshall, Kenneth G.**, 1999, A History of Japan: From Stone Age to Superpower, St. Martin's Press, Newyork.
- Hunter, Janet E.**, 2002, Modern Japonya'nın Doğuşu: 1853'ten Günümüze, İmge, Ankara, çev. Günay, Müfit.
- Imbert, Paul**, 2007, Osmanlı'da Yenilenme ve Türkiye'nin Sorunları, Profil Yayıncılık.
- Işın, E.**, 2006, Tanzimat Ailesi ve Modern Adab-ı Muâşeret, Tanzimat: Değişim Sürecinde Osmanlı İmparatorluğu, Phoenix, 405-418, ed. H. İnalçık ve M. Seyitdanoğlu, Ankara.
- Reynolds, M. Jonathan**, 2004, The Formation of Japanese Architectural Profession, The Artist as Professional in Japan, Stanford University Press, 180-203, ed. Melinda Takeuchi, Stanford.
- İhsanoğlu, E.**, 1990, Darülfünun Tarihçesine Giriş, Belleten, LVI, **210**, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 699-745
- İhsanoğlu, E.**, 1992, Tanzimat Döneminde İstanbul'da Darülfünun Kurma Teşebbüsleri, 150. Yılında Tanzimat, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 142, 397-439, ed. H. Dursun Yıldız, Ankara.
- İnalçık, H.**, 2006, Tanzimat'ın Uygulanması ve Sosyal Tepkileri, Tanzimat: Değişim Sürecinde Osmanlı İmparatorluğu, Phoenix, Ankara. 127-150
- İnalçık, H. Ve Seyitdanoğlu, M.**, 2006, Tanzimat: Değişim Sürecinde Osmanlı İmparatorluğu, Phoenix, Ankara.
- İnan, H.**, 1984, Siyasal Bütünleşme ve Gelenekselcilik: Japonya Örneği, *Toplum ve Bilim*, **25-26 bahar-yaz**, 11-22
- İpşirli, M.**, 1988, Babıali, D.İ.A., 2. cilt, 378-386

- Jansen, Marius B.**, 2000, The Making of Modern Japan, The belknap Pres.,Massachusetts.
- Jinnai, H.**, 2005, The Modernization of Tokyo During the Meiji Period; Typological Questions.
- Karaer, N.**, 2003, Paris, Londra, Viyana; Abdülaziz'in Avrupa Seyahati, Phoenix Yay., Ankara.
- Kasaba, R.**, 2005, Dünya, İmparatorluk ve Toplum, Kitap Yay., İstanbul.
- Kazuo N. ve Kazuo H.**, 1985, What is Japanese Architecture: A survey of traditional Japanese Architecture, Kodansha International, Tokyo.
- Koçu, R. E.**, 1971, Babıali, R.E.K.İ.A., cilt III, İstanbul, 1746-1754
- Kuban, D.**, 2007, Osmanlı Mimarisi, YEM, İstanbul.
- Kumrulan, Ö.**, 2005, Dünyada Türk İmgesi, Kitap Yay., İstanbul.
- Kuyaş, A.**, 1999, Osmanlı-Türk Modernleşmesi vs Ordunun Siyasetteki Yeri, Cogito, **19**, 259-267.
- Lu, David J.**, 1997, Japan A Documentary History Volume I-II, M.E. Sharpe, Newyork.
- Mantran, R.**, 2007, Osmanlı İmparatorluğu Tarihi II Duraklamadan Yıkılışa, Alkim, İstanbul.
- Mardin, S.**, 1986, Tanzimat'tan Cumhuriyet'e iktisadi Düşüncenin Gelişmesi (1838-1918), Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Mason, P.**, 1993, History of Japanese Art, Harry N. Abrams Inc., New York
- Miki, T.**, 1964, The Influence of Western Culture on Japanese Art, *Monumenta Nipponica*, **19/3-4**, 380-401.
- Ministry of Foreign Affairs, Japan**, 1975, Japan in Transition, One Hundred Years of Modernization
- Miss Pardoe**, 2004. Şehirlerin Ecesi İstanbul: Bir Leydinin Gözüyle 19. yüzyılda Osmanlı Yaşamı, Kitap Yayınevi, İstanbul, çev. Büyükkal, Banu.
- Morris-Suzuki, Tessa**, 1990, A History of Japanese Economic Thought, Nissan Institute for Japanese Studies, London.
- Munsterberg, H.**, 1957, The Arts of Japan; an Illustrated History, Charles E. Tuttle Company, Tokyo
- Neumann, Christoph K.**, 1999, Araç Tarih Amaç Tanzimat, Yurt Yayınları.
- Ortaylı, İlber**, 1974, Tanzimattan Sonra Mahalli İdareler (1840 – 1878), TODAİE, Ankara.
- Ortaylı, İ.**, 1999, Osmanlı Kimliği, *Cogito*, **19**, 76-85
- Ödekan, A.**, 1993, Baltalimanı Sahilsarayı, Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, 2. Cilt, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını, 34-35
- Önsoy, R.**, 1988, Tanzimat Dönemi Osmanlı Sanayii ve Sanayileşme Politikası, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara.

- Pamuk, Şevket**, 2005, Osmanlı Ekonomisinde Bağımlılık ve Büyüme (1820-1913), Yurt Yayınları.
- Perez, Louis G.**, 1998, The History of Japan, Greenwood Pres, Westport, Conn.
- Reynolds, M. Jonathan**, 2004, The Formation of Japanese Architectural Profession, The Artist as Professional in Japan, Stanford University Press, 180-203, ed. Melinda Takeuchi, Stanford.
- Roth, Leland M.**, 2000, Mimarlığın Öyküsü, Kabalcı Yayınevi, İstanbul.
- Sakaoğlu, N.**, 1993, Tanzimat'ın İlanı, Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, 7. Cilt, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını, 277.
- Saner, T.**, 1998, 19. Yüzyıl İstanbul Mimarlığında "Oryantalizm", Pera turizm ve Ticaret A.Ş., İstanbul.
- Seidensticker, E.**, 1991, Low City, High City; Tokyo From Edo to the Eartquake, Harward University Pres, New York.
- Seidensticker, E.**, 1966, Tanizaki Jun-ichiro; 1886-1965, Monumenta Nipponica, **21/3-4**, 249-265.
- Sırma, İhsan Süreyya**, 1991, Tanzima'nın Götürdükleri, Beyan Yayınları, İstanbul.
- Smith, Thomas C.**, 1948, The Introduction of Western Industry to Japan During the Last Years of the Tokugawa Period, *Harvard Journal of Asiatic Studies*, **11/1-2**, 130-152.
- Stewart, David B.**, 1987, The Making of a Modern Japanese Architecture; 1868 to the Present, Kodansha International, New York & Tokyo.
- Süha, A.**, 1956, Babıali'nin Tarihçesi ve Sekiz Yangını, *Resimli Tarih Mecmuası*, **7(76)**, 223-225
- Şahin, İ.**, 2006, Osmanlı İmgeleminde Avrupa, Lotus Yay., Ankara.
- Tanıl, Bora ve Gültekingil, Murat**, 2001, Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce, Cilt-1, Tanzimat ve Meşrutiyet'in Birikimi, İletişim Yay., İstanbul.
- Tanyeli, U.**, 1993, Babıali-Mimari, D.B.İ.A., 1. cilt, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını, İstanbul, 520-523
- Tekeli, İ.**, 1998, Türkiye'de Cumhuriyet Döneminde kentsel Gelişme ve Kent Planlaması, 75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık, İstanbul, 1-24.
- Tekeli, İ.**, 2006, 19. Yüzyılda İstanbul Metropol Alanının Dönüşümü, Tanzimat: Değişim Sürecinde Osmanlı İmparatorluğu, Phoenix, Ankara.
- Tetsuro Y.**, 1954, The Japanese House and Garden, The Architectural Pres London, Londra.
- Toprak, Z.**, 1994, Babıali, D.B.İ.A., Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını, İstanbul, 519-520
- Tuncer, H.**, 2000, 19. Yüzyılda Osmanlı-Avrupa İlişkileri, Ümit Yayıncılık, Ankara.
- Url-1** < http://en.wikipedia.org/wiki/Horace_Capron >, alındığı tarih 2009/04/13.
- Url-2** < http://pimg.digital.archives.go.jp/kouseisai/index_e.html >, alındığı tarih 2009/05/01.

- Url-3** < <http://oldphoto.lb.nagasaki-u.ac.jp/en/target.php?id=1495> >, alındığı tarih 2009/05/01
- Url-4** < <http://oldphoto.lb.nagasaki-u.ac.jp/en/target.php?id=1036> >, alındığı tarih 2009/05/01
- Url-5** < <http://oldphoto.lb.nagasaki-u.ac.jp/en/target.php?id=1035> >, alındığı tarih 2009/05/01
- Url-6** < <http://oldphoto.lb.nagasaki-u.ac.jp/en/target.php?id=4361> >, alındığı tarih 2009/05/01
- Url-7** < <http://oldphoto.lb.nagasaki-u.ac.jp/en/target.php?id=1551> >, alındığı tarih 2009/05/01
- Url-8** < <http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Toji-temple-kyoto.jpg> >, alındığı tarih 2009/08/20
- Vaughan, Budd J.**, 1952, *The Land and People of Japan*, J.B. Lippincott Company, Philadelphia & New York.
- Vatin, N.**, 1999, Bir Osmanlı Türkü Yaptığı Seyahati Niçin Anlatırdı, *Cogito*, **19**, 161-178.
- Ward, Robert E. And Rustow Dankwart A.**, 1968, *Political Modernization in Japan and Turkey*, Princeton University Press, Princeton, New Jersey.
- Watanabe, T.**, 1996, Josiah Conder's Rokumeikan: Architecture and National Representation in Meiji Japan (Japan 1868-1945: Art, Architecture and National Identity), *Art Journal*, **55/3**, 21-28.
- Wendelken, C.**, 1996, The Tectonics of Japanese Style: Architects and Carpenter in the Late Meiji Period, *Art Journal*, **55/3**, 28-37.
- Yamada, K.**, 1996, Modern Science and Technology in 18th and 19th century Japan in The Introduction of Modern Science and Technology to Turkey and Japan, 1-15, Eds. Günergin, F. & Kuriyama S., International Research Center For Japanese Studies.
- Yazıcı, N.**, 2007, Osmanlılar'da Mimarlık Kurumunun Evrimi ve Tanzimat Dönemi Mimarlık Ortamı, Doktora Tezi, M.S.G.S.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yavuz Y. And Özkan S.**, 1984, The Final Years of The Ottoman Empire, in *Modern Turkish Architecture*, pp. , Eds. Holod, R. & Evin, A., University of Pennsylvania Press.
- Yerasimos, S.**, 2006, Tanzimat'ın Kent Reformaları Üzerine, *Tanzimat: Değişim Sürecinde Osmanlı İmparatorluğu*, Phoenix, Ankara.
- Yergün, U.**, 2002, Batılılaşma Dönemi Mimarisinde Yapım Teknolojisindeki Değişim ve Gelişim, *Doktora Tezi*, Y.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Yetkin, Kemal S.**, 1970, *Türk Mimarisi*, Bilgi Yayınevi, Ankara.

ÖZGEÇMİŞ

Ad Soyad: Kerim Kürkçü

Doğum Yeri ve Tarihi: Kastamonu 27 07 1981

Adres: Tom Tom Mah. Camcı Fevzi Sok. NO: 26 Tünel Beyoğlu İstanbul

Lisans Üniversitesi: İstanbul Teknik Üniversitesi